

YHTEISÖSOSIAALITYÖ

Lähtökohdat, tavoitteet ja keinot

Marjo Kettunen

Pro gradu -tutkielma

Sosiaalityö

Itä-Suomen yliopisto

Yhteiskuntatieteiden laitos

Marraskuu 2013

ITÄ-SUOMEN YLIOPISTO, yhteiskuntatieteiden ja kauppatieteiden tiedekunta, yhteiskuntatieteiden laitos, sosiaalityö

KETTUNEN, MARJO: Yhteisösosiaalityö: lähtökohdat, tavoitteet ja keinot

Pro gradu-tutkielma, 79 sivua

Tutkielman ohjaajat: yliopistonlehtori Poutanen, Veli-Matti
yliopisto-opettaja Suonio, Mari

Marraskuu 2013

Avainsanat: yhteisösosiaalityö, yhdyskuntatyö, alueellinen sosiaalityö, rakenteellinen sosiaalityö ja lähiötyö.

Pro gradu –tutkielma ”Yhteisösosiaalityö: lähtökohdat, tavoitteet ja keinot” on kirjallisuuskatsaus, jonka tavoitteena on selvittää suomalaisen yhteisösosiaalityön lähtökohtia ja työssä käytettyjä tavoitteita ja keinoja, eli työmenetelmiä yhteisösosiaalityön alkuaajoista nykypäivään. Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä on suomalainen yhteisösosiaalityö?
2. Mitkä ovat yhteisösosiaalityön lähtökohdat, tavoitteet ja keinot?

Tutkimus on kuvaileva kirjallisuuskatsaus ja tutkimusaineistona olen käyttänyt yhteisösosiaalityöhön liittyvää tieteellistä oppi- ja tutkimuskirjallisuutta.

Yhteisösosiaalityö on yksi sosiaalityön suuntaus, jossa tavoitteena on erityisesti saada ihmisiä osallistumaan yhteiseen sosiaaliseen toimintaan ja omien etujen ajamiseen sekä ehkäistä syrjäytymistä. Tutkimustulokset osoittavat, että yhteisösosiaalityö on rantautunut Suomeen 1960-luvun lopussa ja maamme yhteisösosiaalityön suuntaus on saanut vaikutteita alkuvaiheessa muista Pohjoismaista, etenkin Ruotsista. Yhteisösosiaalityöstä on puhuttu yhdyskuntatyönä aina 2000-luvulle saakka. 1970-luvulla yhdyskuntatyössä keskeistä oli työn juurtuminen osaksi sosiaalityötä sekä erilaiset hanke-kokeilut. Seuraavalla vuosikymmenellä painottuivat alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö ja 1990-luvulla kaupunkien lähiöissä tehtävä kaupunkisosiaalityö eli lähiötyö. Lähiötyötä tehtiin erilaisten projektien kautta, joissa sosiaaliviranomaiset toimivat yhteistyössä muiden tahojen kanssa. Projektitilaisuus on jatkunut yhteisösosiaalityössä nykypäivään saakka, ja työ painottuu edelleen kaupunkien asuinalueilla tehtävään työhön.

Yhteisösosiaalityö on heijastanut kautta vuosikymmenten maamme hyvinvointi- ja sosiaalipoliittisia tavoitteita ja ne ovat tärkeä lähtökohta työlle ja sen tavoitteille. Yhteisösosiaalityöhön on kuulunut aina myös vahvasti sosiaaliviranomaisten tekemä yhteistyö kansalaisten sekä muiden tahojen kanssa. Nykyään työssä on näkyvissä kumppanuusmalli, jossa toimijoina ovat kaupunkien asukkaiden ja sosiaaliviranomaisten lisäksi kolmas sektori, etenkin sosiaalialan järjestöt.

UNIVERSITY OF EASTERN FINLAND, Faculty of Social Sciences and Business Studies, Department of Health and Social Management, Social Work

KETTUNEN, MARJO: Community Social Work: Points of departure, objectives and methods

Master's thesis, 79 pages

Advisors: University lector Poutanen, Veli-Matti

University teacher Suonio, Mari

November 2013

Keywords: community work, community social work, regional social work, structural social work and urban social work

The study is a descriptive literature review. The aim is to find out the objectives and methods of Finnish community work from the beginnings to the present. Research questions are:

1. What are the different meanings of the concept community work?
2. What are objectives and methods of especially Finnish community work?

The reference material consists of the academic studies related to community work in the Finnish welfare state.

Community work has been an essential part of the Finnish social work since 1960s and its main objectives are to try to get people integrated to the activities of communal life, to defend their everyday interests and to try to prevent their social exclusion. According to the study the modern community work rooted in Finland at the end of 1960s. It has drawn influences from experiences of the other Nordic countries, especially Sweden. In community work the term community has been used since the early 1960s.

In the 1970s the primary activities were linked to development the social services and to several experiments and to projects of the developing welfare state. In the next decade regional and structural social work were emphasized. In the 1990s social work in the urban neighborhoods took the center stage. Urban social work consisted of the different projects where social workers acted in association with the other local authorities. The culture of the projects has been prevalent especially in the Finnish cities since then.

Nowadays community social work is closely connected to the objectives of the welfare state reforms. The orientation is co-operative and multi-professional and all main activities are focused on local communities. The partnership model is commonplace; social workers act both in cooperation with local people and with personnel of third sector organizations.

SISÄLTÖ

1 JOHDANTO	5
2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS	9
2.1 Yhteisö ja yhteisöllisyys käsitteinä	9
2.2 Yhteisösosiaalityön tutkimus.....	14
2.3 Kirjallisuuskatsaus	17
2.4 Lähteiden käyttö.....	19
2.5 Tutkimuksen luotettavuus	21
3 YHTEISÖSOSIAALITYÖN LÄHTÖKOHDAT.....	24
3.1 Kansalaisyhteiskunta	24
3.2 Hyvinvointivaltio	27
4 YHTEISÖSOSIAALITYÖN SUUNTAUKSET.....	32
4.1 Yhdyskuntatyö.....	32
4.1.1 Alueellisen ja rakenteellisen sosiaalityön painottuminen	35
4.1.2 Lähiötyö.....	38
4.1.3 Yhdyskuntatyö uudella vuosituhannella.....	44
4.1.4 Ekososiaalinen sosiaalityö	47
4.2 Yhteisösosiaalityö.....	48
4.2.1 Jalkautuva työote ja kotouttava yhteisösosiaalityö	50
4.2.2 Empowerment ja sosiokulttuurinen innostaminen	52
5 LOPUKSI	55
5.1 Yhteenvedo	55
5.2 Pohdinta	67
LÄHTEET	72

TAULUKOT

TAULUKKO 1. Modernista hyvinvointivaltiollisesta yhdyskuntatyöstä jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin (Roivainen 2008c, 36.)	31
TAULUKKO 2. Yhteenvedo yhteisösosiaalityön tavoitteista ja keinoista.	59

1 JOHDANTO

Sosiaalityöhön kuuluu kiinnostus ihmisten hyvinvoinnista, niin yksilöiden kuin yhteisöjenkin. Vaikka mielestäni aikaamme hallitsee yksilökeskeisen ajattelu, on myös yhteisöt ja yhteisöllisyys, etenkin sen edistäminen, nostettu ministeritasolla viime aikoina esille yhteiskuntamme sosiaali- ja hyvinvointipoliittisessa keskustelussa. Tämä sen vuoksi, että julkisen sektorin rinnalle kaivataan uusia toimijoita ja menetelmiä hyvinvoinnin edistämiseksi. Sosiaalityön näkökulmasta yhteisö- ja yhteisöllisyys -teemaa on mielenkiintoista tarkastella, sillä yhteiskunnan muuttuessa tarvitaan sosiaalityöhönkin uusia työmenetelmiä vastaamaan kansalaisten hyvinvoinnin tarpeisiin.

Sosiaalityön kehittämisen tulisi olla kiinni ajan haasteissa, ja yhteiskunnan nopean muutoksen vuoksi nykypäivän sosiaalityöllä onkin Suomessa paljon haasteita. Näitä ovat esimerkiksi lapsiperheiden ongelmien lisääntyminen, kasvava vanhusväestö, riippuvuusongelmien monimuotoistuminen, nuorten syrjäytyminen, uusköyhyyden ja väkivallan erilaiset ilmentymät, yhteisöllisyyden mureneminen ja ihmisten juurettomuus sekä yksinäisyys ja lisääntyvän monikulttuurisuuden tuomat haasteet (Hämäläinen 2005, 21–22).

Suomalainen sosiaalityö on jo vuosikymmenten ajan sisältänyt työorientaation nimeltä yhteisösosiaalityö, jota on etenkin ennen 2000-lukua kutsuttu myös yhdyskuntatyöksi. Yhteisösosiaalityöhön kuuluu nimenomaan kiinnostus yhteisöihin ja näiden erilaisiin toimintaprosesseihin. Tätä työmenetelmää tutkimalla haluan selvittää, mitä tavoitteita ja keinoja sosiaalityö on käyttänyt yhteisöllisyyden ja yhteisöjen vahvistamisen edistämiseen yhteiskunnassamme.

Sosiaalityö on yleisesti asiakkaiden tukemista, neuvontaa, ohjausta, tukitoimien järjestämistä sekä sosiaalisten ongelmien selvittämistä. Sosiaalityön keinoin pyritään vahvistamaan avun tarpeessa olevien asiakkaiden voimavaroja ja tuetaan heidän omaehtoista selviytymistään. Tavoitteena on erityisesti ehkäistä kansalaisten syrjäytymistä. Sosiaalityö

voidaan jakaa yksilökohtaiseen sekä yhteisötyöhön ja sosiaalityötä tekee sosiaalihuollon ammatillinen henkilöstö, kuten sosiaalityöntekijät. (Sosiaalityöllä tuetaan yksilöä ja yhteisöä, 2012.)

Suomeen moderni yhdyskuntatyö on rantautunut 1960-luvun lopulla ja vuosikymmenten vaihtuessa sen painotukset ovat muuttuneet. Suomalaisessa sosiaalityössä ”community work” on käsitetty 1990-luvun lopulle saakka yhdyskuntatyönä, mutta sittemmin 2000-luvun vaihteessa käyttöön ovat vakiintuneet yhteisötyön ja yhteisösosiaalityön käsitteet. Ensin on alettu puhua yhteisötyöstä ja sen jälkeen yhteisösosiaalityöstä. Nykyisin puhutaan jälkimodernista yhteisösosiaalityöstä. (Roivainen 2008c, 25–26; 35.)

Yhteisösosiaalityö käsittää erilaisia painotuksia, kuten yhdyskuntatyö, alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö sekä lähiötyö, jota kutsutaan myös kaupunkisosiaalityöksi. Työhön kuuluu paljon muun muassa verkostotyötä erilaisten viranomaistahojen sekä esimerkiksi alueiden asukkaiden kanssa ja asiakkaiden aktivoimista osallistumaan sosiaaliseen toimintaan, jonka päätavoitteena on ehkäistä syrjäytymistä. Vaikuttaminen poliittisiin päätöksentekijöihin ja kansalaisten ongelmien esiin tuominen kuuluvat myös yhteisösosiaalityöhön.

Yhteisösosiaalityö on valittu myös yhdeksi kehittämislinjaksi Sosiaalityö hyvinvointipoliitiikan välineenä 2015 – toimenpideohjelmassa, joka on sosiaali- ja terveysministeriön hallinnoima ohjelma. Yksi ohjelman toimenpide-ehdotus on, että yksilökohtaisen asiakastyön rinnalla vahvistetaan rakenteellista sosiaalityötä ja aikaisempaa suurempi osa sosiaalityön toteuttamisesta suunnataan yhteisösosiaalityöksi laajentaen näin sosiaalityötä rakenteiden ja yhteisöjen kehittämiseen. (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 46–49.)

Sosiaalityön pro gradu-tutkielmaani valitsin aiheeksi yhteisösosiaalityön sen vuoksi, että tutkimustiedolle yhteisösosiaalityön näkökulmasta on tarvetta, koska Suomessa yhteisösosiaalityön tutkimusta ei ole kovin paljon tehty. Sosiaalityössä on kuitenkin kiinnostuttu kehittämään työskentelytapoja kyseisen näkökulman suuntaan. Oma kiinnostukseni yhteisösosiaalityöhön juontuu jo Pohjois-Karjalan ammattikorkeakoulusta, jossa opiskelin so-

sionomi-amk:ksi vuosina 2005–2008. Opiskellessani tutustuin Aila-Leena Matthieksen erääseen artikkeliin ekososiaalisesta sosiaalityöstä ja tämä artikkeli herätti oman kiinnostukseni yhteisösosiaalityötä kohtaan.

Empiirisen tutkimuksen sijaan toteutin tutkimuksen kirjallisuuskatsauksena. Tutkimusprosessin kuluessa olen ollut tyytyväinen tutkimusmenetelmän valintaan, sillä se on mahdollistanut mielestäni kattavan kuvan luomisen yhteisösosiaalityön lähtökohdista, tavoitteista sekä keinoista. Keskeisimpänä tutkimusaineistona olen käyttänyt yhteiskuntatieteellistä oppi- ja tutkimuskirjallisuutta ja erityisesti yhteisösosiaalityöhön liittyvää tieteellistä kirjallisuutta. Lisäksi tutkimusaineistoon kuuluu yhteisösosiaalityöhön liittyvien projektien väli- ja loppuraportteja sekä muita esimerkiksi sosiaali- ja terveysministeriön raportteja.

Yhteisösosiaalityötä käsiteltäessä esiin nousee paljon erilaisia siihen liittyviä käsitteitä. Kuvailevan kirjallisuuskatsauksen avulla pyrin luomaan yhtenäisen yleiskuvan yhteisösosiaalityön lähtökohdista, tavoitteista ja sen keinoista sekä näihin liittyvistä käsitteistä. Lähtökohdilla ymmärrän tässä tutkimuksessa niitä tekijöitä, jotka ovat vaikuttaneet yhteisösosiaalityön syntyyn ja sen tavoitteiden ja keinojen muovautumiseen. Rajaan tutkielmani aiheen suomalaiseen yhteisösosiaalityöhön, jossa valtiollinen sosiaalityö on osallisena toiminnassa. Tutkimustani ohjaa kokonaisuudessaan sosiaalityön näkökulma. Mielestäni yhteisösosiaalityön hajanaisuuden ja moninaisen sisällön vuoksi on perusteltua tutkia sitä laajalla perspektiivillä, jotta yleiskuva työn lähtökohdista, tavoitteista sekä keinoista tulee esille selkeämmin.

Tutkimuskysymykset ovat:

1. Mitä on suomalainen yhteisösosiaalityö?
2. Mitkä ovat yhteisösosiaalityön lähtökohdat, tavoitteet ja keinot?

Tutkimusaihetta perustelen myös sillä, että sosiaalityön historian tulkinnat ovat myös tärkeitä, koska ne muovaavat sosiaalityön itseyttä ja voivat vahvistaa sosiaalityön identiteettiä (Puurunen 2005, 32). Tutkimuksestani voi olla hyötyä sosiaalityöntekijöille,

jotka ovat mukana kehittämässä sosiaalityötä yhteisösosiaalityön suuntaan ja etsivät ratkaisuja siihen, mitä työmenetelmiä he voisivat käyttää omassa työssään.

Tutkimusraportti etenee siten, että johdannon jälkeen kerron luvussa kaksi tutkimuksen taustasta ja toteutuksesta. Tutkimuksen taustalla tarkoitan yhteisösosiaalityöhön liittyvien yhteisö ja yhteisöllisyys käsitteiden avaamista sekä aiempaa yhteisösosiaalityön tutkimusta. Kolmannessa luvussa määrittelen yhteisösosiaalityön lähtökohtia kansalaisyhteiskunnan ja hyvinvointivaltion kautta. Neljännessä luvussa käsittelen yhteisösosiaalityön suuntauksia työn alkuaajoista nykypäivään saakka. Viimeisenä tutkimusraportissa tulevat yhteenveto, pohdinta sekä lähdeluettelo. Tehdessäni yhteenvetoa tutkimuksesta, olen käyttänyt apuna tekemääni taulukkoa yhteisösosiaalityön tavoitteista ja keinoista (Taulukko 2.). Pohdinnassa käsittelen muun muassa yhteisösosiaalityön sisältöä sekä sen heikkouksia ja vahvuuksia. Lisäksi arvioin itse tutkimukseni luotettavuutta.

2 TUTKIMUKSEN TAUSTA JA TOTEUTUS

2.1 Yhteisö ja yhteisöllisyys käsitteinä

Yhteisöihin liittyvä yhteiskunnallinen keskustelu on ollut vilkasta 2000-luvun alkupuolella Suomessa. Aiheesta on käyty muun muassa akateemista keskustelua eri julkaisuissa. Yhteisö-käsitteellä on eri ulottuvuuksia. Yhteisö voidaan määrittää alueelliseksi, jolloin tietyn maantieteellisen alueen ihmiset muodostavat ulkoapäin tarkasteltuna yhteisön, esimerkiksi kunnan. Myös erilaisia instituutioita ja organisaatioita voidaan muodollisesti kutsua yhteisöksi. Yhteisöksi voidaan lukea myös kolmen opiskelijan ryhmä, joka jakaa saman soluasunnon. Näiden ääripäiden väliin sijoittuu paljon erikokoista ja -muotoista yhteisöllisyyttä. Yhteisön käsitettä käytetään kuvaamaan hyvinkin erikokoisia ihmisten yhteenliittymiä. (Saastamoinen 2009, 41; 47.)

Esimodernit yhteisöt olivat paikallisesti ja ajallisesti pysyviä ja usein koko yksilön elämän läpi kestäviä muodostelmia, kun taas jälkimodernit yhteisöt ovat ennemminkin lyhytkestoisia, tilannekohtaisia sekä rinnakkaisia (Korkiamäki, Nylund, Raitakari ja Roivainen 2008, 10.) Nykyajan yhteisön määrittelemisen onkin vaikeaa, koska yhteisöiksi voidaan käsittää monia erilaisia ihmisten yhteenliittymiä, ja ne voivat lisäksi muuttaa muotoaan. Ihmiset voivat kiinnittyä elämänsä aikana ja vielä samanaikaisesti useampaan yhteisöön. On olemassa myös ei-paikallisia ja ei-kasvokkaisia yhteisöjä, kuten Internet-yhteisöt. Kuitenkin yhteisöjä muodostuu työn, opiskelun, asuinpaikan ja harrastusten kautta ja näiden lisäksi on olemassa perinteisiä perhe-, suku- ja ystäväyhteisöjä. Erilainen yhteisöllisyys on nykypäivää. (Juhila 2006, 125.)

Sosiaalityöhön liittyviä yhteisöjä on ainakin kolmenlaisia. Ensimmäinen ryhmä ovat paikallisyhteisöt, kuten kaupunki- ja maaseutuyhteisöt, asuinalueet ja kaupunginosat. Toinen ryhmä koostuu kulttuuriyhteisöistä ja vertaisryhmistä, esimerkiksi etniset ryhmät ja vammaisryhmät ja viimeinen ryhmä muodostuu institutionaalisista ryhmistä, kuten hoitoyhteisöistä. (Juhila 2006, 126.) Sosiaalityössä on jo pitkään työskennelty erilaisten yhteisöjen parissa, mutta yh-

teisösosiaalityö ei ole ollut kuitenkaan kovin näkyvästi esillä vaan on meinannut kadota yksilökeskeisen työtöteen tieltä. (Pessi & Seppänen 2011, 292).

Yhteisön toiminta on yhteisöllistä vasta, kun vuorovaikutukseen osallistuu toimijoina yksilöistä muodostunut ryhmä, joka myös ulkopuolelta tunnistetaan toimijaksi ryhmänä. Ihmisyhteisöt ovat vuorovaikutteisia toimintajärjestelmiä, jotka säännönmukaistavat vuorovaikutusta ja tuottavat siihen kokemuksellisia merkityksiä. Yhteisön jäsenten välistä vuorovaikutusta rakentavat myös yhteisöjen ulkopuoliset tekijät, muun muassa kieli, kulttuuri ja yhteiskunnallinen konteksti. (Pessi & Seppänen 2011, 292.)

Yhteisön käsittelyä pohdittaessa on melkein mahdotonta olla sivuamatta saksalaista sosiologi Ferdinand Tönniestä (1855–1936), jota arvostetaan yhteisö-käsitteen määrittelyn vuoksi. Tönnies väitti, että Saksassa teollisen vallankumouksen aiheuttama kaupungistuminen vaikutti negatiivisesti ihmisten sosiaaliseen elämään ja johti yhteisöllisyyden puutteeseen. Hän käytti käsitettä *Gemeinschaft*, yhteisö. Tönnies tarkoitti käsitteellä ihmisten tiiviitä, perinteisiä ja persoonallisia suhteita, joissa ihmiset ymmärsivät sosiaalisen asemansa suhteessa toisiin ihmisiin. Esimerkiksi perheessä on ainekset tällaiseen yhteisöön. (Stepney & Popple 2008, 14–15.)

Tönniesin mukaan ihmisillä on olemassa kaksi tapaa liittyä yhteen: yhteisöllinen ja yhteiskunnallinen. Jos yhteenliittyminen on itsessään päämäärä ja jos sitä pidetään arvokkaana, itsestään selvänä tai luonnostaan syntyvänä, on kysymyksessä yhteisöllisestä yhteenliittymisestä, *Gemeinschaft*-suhteesta. Tönnies loi myös toisen aiheeseen liittyvän käsitteen, *Gesellschaft*, yhteiskunta. *Gesellschaft*-suhteesta on kyse, jos yhteenliittymistä arvostetaan vain välineenä jonkin päämäärän saavuttamiseksi ja jos sen ainut peruste on yhteenliittymiseen nähden ulkopuolisen asian tavoittelu. *Gesellschaft*-suhteesta tyypiesimerkki on torikauppiaan ja asiakkaan välinen suhde. (Töttö 1996, 154–155.)

Yksilön ja yhteiskunnan kriisille etsitään tukea yhteisöistä. Yksilöt voivat pahoin, kun heihin kohdistuu yhä enemmän elämän riskienhallintaan liittyviä paineita. Kaikille yhteisestä yhteiskunnasta on yhä vaikeampaa puhua kansallisvaltion kohtaamien haasteiden, esimerkiksi glo-

balisaation vuoksi. Käsite yhteisö on arkisessa puheenkäytössä ja retorisessa mielessä hyvä sana toistella, koska siihen liittyy positiivisia mielleyhtymiä. Yhdessäolo, yhteisyys, toisista huolehtiminen, ja vuorovaikutus, toisin sanoen yhteisöllisyyden kokemus, liittyvät inhimillisyyteen, ja niitä käytetään elämäntapaan ja arvoihin liittyvien tavoitteiden argumentoinnissa. Poliitikassa yhteisöt esitetään monesti keinona erilaisten poliittisten päämäärien saavuttamisessa. (Saastamoinen 2009, 34–36; 45.)

Yhteisöt voivat olla yksilölle niin sosiaalisen pääoman eli voimavarojen lähde kuin tukahduttavia yhteenliittymiä. On tilanteita, jolloin ”luonnolliset” eli ihmisten omaehtoiset yhteisöt eivät ole yksilölle turvallisin yhteisö. Sosiaalityössä pidetään yhteisöä vahingollisena erityisesti silloin, kun yksilön terveyden tai objektiivisena mitatun hyvinvoinnin on katsottu vaarantuvan yhteisöllisten normien tai vaikutteiden seurauksena. Tästä on esimerkkinä päihteiden käyttöä tai työttömyyttä suosivaan elämäntapaan kannustavat yhteisöt. Niiden on katsottu olevan riski sekä ihmisen että yhteiskunnan kannalta. Ristiriita on kuitenkin siinä, että nämä ulkoapäin haitalliseksi määritellyt yhteisöt saattavat tuottaa jäsenilleen arjessa selviytymisen kannalta tarpeellisia voimavaroja. (Korkiamäki, Nylund, Raitakari ja Roivainen 2008, 11; 15.)

Tarkemmin sosiaalisella pääomalla viitataan yleensä ihmisten sosiaalisten rakenteiden ulottuvuuksiin, esimerkiksi sosiaaliin verkostoihin, normeihin sekä luottamukseen, jotka edistävät verkoston jäsenten välistä vuorovaikutusta ja toimintojen koordinoimista. Tämän myötä ne tehostavat yhteiskuntien ja yhteisöjen toimintakykyä, talouden toimintaa tai yksilöiden tavoitteiden toteutumista. Sosiaalisella pääomalla on selitetty muun muassa sosiaalisen osallistumisen ja syrjäytymisen prosesseja. Katsotaan, että sosiaalista pääomaa voidaan lisätä tukemalla sosiaalista osallistumista. (Ruuskanen 2001, 7.)

Traditionaalisessa yhteiskunnassa yhteisöön kuulumista on määrittänyt kommunikaatio, mutta sen uudet tavat ovat muuttaneet ja muuttavat yhä ratkaisevasti yhteisöön kuulumisen ehtoja ja mahdollisuuksia. Internet mahdollistaa yhteisöjen syntymisen ja toimimisen paikasta riippumatta. Paikallisten yhteisöjen rinnalle on näin syntynyt globaaleja yhteisöjä, joiden jäsenet asuvat eri puolilla maailmaa. Yhteisöön kuulumisen ja sen ulkoiset merkit ovat muuttuneet hauraammiksi, mutta yhteisöllisyydessä edelleen on olemassa raja ”meidän” ja ”heidän” välil-

lä. Yhteisö syntyy erottautumalla muista. Rajanveto yhteisön jäsenten ja ulkopuolisten välille tuottaa turvaa yhteisön sisälle ja vahvistaa yhteisöllisyyttä. (Pessi & Seppänen 2011, 293–295.)

Yhteisöllisyys koostuu yhteisiin intresseihin nojaavasta yhteistoiminnasta ja yhteydentunteesta. Yhteisöllisyys edistää ja ylläpitää me-henkeä sekä solidaarisuutta ja saa voimaa niistä. Näin yhteisöllisyys edistää edelleen yhteisön sisäistä sitovaa sosiaalista pääomaa ja mahdollisesti myös yleistä silloittavaa pääomaa. Terveellä yhteisöllä on paljon kytköksiä ja yhteyksiä muihin yhteisöihin, eli niillä on tällöin silloittavaa pääomaa. Yhteisöllisyyden yksi ilmenemismuoto on auttaminen. (Pessi & Seppänen 2011, 296–297.)

Osallisuus ja täysivaltainen kansalaisuus liittyvät vahvasti keskusteluihin yhteisöistä ja yhteisöjen varaan rakentuvasta yhteiskunnasta. Kansalaisyhteiskunta perustuu paljolti aktiivisiin yhteisöihin, ja yhteisöihin kuulumisen, niissä toimimisen sekä niiden kautta vaikuttaminen rakentavat osallisuutta ja kansalaisuutta, ja parhaimmillaan ne edesauttavat yksilöiden valtautumista. Yhteisökeskeinen ajattelu on syntynyt vastauksena voimistuneelle yksilöllistymishitykselle. (Juhila 2006, 123.)

Osallisuuden vastakohta on syrjäytyminen. Syrjäytyminen liitetään useimmiten yksilön suhteisiin ympäröivään yhteisöön ja yhteiskuntaan ja sillä tarkoitetaan prosessia, jossa yksilöä yhteiskuntaan kiinnittävät siteet heikkenevät. Siteitä ovat esimerkiksi koulutus, työ ja sosiaaliset verkostot. Ihminen tarvitsee täyteen kansalaisuuteen sekä poliittiset että sosiaaliset oikeudet, jolloin hänellä on mahdollisuus osallistua yhteiskunnalliseen päätöksentekoon. Syrjäytymisessä sosiaaliset oikeudet (oikeus työhön, oikeus terveyteen, oikeus koulutukseen, oikeus asuntoon jne.) eivät toteudu, eikä yksilöllä ole näin mahdollisuutta antaa panostaan yhteiskunnan toimintaan. (Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys 2001, 25; 27.)

Yhteisöllisyyden näkökulmasta ihmisten hyvinvointia voidaan tarkastella Erik Allardtin (1976, 32–39) klassisen hyvinvointiteorian avulla. Hän määrittelee hyvinvoinnin osatekijät tarvekäsityksen perusteella, jolloin hyvinvoinnin aste määräytyy tarpeentyydytyksen asteesta.

Allardt on ottanut teoriaansa mukaan käsitteet ”having, loving, being”, eli elintaso, yhteisyyssuhteet, itsensä toteuttamisen muodot. Erityyppiset tarpeet on luokiteltu näin tarpeentyydytyksen luonteen avulla kolmeen perusluokkaan. Tietty tarpeet ovat sellaisia, että niiden tyydytys on määritelty yksilön omistamien ja hallitsemien resurssien avulla. Joidenkin tarpeiden kohdalla tyydytys on määritelty taas sen perusteella, kuinka ihminen käyttäytyy suhteessa muihin ihmisiin. Kolmantena luokkana ovat tarpeet, joiden tyydytys on määritelty sen perusteella, mitä ihminen on suhteessa yhteiskuntaan.

Viimeinen luokka sisältää itsensä toteuttamisen tarpeita, ja vastakohta itsensä toteuttamiselle on vieraantuminen. Vieraantunut ihminen ei ole oma itsensä suhteessaan yhteiskuntaan ja luontoon, vaan hänen merkityksensä ovat kokonaan määritelleet ulkopuoliset voimat. Kuuluminen sosiaaliseen yhteyteen, jossa ihmiset keskenään ovat solidaarisia, merkitsee ihmiselle kiitollisuutta ja arvontoa ja sitä kautta resursseja. Tyydytetyt tarpeet ovat usein jo itsessään resurssi, joka edistää myös muiden tarpeiden tyydyttämistä. Esimerkiksi sosiaaliset suhteet muodostavat resurssin, joka kerran muodostuttuaan mahdollistaa muiden tarpeiden tyydyttämisen. (Allardt 1976, 36–39.)

Subjektiviisen hyvinvoinnin tarkastelussa sosiaaliset suhteet on havaittu terveyden ohella koettun hyvinvoinnin keskeisiksi lähteiksi. Näitä suhteita nimitetään yhteisöiksi ja yhteiskuntapolitiisessa keskustelussa yhteisöt ja yhteisöllisyys nähdään keinona hyvinvoinnin lisäämisessä, esimerkkinä tästä vanhusväestön hyvinvoinnin turvaaminen. Yhteisöt ovat tänä päivänäkin hyvän elämän kulmakivi, johon usein havahdutaan, kun sattuu jotain normaalia poikkeavaa, mikä horjuttaa turvallisuuden tunnetta. Yhteisöistä etsitään yhtä aikaa sekä turvaa että vapautta. Yhteiskuntapolitiikassa toivotaankin, että yhteisöt suojaavat ja tukevat jäsentensä hyvinvointia riskeissä, kriiseissä ja tragedioissa. Pohjoismaissakin julkisen sektorin palvelut ovat supistuneet, minkä seurauksena yhteisöiltä on alettu edellyttää konkreettista jäsentensä auttamista. (Pessi & Seppänen 2011, 288–291.)

Yhteiskunnassa on olemassa paljon erilaisia yhteisöjä, jotka muuttavat muotoaan ajan kuluessa. Ihmisten muodostamilla yhteisöillä ja näiden tuottamalla yhteisöllisyydellä tai päinvastoin yhteisöllisyyden puuttumisella, todetaan olevan monenlaisia vaikutuksia kansalaisten elä-

mään. Yhteisösosiaalityön näkökulmasta yhteisöjen parissa tehtävässä työssä yhteisöjen erilaisuuden ja yhteisöllisyyden vaikutusten ymmärtäminen on tärkeää. Erilaisten yhteisöjen kautta on olemassa myös erilaista yhteisötyötä.

2.2 Yhteisösosiaalityön tutkimus

Yhdyskuntatyötä ei ole juurikaan tutkittu Suomessa ja itse työtä koskevia kuvauksia on vähän tai ne liikkuvat yleensä yleisellä työmuodon institutionaalisen paikan tarkastelun tasolla (Roivainen 2008c, 25; 41–42). Myöskään yhdyskuntatyötä koskevia väitöskirjoja ei ole suoranaisesti tehty muuten kuin sitä vastaavista työmuodoista (mm. Matthies 1994, Roivainen 1999, Seppänen 2001 ja Närhi 2004) ja yhdyskuntatyön tilaa on pidetty 2000-luvun puolivälissä hajanaisena. (Turunen 2008, 59).

Sosiaalityön tutkimuksen kuudennen vuosikirjan ”Yhteisöt ja sosiaalityö” johdannossa todetaan myös, että viimeisen kymmenen vuoden aikana suomalainen sosiaalityön akateeminen tutkimus sivuaa vain ohimennen yhteisöllistä näkökulmaa. Makrotason tarkastelut ja rakenteellisen sosiaalityön teemat ovat jääneet vähemmälle huomiolle mikrotason prosessien tutkimisen vuoksi. Samalla taustalle on jäänyt myös keskustelu yhteisöllisyyden osa-alueista ja työmenetelmien tutkimis- ja kehittämistarpeista suomalaisessa sosiaalityössä. (Korkiamäki, Nylund, Raitakari ja Roivainen 2008, 17.)

Vuonna 2004 julkaistu väitöskirja ”The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work” tarkastelee suomalaisen aluesosiaalityöntekijöiden ekososiaalisen sosiaalityön rakentumista toimintatutkimuksen kautta vuosina 1995–2000 Jyväskylässä. Tutkimuksessa ekososiaalisesti orientoitunut sosiaalityö nähtiin käytäntönä, jossa elinympäristö käsitetään laajassa merkityksessä sisältäen sosiaalisen ja rakennetun ympäristön lisäksi luonnon tärkeänä elementtinä ihmisten hyvinvoinnin edistämiseksi. Ekososiaalisen sosiaalityön menetelminä nähtiin rakenteellinen sosiaalityö sekä osallistuva ja osallistava työote. Lisäksi oman työn reflektointi suhteessa ekososiaalisesti kestävään kehitykseen korostui. (Närhi 2004, 83;87.)

Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus Socca on vetänyt ”Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä-hankkeen”, jonka osana on tehty vuonna 2011 tutkimus ”Yhteisöllistä työotetta yhteisöllisesti kehittämässä”. Tavoitteena tutkimuksessa on ollut ideoida sitä, kuinka yhteisöllinen ja rakenteellinen työote voisivat alkaa toteutua käytännön sosiaalityössä. Aineistona toimivat aikuissosiaalityöntekijöiden haastattelut ja niiden avulla koottiin työntekijöiden näkemyksiä yhteisö- ja rakenteellisesta työotteesta. (Tonteri 2011, 144.)

Itä-Suomen yliopistossa on tehty vuonna 2012 sosiaalityön pääainessa pro gradu-tutkielma ”Muutosvoimainen yhdyskuntatyö: Kuinka yhdyskuntatyö on tullut osaksi suomalaista sosiaalityötä?” Tässä tutkimuksessa näkökulma on 1960- ja 1970-lukujen yhdyskuntatyössä, eikä se kata sosiaalityön yhteisöllistä kehitystä laajemmin. Mielestäni työssä on tutkittu kattavasti suomalaisen yhdyskuntatyön alkutaipaletta ja sitä varten on haastateltu myös Simo Koskista, joka on suomalaisen yhteisösosiaalityön pioneeri. Tutkimuksessa tulee esille, että yhdyskuntatyön teoreettisen taustan sekä historiallisten ja ideologisten juurten tutkimus olisi tarpeellista. (Kantele 2012, 102.)

Sosiaalityön irtauduttua sosiaalipolitiikan tieteenalasta, on sen valtavirta niin tutkimus- kuin ammattikäytännönäkin keskittynyt lähinnä yksilö- ja perhekohtaisiin asiakasprosesseihin. Tämä on johtanut siihen, että laajemmat yhteisöt ja verkostot sekä niihin liittyvien sosiaalityön osa-alueiden ja menetelmien tutkimis- ja kehittämistarpeet ovat jääneet varjoon. (Roivainen 2008c, 40.) Irene Roivainen itse on kuitenkin ollut vahvasti mukana kehittämässä suomalaisen yhteisösosiaalityön tutkimusta toimittamalla muun muassa ”Yhteisöt ja sosiaalityö – kansalaisen vai asiakkaan asialla?” -julkaisun yhdessä Korkiamäen, Nylundin ja Raitakarin kanssa (2008). Hän on julkaissut lisäksi paljon muita artikkeleita yhteisösosiaalityöhön liittyen ja tehnyt myös e-oppikirjan ”Yhteisösosiaalityön lähtökohdat” (2008).

Pitkään Ruotsissa asunut, mutta merkittävä suomalaisen yhteisösosiaalityön tutkija on myös Päivi Turunen, joka on tutkinut erityisesti yhteisösosiaalityön kehitystä Pohjoismaissa. Häneltä on ilmestynyt tutkimus ”Samhällsarbete i Norden. Diskurser och praktiker i omvandling”

vuonna 2004. Lisäksi hän on kirjoittanut lukuisia aihetta käsitteleviä artikkeleita niin kotimaisiin kuin kansainvälisiin julkaisuihin. Turunen on sosiaalityön tohtori ja toimii yliopistopettajana Ruotsissa. Hänen nykyisiä tutkimuksen kohteita ovat yhteisösosiaalityö ja yhteisöhoito kaupunkimaisissa sekä maaseutumaisissa oloissa. (Hutchinson 2009, 183.)

Suomessa yhteisösosiaalityön erikoistumiskoulutus ja siinä tehdyt lisensiaatin tutkimukset antavat kuvauksen, mitä yhteisösosiaalityöhön liittyvää on tutkittu 2000-luvulla. Valtakunnallisessa sosiaalityön yliopistoverkossa Sosnetissä yhteisösosiaalityön alalta on julkaistu kaikkiaan 17 lisensiaatti-työtä, jotka on tehty vuosina 2007–2013. Vuonna 2008 on julkaistu peräti kuusi tutkimusta, joita ovat muun muassa ”Yhteinen vastuu – muuttuva työnjako? Uusi sosiaalinen sopimus ikääntyneiden hoivan järjestämisestä. (Kuusinen-James, K.)”, ”Varhaisia tekoja, vertaistuen tiloja. Varhaisen tuen kehittävä arviointi Helsingin kaupungin perhekeskuksissa. (Lindqvist, U.)” sekä ”Kansalaistalo Mansikkapaikka. Tapaustutkimus yhdyskuntatyöstä. (Toivonen, M.)” Kaikista tutkimuksista suurin osa liittyy läheisesti käytännön työstä nouseviin kysymyksiin ja pinnalla ovat olleet vanhustyö, vertaistuki, asiakkaiden/asukkaiden omat kokemukset yhteisöllisyydestä sekä arvioivan työotteen kehittäminen sosiaalityössä. (Yhteisösosiaalialan erikoisalan lisensiaatintutkimukset, 2013.)

Kansainvälinen yhteisösosiaalityön toimintatutkimus ”From Social Exclusion to Participation” on toteutettu kolmessa eurooppalaisessa kaupungissa Jyväskylässä, Leicesterissä (Iso-Britannia) ja Magdeburgissa (Saksa). Kaupungeissa on toteutettu sosiaalityön projekteja, joissa on pyritty osallistamaan ihmisiä toiminnan kautta ja vähentämään näin sosiaalista syrjäytymistä. Tutkimusprojektin avulla on ollut tarkoituksena kehittää käytännön sosiaalityöhön yhteistyön malleja syventämällä sosiaalityön teoriaa sosiaalisen ympäristön vaikutuksesta sosiaaliseen syrjäytymiseen ja yhdentymiseen. (Matthies, Järvelä & Ward 2000, 5-6.)

Iso-Britanniassa yhteisösosiaalityöstä on kirjoittanut sosiaalityön professori Keith Popple, joka on julkaissut vuonna 1996 tutkimuksen ”Analysing Community Work. Its Theory and Practice.” Tutkimuksessa Popple käsittelee yhteisösosiaalityön historiallista ja teoreettista viitekehystä monipuolisesti brittiläisestä näkökulmasta. (Cardoso 1996, 604.)

Suomen lisäksi myös muualla Pohjoismaissa ollaan oltu kiinnostuneita yhteisösosiaalityöstä. Norjassa sosiaalityön professori Gunn Strand Hutchinson on erikoistunut muun muassa yhteisösosiaalityön tutkimukseen ja on julkaissut lukuisia sosiaalityön kirjoja Norjassa. Lisäksi Norjassa ovat tehneet yhteisösosiaalityön tutkimusta Mary Alice Okland sekä Kjell Henriksbo Bergenin yliopistosta. Henriksbo on ollut kehittämässä kansainvälistä sähköistä oppimisohjelmaa yhteisösosiaalityöhön ja yhteisösosiaalityön tutkimuksessa hän on perehtynyt siihen kuinka yhteisötyöntekijät jäsentävät tietoperustaansa työstään. (Hutchinson 2009, 183–185.)

Ruotsissa yhteisösosiaalityön tutkimuksesta ja kehittämisestä ovat olleet kiinnostuneita Alf Ronnby ja Karna Linden. Ronnby on ollut kiinnostunut erityisesti yhteisöjen organisoimisesta sekä sosiaalisesta aktivoinnista. Linden puolestaan on ollut kiinnostunut empowerment-käsitteestä. Islannissa yhteisösosiaalityön tutkimusta ovat tehneet Steinunn Hrafnisdottir ja Elisabet Karlsdottir. Tanskassa yhteisösosiaalityöhön on perehtynyt erityisesti yliopisto-lehtori ja sosiaalityöntekijä Gordon Vincenti. Hän on aiemmin työskennellyt sosiaalityöntekijänä yhteisötyön projekteissa ja toimii nykyisin yhteisösosiaalityön kehittäjänä niin kotimaassaan kuin kansainvälisillä kentilläkin. (Hutchinson 2009, 184–185.)

Sosiaalityön kentällä tehtävällä työllä ja tutkimuksella on edessään haaste ottautua yhteisösosiaalityön teemoihin entistä aktiivisemmin. Yhteisösosiaalityö on syntynyt kuitenkin kokonaisuudessaan teorian ja käytännön vuoropuhelusta. Yhteisötutkimus kiinnittyy vahvasti klassisiin yhteiskuntatieteellisiin teorioihin ja tuottaa uusia teoreettisia välineitä muuttuvan yhteisöllisyyden tarkasteluun, mutta toisaalta yhteisösosiaalityö ja sen tutkimus on aina ollut käytännöstä kumpuavaa. (Korkiamäki, Nylund, Raitakari ja Roivainen 2008, 18–19.)

2.3 Kirjallisuuskatsaus

Toteutan tutkimuksen kirjallisuuskatsauksena, jossa käytän aineistona yhteiskuntatieteellistä oppi- ja tutkimuskirjallisuutta, erityisesti sosiaalityön yleistä sekä yhteisösosiaalityöhön liittyvää tieteellistä tutkimuskirjallisuutta. Itse olen valinnut tutkimusmenetelmätyypiksi kuvailevan kirjallisuuskatsauksen ja vielä tarkemmin integroivan kirjallisuuskatsaustyypin.

Kirjallisuuskatsaus sisältää useita erilaisia tyyppejä, joista integroiva katsaus on laajin muoto erilaisista katsauksista, koska se sallii yhdistellä eri metodein tehtyä tutkimusta (Flinkman & Salanterä 2007, 84–85).

Kuvaileva kirjallisuuskatsaus on yksi yleisimmistä kirjallisuuskatsaustyypeistä ja se jakaantuu kahteen linjaan, narratiiviseen ja integroivaan. Integroivaa tyyppiä käytetään silloin, kun halutaan kuvata tutkittavaa ilmiötä mahdollisimman monipuolisesti. Se on hyvä tapa tuottaa uutta tietoa jo tutkitusta aiheesta, ja lisäksi se auttaa kirjallisuuden tarkastelussa, kriittisessä arvioinnissa sekä syntetisoinnissa. Integroivan katsauksen tärkeä osa on erityisesti kriittinen tarkastelu, jonka avulla tutkimusmateriaali on mahdollista tiivistää katsauksen perustaksi. (Salminen 2011, 8.)

Integroivan kirjallisuuskatsauksen avulla kerätään kiinnostuksen kohteena oleva aihealue koskeva tieto yhteen, punnitaan millaiseen näyttöön tämä tieto perustuu ja tehdään yhteen kootusta tiedosta ja sen nykytilasta johtopäätöksiä. Integroivalla katsauksella on monia eri tehtäviä, joita voivat olla esimerkiksi teoreettisten ja käsitteellisten viitekehysten paikkaaminen, saadun tiedon suora soveltaminen käytäntöön ja hallintoon sekä uusien tutkimuskysymysten ja jatkotutkimusaiheiden löytäminen. (Flinkman & Salanterä 2007, 85–86).

Kirjallisuuskatsausta voi perustella tässä tutkimuksessa tutkimustyyppinä, sillä sen avulla voidaan rakentaa kattava yleiskuva valitusta tutkimusaiheesta. Kirjallisuuskatsaus on hyvä menetelmä myös sen vuoksi, että tutkimuksessani on viitteitä käsiteanalyysistä. Rakennan ilmiötä kuvailevaa tutkimusosaa osittain siihen liittyvien käsitteiden kautta. Lisäksi tässä tutkimuksessa tutkimuskysymykset ovat sen suuntaisia, että niihin olisi ollut aika mahdollonta yhdistää empiiristä tutkimusta. Lisäksi valitsemastani tutkimusaiheesta on olemassa jo aiempaa tieteellistä tietoa, ja tavoitteena on tiivistää jo olemassa oleva tieto siitä ja saada näin myös uutta tietoa aiheesta. Integroiva kirjallisuuskatsaus on mielestäni siis sopiva valinta tutkimustyyppiä, sillä se mahdollistaa erityisesti tutkimusaineiston tiivistämisen ja kuvattavan ilmiön monipuolisen jäsentämisen luotettavalla tavalla.

Integroiva katsaus jaetaan yleensä viiteen vaiheeseen. Aluksi päätetään tutkimuskysymykset, suunnitellaan aineistonkeruu, kerätään aineisto sekä analysoidaan se ja viimeiseksi tulkitaan tuloksia. Integroivassa kirjallisuuskatsauksessa käsitteiden määrittely ei ole ensisijainen tehtävä, sillä käsitteiden määrittely tapahtuu katsausta tehtäessä. (Flinkman & Salanterä 2007, 88; 90.)

Aineiston keruun ideaalitulanteessa kaikki aihetta käsittelevä relevantti tutkimus ja aineisto saadaan mukaan katsaukseen, mutta käytännössä tähän lopputulokseen ei kuitenkaan aina päästä (Flinkman & Salanterä 2007, 91). Tutkimuskysymysten muotoilun jälkeen aineistonkeruu suunnitelmaani kuului kerätä mahdollisimman kattava aineisto käyttämällä erilaisia tiedonhaun menetelmiä. Aloittaessani keräämään aineistoa aloin keräämään listaa tutkimuksista ja erilaisista asiakirjoista sekä raporteista, joista voisi olla hyötyä tutkimuksessani. Tässä vaiheessa käytin hyväkseni erilaisia sähköisiä hakupalveluja sekä sähköisiä tietokantoja ja etsin aineistoa myös jo löytyneiden lähteiden lähdeluetteloja selaamalla.

2.4 Lähteiden käyttö

Työn edetessä olen jäsentänyt lähdeaineistoa tutkimuskysymysten avulla, eli lähteitä on pitänyt lukea ja arvioida sillä perusteella, mitä kukin aineisto kertoo suomalaisen yhteisö- ja sosiaalityön lähtökohdista, tavoitteista ja keinoista. Vastaan on tullut monia lähteitä, joista ei ole löytynyt oleellista tietoa tutkimukseeni, mutta mielestäni olen saanut kerättyä riittävän kattavan tutkimusaineiston kirjallisuuskatsausta varten. Omassa tutkimuksessani lähteiden etsiminen ja niiden lukeminen sekä arvioiminen korostuivat työvaiheissa kirjoittamisen ohella. Mielestäni lähteiden kattavalla haulla onkin suuri merkitys tutkimuksen onnistumisen kannalta, koska kirjallinen aineisto on ainoa tutkimusmateriaali tässä kirjallisuuskatsauksessa.

Tutkimusaineiston käsittelyn ja arvioinnin olennainen osa on lähdekritiikki. Kriteerit, joilla lähteiden luotettavuutta arvioidaan, riippuvat siitä, mistä näkökulmasta lähteen tarjoamaa informaatiota tarkastellaan. Lähdekritiikki ei ole kuitenkaan mikään mekaaninen operaatio, vaan se edellyttää tutkijalta terveen järjen käyttöä. Tarkoitus on erittelemällä lähdetä ja

sen tehtävää päätellä, kuinka luotettavana saatuja tietoja voidaan pitää tutkimusaiheen kannalta. (Alasuutari 2007, 95; 101.)

Lähdekritiikki voidaan jakaa ulkoiseen ja sisäiseen. Ulkoisesta on kyse, kun tarkastellaan lähteen tyyppiä ja alkuperää, eli lähdekritiikki on aineiston identifiointia. Sisäinen lähdekritiikki on yhtä kuin lähteen validiteetti, ja se riippuu aina tutkimustehtävästä ja sen rajoituksesta. Tutkimusaineisto voi olla käyttökelpoinen tai käyttökelvoton vain suhteessa esitettyihin tutkimuskysymyksiin. (Markkola 2008, 170;172.) Kalela (2000, 91–92) kritisoi varmaan tietoon pyrkivää lähdekriittistä ajattelua tilanteessa, jossa pyritään maksimoimaan lähteiden välittämä informaatio, ja tarjoaakin tilalle ilmaisu lähteiden lukeminen. Lähteet eivät ole enää joko luotettavia tai epäluotettavia, vaan eri tavoin informatiivisia. Hedelmällisen tiedon ajatus on hallitsevassa asemassa aineistonkeruussa.

Tutkimukseni tekeminen eteni niin, että aluksi kirjoitin melko paljon tekstiä aiheesta nopeassa tahdissa ja käytin paljon erilaisia lähteitä. Myöhemmin työn tekeminen muuttui hitaammaksi, koska aiemmin kirjoittamaani tekstiä piti muokata ja jäsentää yhä kriittisemmin tutkimuskysymysten perusteella. Tekstin jäsennysvaiheessa täytyi kysyä: mitkä asiat kuuluvat tutkimukseen ja mitkä eivät? Integroivaa kirjallisuuskatsausta tehdessä aineiston kriittinen arviointi ja kriittisyys tutkimustekstiä kohtaan ovat olleet tärkeimpiä työvälineitä, jotta tutkimus saataisiin vastaamaan luotettavasti asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimusteksti on rakentunut valmiiksi eri vaiheissa, ja apuna sen kriittisessä tarkastelussa ovat toimineet myös tutkimusohjaajani kommentoimalla tekstiä väliajoin.

Tutkimuksen teon aikana aiheeseen sopivaa lähdeaineistoa on ollut tarjolla mielestäni melko hyvin, mutta se olisi voinut olla monipuolisempaa. Olen huomannut, että Suomessa yhteisösosiaalityön tutkijoina ja kirjoittajina painottuu pieni ryhmä henkilöitä, ja vaikka muutkin kirjoittavat teoksissaan aiheesta, niin kyseisiin tutkijoihin viitataan hyvin useasti. Tutkimusta tehdessä välillä tuntui, että samat kirjoittajat toistuvat lähdeaineistossa. Kansainvälisiä lähteitä olen puolestaan halunnut käyttää säästeliäästi, sillä olen halunnut säilyttää tutkimuksessa suomalaisen näkökulman yhteisösosiaalityöhön.

Tutkijan tutkimusprosessin alkuvaiheessa tekemistä valinnoista riippuu, kuinka aineistoa lähdetään käsittelemään ja tulkitsemaan. Tutkimuskysymykset saattavat tiukastikin ohjata analyysin valintaa, mutta aina näin ei kuitenkaan ole. Kerätyn aineiston analyysi, tulkinta ja johtopäätösten teko ovat tutkimuksen ydinasia. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 221.) Integroidussa katsauksessa laajasta aineistosta pyritään tekemään älykäs ja lukijajyvällinen tiivistelmä, jossa tutkimuksen kannalta merkittävät tutkimustulokset on erotettava vähemmän merkittävistä. Aineiston tiivistäminen on vaikein vaihe ja myös herkin erilaisille virheille. (Flinkman & Salanterä 2007, 94-95.) Tässä tutkimuksessa ei käytetä varsinaisia analyysimenetelmiä tutkimusaineiston käsittelyssä, vaan aineiston analyysivaihe on enemmänkin sen tiivistämistä kuvailemalla ja tulkitsemalla.

Tiukan analyysivaiheen puuttumisesta huolimatta, analyysi on kuitenkin ollut mielessä tutkimusta tehdessä koko ajan. Olen joutunut lukemaan tutkimusaineistoa alusta lähtien tutkimuskysymysten kautta ja jokaiselta lähteeltä on pitänyt kysyä: ”Mitä tämä kertoo suomalaisesta yhteisösosiaalityöstä ja onko tieto oleellinen tämän tutkimuksen kannalta?” Suomessa yhteisösosiaalityötä kuvataan eri lähteissä hyvin samalla tavalla, joten se on auttanut hieman tutkimusilmiön kuvaamisessa ja tiivistämisessä.

Tutkimuksen lopuksi esitän tutkimustulokset yhteenvedon muodossa. Olen tehnyt ilmiötä kuvailevasta osuudesta yhteenvedon, jossa olen soveltanut apuna sisällönanalyysistä tuttua aineiston pelkistämistä ja luokittelua. Yhteenvedoa tehdessä aineiston pelkistäminen ja luokittelu tapahtui tutkimuskysymysten perusteella. Taulukko 2. sivulla 61 on esimerkki siitä kuinka olen pelkistänyt ja luokitellut tutkimusaihetta kuvailevaa osuutta. Saadut luokat eivät ole kuitenkaan suoraan kirjallisuuskatsauksen tuloksia, vaan ainoastaan apukeino tarkastella tiivistäen tutkimuksessa olevaa tietoa (Tuomi & Sarajärvi 2009, 124).

2.5 Tutkimuksen luotettavuus

Tutkimuksessa pyritään välttämään virheiden tekemistä, mutta silti tulosten luotettavuus ja pätevyys vaihtelevat tutkimuksesta riippuen. Niinpä on tärkeää, että jokaisessa tutkimuk-

sessä arvioidaan tehdyn tutkimuksen luotettavuutta. (Hirsjärvi, Remes & Sajavaara 1997, 231.) Kirjallisuuskatsauksessa aineiston analyysivaihetta ja luotettavuuden arviointia ei voi erottaa toisistaan yhtä selvästi kuin määrällisessä tutkimuksessa. Lisäksi tällaisessa tutkimuksessa on mahdollista kulkea melko vapaasti aineistosta tehtyjen tulkintojen sekä tutkimustekstin välillä. Tutkija joutuu pohtimaan ja arvioimaan jatkuvasti tekemiään ratkaisuja ja näin ottamaan kantaa sekä tulkintojen kattavuuteen sekä työnsä luotettavuuteen. (Eskola & Suoranta 1998, 208.)

Tutkimuksen lähtökohtana on tutkijan avoin subjektiviteetti ja sen myöntäminen, että tutkija on itse työnsä keskeinen tutkimusväline. Pääasiallinen luotettavuuden kriteeri onkin tutkija itse, ja näin ollen luotettavuuden arviointi koskee koko tutkimusprosessia. Varmuutta tutkimuksessa kasvatetaan ottamalla huomioon tutkijan ennakko-oletukset ja tulkintojen vahvistuvuutta voidaan tukea toisten vastaavaa ilmiötä tarkastelleiden tutkimusten kautta. Relativistisessa näkemyksessä luotettavuuden arvioinnin perustana on tutkimusraportti tekstinä. (Eskola & Suoranta 1998, 212;219.)

Tutkimusprosessissa ja erityisesti yhteenvedoa tehdessä on tutkijan oltava varovainen, ettei sorru lähteiden ja/tai aineiston ylitulkintaan, koska se vääristää tutkimustuloksia. Olen pyrkinyt välttämään ylitulkintaa lähteiden ja aineiston huolellisella lukemisella ja pohtimalla näiden sisältöä kriittisesti. Lähteiden valinnassa olen ollut myös tarkka, olen hyväksynyt vain viralliset asiakirjat ja raportit sekä tieteelliset lähteet tutkimukseeni.

Tutkimustekstin kirjoittaminen on hyvin henkilökohtainen asia ja kaikilla on omat enemmän tai vähemmän vakiintuneet tapansa kirjoittaa. Kirjallisuuskatsaus-tutkimuksessa kirjoittaminen nousee keskeiseksi onnistuneisuuden kriteeriksi, koska tutkimus on arvioitavissa ylipäänsä vain tutkimustekstin perusteella. Teksti on aina oma esityksensä siitä, mitä todella on tapahtunut. Tutkimuksessa ei välttämättä ole mielekästä puhua tutkimusprosessista erillisinä tehtävinä, kuten aineistonkeruu, analyysi jne., koska ne kaikki kytkeytyvät enemmän tai vähemmän yhteen. (Eskola & Suoranta 1998, 234–236.)

Tutkimuksen luotettavuuden toinen puoli on eettisyys. Eettisyys siis kiertyy tutkimuksen luotettavuus- ja arviointikriteereihin. Hyvää tutkimusta ohjaa eettinen sitoutuneisuus. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 127.) Tutkimuksessani olen pyrkinyt käyttämään hyvän tieteellisen käytännön perusteita, joiden kautta tutkimuksen eettisyyttä voidaan myös arvioida. Koska tutkimukseni ei ole empiirinen ja siinä ei esimerkiksi haastatella ketään, eettisyys ei kuitenkaan korostu tutkimuksen arvioinnissa.

Tieteelliseen käytäntöön kuuluu, että tutkija noudattaa rehellisyyttä, yleistä huolellisuutta ja tarkkuutta tutkimustyössään, tulosten tallentamisessa sekä esittämisessä että tutkimuksen arvioinnissa. Tutkijan kuuluu soveltaa tieteellisen tutkimuksen kriteereiden mukaisia ja eettisesti kestäviä tiedonhankinta-, tutkimus-, ja arviointimenetelmiä sekä toteuttaa avoimuutta tutkimustuloksia julkistaessaan. Muiden tutkijoiden työ ja saavutukset on otettava huomioon kunnioittavasti kaikissa tutkimuksen vaiheissa. Tutkimus täytyy suunnitella, toteuttaa ja raportoida yksityiskohtaisesti ja tieteellisten vaatimusten mukaisesti. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 132–133.)

3 YHTEISÖSOSIAALITYÖN LÄHTÖKOHDAT

3.1 Kansalaisyhteiskunta

Kansainvälisellä tasolla yhteisösosiaalityön ideologiset ja toiminnalliset juuret ovat brittiläisessä setlementtiliikkeessä ja sitä kautta tehdyssä työssä ihmisten parissa. Slummitöistä alkunsa saaneen setlementtityön tavoitteena oli kohdata slummien ihmiset mahdollisimman tasavertaisesti, välttämättä ajatusta, että ulkopuoliset ihmiset voisivat tietää ratkaisun slummien asukkaiden ongelmiin. Setlementtiliikkeen toimintakeskukset slummeissa tarjosivat niiden asukkaille mahdollisuuden yhteisöllisten rakenteiden ja toimintojen luomiseen. Työväen uusia auttamistapoja haettiin, sillä ongelmia ei enää voitu ratkaista lain ja rahan avulla. (Toikko 2008, 98–100.)

Setlementtityöhön on liittynyt alun pitäen monipuolinen toimijajoukko ammattilaisista vapaaehtoisiin. Toiminta oli alueperustaista, mutta vapaaehtoisia tuli mukaan eri alueilta. Setlementtien yhteisöllinen auttaminen oli vastakohta yksilösuuntautuneelle ja palkatulle auttamistyölle. Setlementtityö kuitenkin muuttui, kun työntekijöistä enemmistö alkoi olla sosiaalityön opiskelijoita. Ammatillisesti suuntautunut uusi sukupolvi noudatti mieluummin säännöllisiä työaikoja ja asui omilla esikaupunkialueillaan kuin asettui köyhien naapuriksi. Tämän uuden ajattelun myötä työn olennainen sisältö muuttui. (Roivainen 2001, 11.)

Brittiläisen setlementtiliikkeen lisäksi yhdysvaltalainen setlementtityö Jane Addamsin johdolla on oikeastaan vielä merkittävämpi osa yhteisösosiaalityön kehitystä. Itä-Lontoolaisen köyhyyden ja Toynbee Hallin vaikutuksesta Addams perusti vuonna 1889 Chicagoon Hull House -nimisen setlementin, jossa painotettiin yhteiskunnallisten uudistusten välttämättömyyttä, mutta muutosta ei johdettu kristillisen maailmankuvan avulla. Sosiaalisten ongelmien ei katsottu johtuvan ihmisistä, vaan ongelmien katsottiin johtuvan epäinhimillisistä elinolosuhteista ja slummiyhteisöjen heikoista sosiaalisista rakenteista. Yhdysvalloissa setlementtien toimintaan osallistuivat myös taiteilijat, joissa he yhdessä sosiaalityöntekijöiden kanssa käynnistivät sosiaalisia ja kulttuurisia hankkeita. Jane Addams halusi, että setle-

mentit lähestyvät asukkaiden arkea mahdollisimman toiminnallisesti ja laaja-alaisesti ja hän odotti kulttuurityöltä myös yhteiskunnallisia kannanottoja. (Toikko 2008, 104–105.)

Jane Addamsin toiminta 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa oli täysin ihmisten avuntarpeesta ohjautuvaa eli asiakaslähtöistä. Monissa pohjoisamerikkalaisissa suurkaupungeissa alkavan kapitalismin ja teollistumisen aiheuttamat yhteiskunnalliset epäkohdat olivat tuolloin räikeitä ja Addams halusi muutosta näihin sosiaaliin epäkohtiin. (Eskola 2003, 113–114.) Varhaisessa amerikkalaisessa settlementityössä yhteisökeskeinen tulkinta ilmeni jo settlementityöntekijöiden tavassa asettua asumaan marginaaliryhmien, kuten työväestön, värilisten ja maahanmuuttajien keskuuteen (Roivainen 2002, 217).

Addams painotti, että köyhyyttä vastaan taisteltaessa keskeistä on auttajan ja autettavan molemminpuolinen vuorovaikutus, jotta molemmat voisivat oppia toisiltaan. Hänen näkemysensä mukaan sosiaalityötä ei voitu kunnolla ammatillistaa, koska hän piti tärkeänä sitä, että sosiaalityöntekijä on konkreettisesti lähellä köyhiä, mieluiten asuu samalla alueella ja jakaa arkipäivänsä heidän kanssaan. Työntekijöiden tehtävänä oli materiaalisesta avustamisesta lisäksi köyhien kouluttaminen ja kulttuurinen kohottaminen eli heidän voimavarojensa vahvistaminen. Lisäksi tarkoituksena oli puhua köyhien puolesta ja kannustaa heitä yhteiseen toimintaan sosiaalisten parannusten saavuttamiseksi. Toiminnan lähtökohtana oli yksilöiden muutoksen sijaan muutos yhteisöissä ja yhteiskunnallisissa oloissa. (Raunio 2009, 15–16.)

Chicagolaisen Hull Housen työntekijät ajattelivat sosiaalityötä instrumenttina, kun muualla Yhdysvalloissa sosiaalityön teoria ja käytäntö suuntautui enemmän psykologiaan. Chicagolaiset pitivät itseään ”muutosagentteina” ja vierastivat sosiaalista järjestystä. He tajusivat, että on tärkeää ottaa teoreettinen tieto mukaan sosiaalisen muutoksen tukemiseen, niinpä sosiaalityöntekijöiden työstä tuli merkittävä osa Hull Housen työtä. Nykyään näiden sosiaalityöntekijöiden tekemää työtä kuvataan yhteisötyöksi, englanniksi ”community work”. (Soydan 1999, 122;125.)

Suomalaisen yhteisösosiaalityön varhaisimmat juuret ajoittuvat 1800-luvulle, jolle oli tyyppillistä nopea teollistuminen sekä kaupungistuminen. Maaseutujen irtain väestö muutti kaupunkeihin tehdas- ja palvelustyön perässä. Maalaisten muutto kaupunkeihin merkitsi heidän koko elämäntapansa muutosta. Tehdasyhdyskuntien ympärille alkoi nopeasti kasvaa kaupunkiasutusta, ja asunnot olivat toinen toistaan huonompi kuntoisia. Asumisen epävarmuus lisäsi asuinalueiden liikehdintää ja heikensi näin sosiaalista koheesiota. (Toikko 2008, 96–97.)

Tehdastyön alkumetreillä koko perhe oli valjastettu elannon hankkimiseen, lapset mukaan lukien. 1800-luvun lopulla lasten työskentelyä tehtaissa alettiin kuitenkin rajoittaa lain keinoin. Kaupungissa elinolosuhteet eivät olleet kuitenkaan yhtä joustavat kuin maalla, mikä tuotti ongelmia lasten hoitoon ja kasvatukseen. Kaupunkien teollisuusväestön taloudellinen turva, sosiaalinen huolenpito, terveydenhuolto ja lasten kasvatus olivat asioita, jotka vaativat uusia yhteiskunnallisia rakenteita ja instituutioita. Alkuvaiheessa näitä ei kuitenkaan ollut tai niihin pyrittiin vastaamaan liian pienin resurssein. Seuraus tästä oli työväestön köyhimmän väestön osan kurjistuminen - syntyi rikollisuutta, prostituutiota, alkoholismia ja muita sosiaalisia ongelmia. Kaupungistuminen näyttäytyi yhteisöongelmana, johon oli jollain tavalla pakko reagoida. (Toikko 2008, 97–98.)

Yhteisösosiaalityön varhaisimmat alkujuuret sijaitsivat maamme suurimmissa kaupungeissa Helsingissä, Turussa ja Tampereella. Helsingin kristillisten piirien tekemä laupeudentyö keskittyi 1870-luvulla harvalukuisten diakonissojen käsiin. Kaupunkien slummityössä Pelastusarmeijalla oli myös merkittävä rooli. Se perusti 1800- ja 1900-lukujen vaihteessa slummiasemia työväen esikaupunkeihin ja työväen asuttamiin kaupunginosiin, jotka arvioitiin sosiaalisen ja hengellisen avun näkökulmasta tärkeiksi työkohteiksi. Slummiasema toimi tukikohtana, jossa Pelastusarmeijan upseerit ottivat vastaan köyhiä ja jakoivat heille aineellista apua, järjestivät ruokailua, pitivät ompeluseuroja, pyhäkouluja ja hengellisiä koukousia. Lisäksi toimintaan kuuluivat kotikäynnit köyhien ja sairaiden luokse. (Toikko 2008, 106–108.)

Suomeen uudet settlementtityön näkemykset rantautuivat jo muutama vuosi Toynbee Hallin perustamisen jälkeen Alli Trygg-Heleniuksen kautta. Helsingin Sörnäisissä aloitti ensimmäinen Kansankoti toimintansa vuonna 1890. 1900-luvun alkuvuosina Kansankodit kuitenkin lopettivat toimintansa, mutta uusi alku tapahtui, kun kristillis-sosiaalisesti valveutuneet evankelis-luterilaiset kirkonmiehet alkoivat puhua settlementtityön käynnistämisestä Suomessa 1910-luvulla. (Roivainen 2001, 9.)

Suomalainen settlementtityö kulki brittiläisen mallin jalan jäljissä: settlementtien tarjoamalla kansalaistoiminnalla pyrittiin kehittämään työväestön sosiaalista elämää ja kristillisellä toiminnalla henkistä elämänsisältöä. Erityispiirteenä Suomessa oli kuitenkin settlementtityön yhdistäminen kristilliseen työväenliikkeeseen ja sen aatemaailmaan. Vuosisadan vaihteen yhteiskunta oli poliittisesti kahtia jakautunut ja settlementtiliikkeen tavoitteena oli murtaa tämä kahtiajako. Kalliolan settlementin jälkeen tulivat settlementit myös Viipuriin, Rovaniemelle ja Kemiin, missä se perustettiin erityisesti metsä- ja uittotyöntekijöitä varten. Vuonna 1945 maassamme toimi 19 settlementtikeskusta. (Toikko 2008, 112–113.) 1900-luvun alussa Suomeen tuotu settlementtityö edusti pioneerityötä yhteisötyön kentällä, mutta suuntautui myöhemmin vahvasti aikuiskoulutukseen sekä harrastustoiminnan ohjaukseen, joten sen perinteelle ei uutta työmuotoa voitu kuitenkaan perustaa (Roivainen 2002, 220–221).

3.2 Hyvinvointivaltio

Varhaisen settlementtityön ajoista piti tulla muutama vuosikymmen eteenpäin, ennen kuin yhteisösosiaalityö alkoi kehittyä lopullisesti hyvinvointivaltiollisen sosiaalityön osaksi. Settlementtiliikettä ja sen keskeisiä ideoita pidetään kuitenkin yhteisösosiaalityön tunnustettuina alkujuurina ja myöhemmin kehittyneissä yhdyskunta- ja yhteisösosiaalityössä onkin havaittavissa yhtymäkohtia settlementtiliikkeeseen.

Kansainvälisillä kentillä on ensiksi alettu puhumaan yhteisötyöstä, jonka konsepti on johdettu sosiaalityöhön 1950-luvun lopulla YK:n kautta. Yhteisötyön alkuaikoina oli nähtävissä jakaantumista kahteen suuntaukseen, yhteisökehittämiseen sekä järjestötyöhön. Seu-

raavalla vuosikymmenellä uutta konseptia käytettiin muun muassa järjestöaktivismissa, ja 1970-luvulla yhteisöstrategiat kokivat suuria muutoksia ja mukaan tuli uusia käsitteitä, kuten yhteisösosiaalityö ja yhteisöempowerment. Iso-Britanniassa yhteisötyön tutkijat alkoivat puhua yhteisöpolitiikasta ja -käytännöistä. Yhteisöpolitiikalla haluttiin viitata laajemmalle yhteisöllisyyden tasolle esimerkiksi Euroopan Unionissa. (Turunen 2009, 40.)

Pohjoismaissa yhteisösosiaalityössä nähdään olevan tällä hetkellä viisi kehitysvaihetta, jotka etenevät suoraan vuosikymmenten mukaan aina 1960-luvulta 2000-luvulle. 60-luvulla tapahtui yhteisötyön rantautuminen esimerkiksi meille Suomeen ja suomalaiseen sosiaalityön keskusteluun. Seuraava vuosikymmen oli yhteisötyön juurtumisen aikaa, mutta työ myös väliaikaisesti radikalisoitui poliittisten kansalaisjärjestöjen toimesta. 1980-luvulle saakka yhteisötyö oli yhteinen konsepti kaikenlaisille yhteisöstrategioille sosiaalityössä, mutta 80-luvulla työhön alkoi tulla uusia käytäntöjä, joista keskusteltiin paljon. 90-luvulla työ alkoi eriytyä entistä enemmän ja akatemisoitumaan sosiaalityön mukana. Nykyinen vuosikymmen on ollut yhteisösosiaalityössä puolestaan lisääntyvän transnationalismin aikaa, eli kansainvälisyys on lisääntynyt esimerkiksi Euroopan Unionin kautta. (Turunen 2009, 42–43.)

Perinteinen yhteisösosiaalityön muoto Pohjoismaissa on ollut yhdyskuntatyö. Se on ollut hyvinvointivalttiollisen sosiaalityön organisoimaa toimintaa, jota on harjoitettu erityisesti kaupunkimaisissa olosuhteissa (Yhteisösosiaalityö-erikoisan opetussuunnitelma 2012–2015, 5). Yhdyskuntatyöstä on alettu puhua 1960-luvun lopussa ja etenkin 1970-luvulla, jolloin sodan jälkeinen yhteiskunnallinen muutos oli suurimmillaan (Koskinen 2003, 206.) Koska yhteiskunnan rakennemuutos, etenkin ihmisten muuttoliike kaupunkeihin, hajotti kansalaisten hoivaa tarjoavia sosiaalisia verkostoja, sosiaalihoollon asiakasmäärät alkoivat kasvaa nopeasti. Kaiken tämän myötä tilaus sosiaali- ja terveystalvelujen kehittämislle nousi voimakkaasti esille. (Urponen 1994, 240.)

1960-luvun puolella alkaneet muutokset vaativat seuraavan vuosikymmenen alussa toimenpiteitä. Niinpä nopean kaupungistumisen myötä uusia asuinalueita jouduttiin rakentamaan ilman kunnollista suunnittelua. Maaseudulta kaupunkeihin muuttaneilla ihmisillä

oli vaikeuksia löytää paikkaansa kulttuurittomissa lähiöissä, joissa sosiaalisten suhteiden muodostaminen oli haasteellista. Koska uusi asuinympäristö ei tarjonnut virikkeitä, monet alkoivat viettää perhekeskeistä elämää. Kun ennen oltiin oltu tiukasti kiinni maaseudun yhteisöllisyydessä, muutto kaupunkiin aiheutti uudenlaisten riippuvuuksien syntymistä. Sillan rakentamiseen vanhasta uuteen vaati ihmisen, asuinyhteisön ja yhteiskunnan vuorovaikutusta ja uusia työotteita. (Satka 1994, 327.)

Keskustelu yhdyskuntatyöstä johti lukuisiin yhdyskuntatyön hankekokeiluihin 1970-luvulla ja 1980-luvun alkupuolella ja niissä sosiaalityöntekijät olivat keskeisiä toimijoita. Yhdyskuntatyön rinnalle tulivat vähitellen 1980-luvulla alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö. Kuitenkin kaikissa näissä sosiaalityön menetelmissä tavoitteena oli yhteisöllisyyden merkityksen korostaminen sosiaalisten ongelmien ratkaisemisen välineenä. Lisäksi korostettiin kansalaisten omien vaikutusmahdollisuuksien lisäämistä suhteessa omaan ympäristöön ja elämään. (Koskinen 2003, 206–211.)

Suomessa sosiaalityö on ollut aiemmin vahvasti yhteydessä muihin sosiaalitieteisiin, sosiaalityön keskustelua on käyty erityisesti sosiaalipolitiikan sisällä. Sosiaalipolitiikan lisäksi sosiologia ja sen tutkimus on ollut merkittävässä asemassa sosiaalityön keskusteluissa. (Närhi 2004, 34–35.)

Hyvinvointivaltioon liittyvässä keskustelussa 1980-luvulla alettiin kysyä mikä ja millainen hyvinvointivaltio on tarkoituksenmukainen. Tyytymättömyyttä herätti muun muassa palvelujen tuottamiskoneisto, valtion kaikkialle ulottuva ohjausvalta sekä asiakkailta puuttuvat vaikuttamismahdollisuudet. (Satka 1994, 334.) Kun 1990-luvun lama katkaisi hyvinvointivaltion laajenemisvaiheen, sosiaalityön toimintaympäristö muuttui. Kansalaisyhteiskunnan merkitystä hyvinvoinnin rakentajana alettiin korostaa, ja yksilöiden vastuuta ja kilpailua ajavat näkemykset alkoivat voimistua. (Juhila 2006, 47.) Havahduttiin, että sääntöjen lisääminen, erikoistuminen, ammatillistuminen, tiukka työnjako ja teknologisoituminen aiheuttivat ongelmia sosiaalipalvelujen tuotannossa. Palvelut tulivat kalliiksi, ja ne eivät pystyneet vastaamaan nopeasti muuttuviin käyttäjien tarpeisiin. Lisäksi mallissa työntekijät eivät pystyneet käyttämään luovuuttaan ja osaamistaan kunnolla hyödyksi työnsä kehittä-

misessä, eikä se sallinut asiakkaiden omien voimavarojen hyödyntämistä. (Satka 1994, 335.)

Suomalaisen sosiaalipolitiikan perusteluissa painottuu aina 1960-luvun lopulle saakka yhteiskunnan edun, yhteiskuntarauhan ja taloudellisen kasvun korostaminen. Yksilön hyvinvointiin ja sosiaalisiin oikeuksiin nojautuvat perustelut tulivat kuvaan vasta 1970-luvulla. Nykyisin yhteiskunnan kiinteyden, yhtenäisyyden ja vakauden tukemisen tehtävät samoin kuin sosiaaliturvan taloudellista kehitystä ja kilpailukykyä edistävät puolet ovat esillä enemmän. Sosiaaliturvan uudistamisessa pidetään tärkeänä, että sosiaaliturva ja talouspolitiikka tukevat toisiaan. (Hellsten 2006, 289.)

1990-luvun puolivälin jälkeen sosiaalityön koulutus on kehittynyt paljon. Koulutus on vaikiintunut ja laajentunut omaksi pääaineekseen yliopistollisessa maisterikoulutuksessa ja sen asemaa on edelleen vahvistanut vuonna 2005 voimaantullut laki sosiaalihuollon ammatillisen henkilöstön kelpoisuusvaatimuksista. Sosiaalityössä on aloitettu myös erikoistumiskoulutus muun muassa yhteisösosiaalityön alueella. (Juhila 2006, 48.)

Pohjoismaissa yhteisötyön kehitys ammatilliseksi sosiaalityöksi on tapahtunut Päivi Turusen (2009, 41–42) väittämän mukaan laajemmasta yhteisötyön tyypistä. Hän pitää yhteisösosiaalityötä yhtenä yhteisöstrategiana, joka on enemmän yksilöllistynyt ja menetelmäkeskeisempi kuin itse yhteisötyö. Raja yhteisötyön ja yhteisösosiaalityön välillä on nykyisin Turusen mukaan hämärtyvässä. Kansainvälisesti yhteisötyötä ei ole ymmärretty koskaan vain sosiaalityön menetelmänä, vaan laajalla tasolla ja sitä on tehty monilla sektoreilla. Pohjoismaiden kehitys sosiaalityön suuntaukseksi on siksi erikoinen.

Yhdyskuntatyön puhettavat ja käytännöt ovat käyneet läpi suuren muutoksen 1980-luvulta lähtien globalisoitumisen sekä Eurooppa-politiikan myötä (Roivainen 2008b, 24). Yhdyskuntatyö on muuttunut viimeisen 30 vuoden kuluessa modernin sosiaalityön yhdestä työmenetelmästä jälkimoderniksi yhteisölliseksi strategiaksi (Taulukko 1. seuraavalla sivulla). Modernin yhdyskuntatyön kausi ja sen sosiaalireformistinen ajattelu edustivat julkista hy-

vinvointipolitiikkaa. Jälkmodernin aikakauden strategiaa voi luonnehtia taas kommunitaariseksi eli yhteisöllisyyttä korostavaksi, sillä siihen liittyvät vahvasti vapaaehtoistyön ja kolmannen sektorin yhteisölliset hankkeet. (Roivainen 2008c, 25; 35.)

Taulukossa 1. Irene Roivainen (2008c, 36) on hahmotellut yhteisössosiaalityön kehitystä yhdyskuntatyön ideoista nykyään vallitseviin yhteisöllisiin strategioihin. Hän jakaa karkeasti työmenetelmän moderniin ja jälkimoderniin vaiheeseen, vaikka mielestäni näin selkeää rajaa ei voida tehdä näiden kahden välille. Nykyajan yhteisössosiaalityöstä löytyy mielestäni viitteitä myös entisajan yhdyskuntatyöhön ja sen ideoihin. Myös yhteisössosiaalityön tutkija Päivi Turunen (2009, 56) on kanssani samaa mieltä siitä, että 2000-luvun yhteisössosiaalityö on hajanaista ja käytettävistä strategioista löytyy sekä vanhaa ja uutta että niiden sekoittumista. Esittelen tässä kuitenkin Roivaisen taulukon, koska mielestäni hän on jäsentänyt kattavasti yhteisössosiaalityön kehityskaarta jakamalla sen sisällön eri osa-alueisiin, strategioista diskursseihin.

TAULUKKO 1. Modernista hyvinvointivalttiollisesta yhdyskuntatyöstä jälkimoderneihin yhteisöllisiin strategioihin (Roivainen 2008c, 36.)

	MODERNI YHDYSKUNTATYÖ	JÄLKIMODERNIT YHTEISÖLLISET STRATEGIAT
STRATEGIA	Julkinen hyvinvointipolitiikka	Kommunitaariset eli yhteisöllisyyttä korostavat strategiat (järjestöt, 3. sektori)
METODI	Virallisen sosiaalityön yksi menetelmä	Laajan toimijajoukon työmenetelmä
ASiantuntijuus	Professionaalisen sosiaalityön asiantuntijuus	Eri alojen eriytyneet ammatinimikkeet (perhetyöntekijä, lähiöarkkitehti, lähiötaiteilija)
TOIMINNAN SUUNTA	Ylhäältä alas, alhaalta ylös	Ylhäältä alas, verkottuva
PÄÄMÄÄRÄ	Sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy, asukkaiden tarpeet	Varhainen puuttuminen, NPM:n tehostamistarpeet
KOHDERYHMÄ	Asuinalueiden ihmiset	Tunnistetut asiakasryhmät, syrjäytymisvaarassa olevat asukkaat
DISKURSSI (PUHETAVAT)	Sosiaalisten rakenteiden muuttaminen	Yksilökohtainen voimavaroistaminen ja elämänpolitiikka

4 YHTEISÖSOSIAALITYÖN SUUNTAUKSET

4.1 Yhdyskuntatyö

Yhdyskuntatyö sosiaalityön metodina nousi esiin 1960-luvun lopulla suuren yhteiskuntarakenteen muutoksen oloissa sekä ylioppilasradikalismien ja marxilaisen yhteiskuntatieteen yleistyttyä. 1970-luvulla yhdyskuntatyön yhteiskunnallista kontekstia pyrittiin havainnollistamaan ruotsalaisen Harald Swednerin kehittämällä mallilla erilaisista yhdyskuntatason ongelmista. Näitä ongelmia olivat prosessi-, rakenne ja resurssiongelmat ja niiden katsottiin ilmenevän yksilö- ja perhetason erilaisina puute- ja häviteongelmina. Toisena taustajatuksena yhdyskuntatyössä nähtiin tietynlainen kapitalismin kritiikki ja kolmantena oli yhdyskunnan näkeminen kaksinaisessa merkityksessä, vaihtoarvona ja käyttöarvona. Vaihtoarvossa korostui se, että yhdyskunta on markkinapaikka, jonka tarpeisiin voitiin valjastaa esimerkiksi asuntopolitiikka ja koulutus. Käyttöarvona yhdyskunnalla on taas merkitystä asukkaiden tarpeiden tyydyttäjänä. Nämä arvot olivat jatkuvasti törmäyskurssilla, jolloin sosiaalisen näkökulmasta haluttiin taistella käyttöarvojen puolesta. (Koskinen 2003, 208–210.)

Vaikka yhteisöllisellä työotteella on pitkät perinteet angloamerikkalaisissa yhteiskunnissa, Suomessa yhdyskuntatyön niminen työmenetelmä omaksuttiin sosiaalityössä käyttöön vasta 1970-luvulla (Roivainen 2002, 217). Yhdyskuntatyön käytännöt ovat rantautuneet maamme pitkälle pohjoismaisen esikuvien pohjalta 1970-luvulla, jolloin käytäntöä leimasi kiinnittyminen paikallisyhteisöihin ja hyvinvointivaltiollisen sosiaalityön ammattikäytäntöihin. Työmuodon kehittymiseen vaikutti keskeisesti järjestökentän aktiivinen rooli kokeilujen käynnistäjänä ja seminaarien järjestäjänä. 70-luvulla työmuotoa sovellettiin erityisesti kaupunkien lähiöissä, jonne ”suuren muuton” toinen aalto oli tuonut paljon väkeä maaseudulta edellisen vuosikymmenen lopulla. (Roivainen 2008c, 26–27.)

Suomalaisen yhteisösosiaalityön merkittävä vaikuttaja Simo Koskinen (2003, 206; 217–218.) on tehnyt vuonna 2003 artikkelin yhdyskuntatyön kehityksestä, jossa hän lähtee liikkeelle 1960-luvun loppupuolelta, jolloin keskustelu yhdyskuntatyöstä sosiaalityön metodi-

na käynnistyi niin kutsutun ”suuren muuton” oloissa. Yhdyskuntatyön ensimmäistä vaihetta kutsutaan etsimisen kaudeksi (1960-luvun puolivälin jälkeen 1970-luvun puoliväliin). Yhdyskuntatyö nousi tällöin sosiaalityöntekijöiden tietoisuuteen ja aiheetta koskevia kirjoituksia alkoi ilmestyä eri julkaisuissa. Ensimmäiset yhdyskuntatyö-termin alla toteutetut projektit ovat pyörineet 1970-luvun alussa, ja vuonna 1974 tehtiin ensimmäinen yhdyskuntatyötä käsittelevä raportti (Päivi Turunen 2008, 58–59).

Yhdyskuntatyöhön yhdistettiin myös muutokseen tähtäävää toimintatutkimusta ruotsalaisen mallin mukaan. Ruotsalaisessa yhdyskuntatyössä oli kehitelty jo hieman aiemmin tutkija-muutostyöntekijä roolia. Ruotsalaiset pioneerit Harald ja Gunnel Swedner vierailivat Suomessa sosiaalialan seminaarien opettajina 1970-luvun alussa. (Satka 1994, 327.)

Yhdyskuntatyötä on tehty hyvinvointivaltiollisena interventiona asuinalueilla 1970-luvulta lähtien (Roivainen 2008a, 253). Jo 1970-luvulla yhdyskuntatyössä oltiin kiinnostuneita laajemmasta hyvinvointinäkemyksestä ja perinteisen elintasotarkastelun rinnalle nostettiin hyvinvoinnin käsite. Erityisen kiinnostuneita oltiin kansalaisten mahdollisuuksista vaikuttaa omaan elämäänsä ja poliittiseen päätöksentekoon. (Koskinen 2003, 210.) Yhdyskuntatyön alkuperäisenä tavoitteena oli parantaa alueen asukkaiden ja perheen keskinäistä vuorovaikutusta, auttaa heitä solmimaan ulkopuolisia yhteyksiä kunnan eri hallinnonalojen edustajiin ja jättää sitten yhteydenpito ihmisten aktivoiduttua asianomaisille itselleen. (Satka 1994, 327.)

Yhdyskuntatyön koulutus aloitettiin 1970-luvun alussa ja vuonna 1973 Mannerheimin lastensuojeluliitto alkoi kehittää yhdyskuntatyön menetelmää. Vuotta myöhemmin ensimmäiset yhdyskuntatyön hankkeet käynnistettiin Espoossa ja Lahdessa. Maamme yhdyskuntatyön kehitys on saanut paljon vaikutteita ruotsalaiselta sosiaalityön professorilta Harald Swedneriltä. Myös muiden Pohjoismaiden merkitys on ollut keskeistä tässä vaiheessa. Englannin ja Yhdysvaltojen vaikutus on jäänyt vähäiseksi. (Koskinen 2003, 218–219.)

Kokeilujen kaudella 1970-luvun jälkipuoliskolla yhdyskuntatyön hankkeita aloitettiin monilla paikkakunnilla kokeilumielessä. Tavoitteena oli kehittää kontrolloidusti yhdyskuntatyön menetelmää ja toiminta levisi kaupungeista myös maaseudulle. Tällä kaudella yhdyskuntatyöhön tulivat osallisiksi myös monet muut tahot sosiaalitoimen lisäksi, kuten terveydenhuolto, työvoimahallinto, opetustoimi sekä nuorisotyö. Koulutuksen kehittämisen lisäksi alkoi ilmestyä erilaisia käytännön oppaita. (Koskinen 2003, 219.)

Useimmin yhdyskuntatyön prosessi eteni niin, että paikallisista sosiaalityöntekijöistä ja muista viranhaltijoista muodostettiin yhdyskuntatyöhön keskittynyt työryhmä. Ryhmäläiset keräsivät tietoa ihmisten ongelmista ja niiden mahdollisista muutoskeinoista alueen asukkailta haastattelemalla heitä ja järjestämällä yhteistapaamisia. Kun yhteisön ongelmat ja mahdolliset muutoskeinot oli hahmotettu, siirsi työryhmä toteuttamisvastuun alueen asukkaille. Näin työntekijät tekivät itsensä tarpeettomiksi mahdollisimman pian. Vähitellen alueelle on kehittynyt asukkaiden talo- ja aluekohtaista yhteistoimintaa. Yhdessä rakennettiin esimerkiksi leikkipaikkoja, urheilukenttiä ja kohennettiin askartelutiloja. Lisäksi järjestettiin erilaisia asukaskerhoja ja kokouksia, asukkaat ovat tehneet jopa oman alueensa lehteä. (Satka 1994, 329.)

Hyvinvointivaltion rakentamisen vaihetta 1960-luvulta alkaen voi luonnehtia sosiaalityössä rakennekeskeisen ajattelumallin kaudeksi, jolloin ohjausmekanismina käytettiin yhteiskuntasuunnittelua ja myös työssä oli asiakaskeisyyden ohella vahvasti esillä hallinto, suunnittelu ja sosiaalitutkimus. Sosiaalityö nähtiin etenkin yhteiskunnan muutosvoimana. Tätä vaihetta seurasi 1980-luvulla sosiaalivaltiokritiikin aika, jolloin suunnitteluoptimismi vaihtui sosiaalibyrokratian, kontrollin ja hyvinvointivaltion kriittiseksi arvioinniksi. Sosiaalityössä korostettiin tutkivaa sosiaalityötä, sillä tiedon tuotantoa pidettiin tärkeänä työn elementtinä. (Pohjola 2005, 82–83.)

Kaikkiaan yhteiskunnallisuus oli sosiaalityössä vahvasti mukana. Rakenteellisen sosiaalityön kautta voitiin vaikuttaa muun muassa maankäyttöön, asumiseen, työllisyyskysymyksiin ja palveluiden tuottamiseen. Sosiaalityöntekijöiden painotettiin olevan hyvinvointivaltion asiantuntijoita, joiden tehtävänä oli vaikuttaa yhteiskunnalliseen päätöksentekoon.

Myöhemmin seuraavalla vuosikymmenellä seurasi yhteiskunnallisen murroksen kausi. Aikaisemman rakennenäkökulman tilalle tuli elämänpolitiikka, asiakkaan asema ja osallisuus sekä elämisen mikrorakenteet. Vaikuttamisen suunta vaihtui yhteiskunnasta yksilöön, sosiaalisten ongelmien yksilölähtöinen tulkinta korostui. (Pohjola 2005, 83–84.)

Kansainvälisesti modernin yhteisötyön kehitys seurasi niiden sosiaalisten ja poliittisten muutosten perässä, jotka nousivat esiin Euroopassa ja Yhdysvalloissa. Monissa maissa erityisesti oppineiden joukko oli huolissaan hyvinvointivaltioiden tilanteesta kuten sosiaalisista oloista. He ajattelivat, että yhteiskunnan rakenteellinen tilanne aiheuttaa monia sosiaalisia ongelmia, ja asialle on tehtävä jotain. Näin syntyi moderni yhteisötyö. Moderni yhteisötyö on työväline ja samalla myös näkökulma sosiaaliseen muutokseen. (Soydan 1999, 128.)

4.1.1 Alueellisen ja rakenteellisen sosiaalityön painottuminen

Kokeilujen kautta yhdyskuntatyössä seurasi laajentumisen ja vakiintumisen kausi, joka alkoi 1970- ja 1980-lukujen vaihteessa. Kunnissa eri tahojen välinen yhteistyö lisääntyi edelleen ja yhdyskuntatyö nähtiin keinona edistää tätä yhteistyötä. Yhdyskuntatyöstä tuli osa yhdyskuntasuunnittelua ja menetelmä alkoi virallistua julkiseksi toiminnaksi 1980-luvun alussa. Yhdyskuntatyön neljättä vaihetta kutsutaan yhteisötyön kaudeksi, joka alkoi 1980-luvun lopulta ja on jatkunut 2000-luvulle. 1980–1990-luvulla yhdyskuntatyöstä tuli osa viranomaisten yhteistyötä ja se vakiintui osaksi normaalia toimintaa eli liittyi yhdeksi osa-alueeksi suurissa hankkeissa ja alkoi integroitua yhdeksi menetelmäksi yhteisösosiaalityön kokonaisuudessa. (Koskinen 2003, 219–221.)

1980-luvun alkupuolella Sosiaali- ja terveysministeriön työryhmän selvityksen mukaan yhdyskuntatyö sai määritelmän, jonka mukaan yhdyskuntatyö on asukkaiden tarpeista lähtevä työmuoto. Yhdyskuntatyölle määriteltiin samalla kolme osa-aluetta: asukkaita aktivoiva asukastyö (ruohonjuurityö), eri organisaatioiden välisen tavoitteellisen yhteistyön edistäminen (organisaatiotyö) sekä suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttaminen. Sen tarkoituksena oli suunnitelmallisen ja sosiaalisen muutosprosessin käynnistäminen ja tu-

keminen tietyllä alueella. Tavoitteena oli myös, että asukkaat, järjestöt ja virkamiehet yhteistyössä kehittävät asuinalueen sosiaalista toimintaa sekä parantavat asuin- ja elinympäristöä. (Koskinen 2003, 221.)

1980-luvulla käyttöön otettiin yhdyskuntatyön lisäksi uudet puhettavat ja käytännöt. Alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö, ekososiaalinen työ, ennaltaehkäisevä sosiaalipolitiikka sekä kaupunki- ja maaseutusosiaalityö tulivat silloin tutuiksi. (Päivi Turunen 2008, 58–59.)

Alkuperäisen yhdyskuntatyön tavoitteena on ollut sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäisy asuinalueilla sekä tuoda sosiaalipalvelut lähelle asukkaita. Työmuodon rakenteellinen luonne ja kriittinen asenne yhteiskuntaan tuli ilmi pyrkimyksessä rakentaa vuorovaikutusta viranomaisten, päätöksentekijöiden ja asukkaiden välille. Sopeuttamisen sijasta yhdyskuntatyölle oli tyypillistä pyrkimys muutokseen, joka vaikutti siihen, että 1980-luvulla rakenteellista sosiaalityötä alettiin pitää osana kunnallista sosiaalipolitiikkaa. Suomessa sosiaalipoliitikot olivat kovin kiinnostuneita yhdyskuntatyöstä ja sen mahdollisuuksista, koska sen katsottiin toimivana ja rakenteita muuttavana työmuotona lähenevän hyvinvointivaltion ”kovaa ydintä”. Se mahdollisti interventioiden kohdentamisen suoraan paikallisyhdyskuntaan ja pääsyn käsiksi ihmisten ongelmien ja paikallisten rakenteiden välisiin suhteisiin. (Roivainen 2008c, 27–28.)

1980-luvun alun sosiaalihuoltouudistuksessa painotettiin palvelujen alueellistamista. Lähi-palvelut tuli tuottaa kunnissa, jotta viranomaisten yhteistyö sekä vuorovaikutus asiakkaisiin paranisivat. Asiakastyön lisäksi haluttiin sosiaalityön työmuotoja kehittää enemmän koko asuinaluetta tukevaksi. Alueellinen sosiaalityö merkitsi yhdennettyä sosiaalityötä, alueellisia perustiimejä, asiakasryhmien organisointia sekä etsivää sosiaalityötä. Alueellistamiskeilut ovat tuottaneet pysyvää yhdyskuntatyötä, mutta alueellistamis-huuman jälkeen monissa kunnissa luovuttiin yhdistetystä ja alueellisesta sosiaalityöstä ja palattiin keskitettyyn työhön. (Koskinen 2003, 221–222.)

Esimerkiksi 1980-luvun puolivälissä Tampereella on ollut käytössä yhdennetyn perussosiaalityön malli, jossa sosiaalityöntekijä on tehnyt perussosiaalityötä yhdistettynä siihen yhdyskuntatyön menetelmiä. Yhteisöllisen toiminnan laajetessa on perustettu yhdessä asiakkaiden kanssa yhdistys, josta on tullut keskeinen työkalu asiakkaiden, asukkaiden ja työntekijöiden aktivoinnissa, osallistumiseen ja työllistymiseen suuntautuneissa yhteisöllisissä työmuodoissa. Myöhemmin 1990- ja 2000-luvuilla toimintaa on kehitetty eteenpäin projektien avulla, joiden toiminnassa sosiaalityöntekijä on ollut mukana. (Vinnurva 2008, 85.)

Rakenteellisen sosiaalityön käsite on tullut alueellisen sosiaalityön käsitteen kanssa samoihin aikoihin suomalaiseen yhteisösosiaalityön kokonaisuuteen. 1980-luvun lopulla tehdysä Sosiaalihuollon työryhmän raportissa on nähty, että rakenteellinen sosiaalityö on vaikuttamista sosiaalista hyvinvointia kuormittaviin tekijöihin ja sosiaalisia ongelmia ehkäisevään toimintaan. Se samaistettiin tuolloin kunnalliseksi sosiaalipolitiikaksi. Tiedontuotanto ja ongelmaraportointi, sidosryhmäyhteistyö sekä sosiaalityön ohjaus olivat rakenteellisen sosiaalityön merkittäviä osa-alueita. (Koskinen 2003, 223.)

Suurin innostus yhdyskuntatyöhön kuitenkin heikkeni 80-luvun lopulla ja samalla kytkös pohjoismaiseen kehitykseen hiipui. Yhteistyö alkoi kehittyä eri Pohjoismaissa kansallisten painotusten mukaan. Suomessa kävi niin, että yhteisöjen merkitys sosiaalityölle alkoi vähitellen hahmottua uudelleen ja paikallisuuden korostaminen väheni. (Kananoja, Lähteenen & Marjamäki 2011, 317.)

On väitetty, että kiinnostus yhdyskuntatyöhön väheni, kun sosiaalityöntekijöiden keskuudessa kasvoi innostus psykososiaaliseen työhön ja psykoterapiaan 1980-luvulla. 1980-luvun lopulta lähtien yhteisöllisyys sai uusia piirteitä sosiaalityön kentässä, kun vapaaehtoinen ja yksityinen sosiaalinen työ on jälleen näkyvämmän läsnä julkisen sosiaalityön rinnalla. Yhteisöstrategioiden vahvistuminen on ollut yleinen trendi koko Euroopassa ja Suomessa se on merkinnyt paluuta entisen suuntaan. Hyvinvointivaltion ja kunnan tehtäviä on siirretty järjestöille ja yksityiselle sektorille. Keskustelua on käyty hyvinvoinnin sekataloudesta, jossa palveluntuottajina toimivat muutkin kuin kunnat. (Roivainen 2002, 224.)

4.1.2 Lähiötyö

1990-luvun alussa sosiaalista työtä ja huolenpitovastuita alettiin organisoida uusin tavoin. Vuonna 1993 sosiaalipalvelujen valtionohjaus siirtyi kunnille, ja toinen uusiin järjestelyihin voimakkaasti vaikuttanut tekijä oli taloudellinen lama. (Satka 1994, 331.) Julkisessa keskustelussa puitiin hyvinvointipalvelujen tilaa, palvelujen priorisointiin liittyviä kysymyksiä sekä palveluiden tuottajamallia. Pyrkimyksenä oli etsiä taloudellisempia, kevyempiä, joustavampia ja luovempia palveluratkaisuja. Sosiaalialan työtä on kaivattu erityisesti niissä tilanteissa, joissa on oltu yhdistämässä perinteisiä sekä uusia luovia malleja. (Väisänen 2000, 39.)

Valtakunnallisista järjestöistä ja paikallisesta vapaaehtoistyöstä tuli uudelleen tunnustettuja sosiaalialan toimijoita. Tämän yhteistyön lähtökohtana oli eri osapuolten tarpeellisuuden tunnustaminen vaikeina taloudellisina aikoina. (Satka 1994, 331.) Esimerkiksi vapaaehtoiset järjestöt on nähty kasvavana voimavarana julkisten palvelujen rinnalla. Palvelurakenteen muutoksessa on korostettu vaihtoehtoisia ratkaisuja, sillä niiden on ajateltu saavan paremmin otetta ihmisten erilaistuvista elämäntilanteista ja sosiaalisista tarpeista. Jo 1990-luvulla on puhuttu yhteisöllisten arvojen säilyttämisestä sekä keskinäisten solidaaristen käytäntöjen ylläpidosta. (Väisänen 2000, 39.)

Sosiaalityön menetelmät ovat aina sidoksissa yhteiskunnalliseen tilanteeseen, ja ne heijastelevat yhteiskunnassa tapahtuneita muutoksia. Sosiaalityö etenkin kaupungeissa kohtasi 1990-luvulla uudenlaisia ongelmia ja haasteita: pitkäaikaistyöttömyys, päihteiden käytön siirtyminen yhä nuorempiin ikäryhmiin, moniongelmaisuuden ja syrjäytymisen kasautuminen tiettyihin kaupunginosiin, lasten ja nuorten perheiden turvattomuus, monikulttuurisuuden haasteet ja uudet ulkomaalaisten kotouttamiseen liittyvät tehtävät. Näiden seurauksena sosiaalityöltä vaadittiin uudenlaista työtettä sekä työpanoksen kohdentamista. (Turtiainen 2003, 216.)

Varsinainen projektikulttuurin läpimurto tapahtui Suomessa 1990-luvulla, jolloin yhdyskuntatyötä tehtiin paljon erilaisten projektien puitteissa. 1990-luvun lopulla yhdyskunta-

työn sisällön painotus on ollut ennaltaehkäisevässä sosiaalipolitiikassa sekä yhteisöperustaisessa työssä ja EU-painotteisessa kaupunki- ja maaseutupolitiikassa. (Päivi Turunen 2008, 58–59.)

Eri lähteitä tutkiessani näyttää siltä, että laman jälkeen on kiinnostuttu erityisesti kaupunkiseutujen asuinalueiden kehittämisestä. Ainakin Etelä-Suomessa lähiö-projekteja on toteutettu useampi 1990-luvun jälkipuoliskolta alkaen. Syynä asuinalueiden kehittämisestä kiinnostumiseen on ollut huoli taloudellisen laman ja työttömyyden vaikutuksista ihmisten elämään ja yhteiskuntaan. Lähiöuudistusta on lisäksi tarvittu palvelurakenteen muutoksen tueksi, avohuollon vahvistaminen ja ihmisten itsenäisen suoriutumisen tukeminen on edellyttänyt asuinalueiden fyysistä ja sosiaalista kehittämistä. Projekti-muotoista toimintaa on perusteltu myös sillä, että syrjäytymisen torjumiseen on koettu tarvittavan uusia ennaltaehkäiseviä työtapoja. (Turtiainen 2003, 216–217.)

1960–1970-luvuilla rakennettujen lähiöiden suunnittelussa pyrittiin yhdistämään lähiöissä sekä Gemeinschaft että Gesellschaft, eli traditionaalisen ja modernin yhteiskunnan edut. Tavoitteeseen ei kuitenkaan päästy, vaan nopeasti huomattiin, että lähiöt ovat pikemminkin ongelmien tuottajia. (Karjalainen, Karisto & Seppänen 2003, 229.) Lähiötyöllä, jota kutsutaan myös kaupunkisosaalityöksi, on pyritty edistämään sosiaalisesti tasapainoista kaupunkikehitystä ja tuomaan apua lähiöiden haasteisiin. Urbaani sosiaalityö on nähty sekä makro- että mikrotason työnä. Yksilö- ja ryhmäkohtaisen työn lisäksi työntekijät voivat sitoutua myös aluetyöskentelyyn. Kaupunkisosaalityö on ollut näkyvissä etenkin projekti-toiminnassa. (Kopomaa 2003, 7-8.)

Helsingissä perustettiin vuonna 1996 lähiöprojekti ehkäisemään osaltaan lähiöiden symbolista, fyysistä, toiminnallista ja sosiaalista taantumista. Projektin tavoitteiksi asetettiin lähiöiden arvostuksen nostaminen, rakennuskannan kunnossapito, asuinalueiden viihtyvyyden lisääminen, asukkaiden kytkeminen mukaan asuinalueensa kehittämiseen ja erityisesti työllisyyden parantaminen. (Bäcklund 2003, 200.) Sosiaalisiksi tavoitteiksi valittiin ennaltaehkäisevän sosiaalityön ja syrjäytymisen ehkäisyn tukeminen, alueellisen yhteistyön

edistäminen palvelujen tuottamisessa sekä eriarvoisuuden torjuminen (Turtiainen 2003, 218).

Lähiöprojektin alueiksi valittiin Vanha Vuosaari, Kontula, Myllypuro ja Pihlajisto. Alueita yhdistää esimerkiksi se, että ne on kaikki rakennettu 1960–1970-luvuilla kaupungin vuokra-asuntoalueiksi, alueilla työttömien ja toimeentulotuen saajien määrä on ylittänyt Helsingin keskiarvon sekä alueiden haluttavuus asuntomarkkinoilla on alhainen. Helsingin projektialueilla on ollut projektin tavoitteita edistämässä lähiöliikuttajia, -taiteilijoita, -työntekijöitä ja -arkkitehtejä. Projektia koordinoi johtoryhmä, joka on koostunut useiden eri virastojen edustajista. Juuri poikkihallinnollisuus ja sektorirajojen ylittäminen on koettu tarpeelliseksi, kun on luotu uudentyyppistä kokonaisvaltaista alueen kehittämistyötä. (Bäcklund 2003, 200–201.)

Lähiöprojektissa työskenneltiin kahdella rintamalla yhtäältä asuinalueiden fyysisen ja toisaalta sosiaalisen kehittämisen puolesta. Sosiaalinen kehittäminen merkitsi ensisijaisesti sosiaaliviraston aluetyötä, johon kuuluivat alueelliset verkostot (asukkaat, järjestöt ja virkamiehet), asukastoimintatilat sekä asukastoiminnan tukeminen. Lisäksi tavoitteena erikseen on mainittu syrjäytymisen ehkäiseminen ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen. Projektin ensimmäisellä kaudella perustetut lähiöasemat ovat nyt myöhemmin vakiintuneet sosiaaliviraston vakinaiseksi toiminnaksi asukastiloina ja aluetyön tukikohtina. (Nupponen, Broman, Korhonen-Wälmä & Laine 2008, 16–17.) Lähiöprojektissa on toteutettu myös lapsiperheille suunnattua alueellista ryhmätoimintaa, kuten lastensuojelun avohuollon ryhmämuotoista perhetyötä, koululaisten iltapäiväkerhoa ja kohdennettua nuorisotyötä. Kaikista näistä kokeiluista on tullut osa Helsingin kaupungin sosiaaliviraston vakinaista toimintaa. (Turtiainen 2008, 153–154.)

Helsingin kaupungin hanke Lähiöprojekti on jatkunut vuodesta 1996 lähtien nelivuotiskausin ja se jatkuu yhä ainakin nykyisen toimintakauden loppuun eli vuoteen 2015 saakka (Sivistys on siistiä, Lähiöprojektin projektisuunnitelma 2012–2015). Muita Suomessa toteutettuja laajoja yhteisöprojekteja ovat Urban 1- ja 2-ohjelmat vuosina 1997–2000 ja 2001–2006. Ensimmäinen Urban-projekti vietiin läpi Helsingissä, Vantaalla ja Joensuussa. Oh-

jelman tavoitteena oli taantuvien kaupunkialueiden työllisyyden, paikallistalouden, sosiaalisen sekä fyysisen ympäristön kohentaminen. (Nupponen ym. 2008, 12–15.)

Toinen Urban-ohjelma keskittyi pelkästään Helsinkiin ja Vantaalle. Suomen kaupunkipoliitikassa ohjelma oli suuri ja monialainen kokonaisuus, jonka tavoitteena oli luoda muun muassa hyviä esimerkkejä ja soveltamiskelpoisia toimintamalleja alueellisen kehityksen tasapainottamiseen. Urban-ohjelmat kehitettiin Euroopan Unionissa 1990-luvulla kaupunkiköyhyyden ja syrjäytymisen lisääntymisen herättämän huolen seurauksena maaseutupoliitiikan vastapainoksi. Urban 1-ohjelma oli yhteydessä myös Helsingin Lähiöprojektiin, sillä se rahoitti pitkälti myös sen toimintaa, kuten lähiöasemia. Urban-ohjelmien sisällä toteutettiin kymmeniä eri hankkeita, joita olivat toteuttamassa muun muassa sosiaali-, opetus-, rakennus- ja liikuntavirasto. (Nupponen ym. 2008, 12–13.)

Yksi Etelä-Suomen ulkopuolella toteutettu lähiöprojekti on Iisalmen Lippuniemi-projekti (1996–2003), jossa viranomaistahot ja asukasyhdistys kehittivät toimintamuotoja erityisesti lapsiperheille. Tavoitteena projektissa oli tukea vanhemmuutta ja luoda keskinäisen avun verkostoja asukkaiden välille. Niin kuin Etelä-Suomenkin lähiöprojekteissa, niin lisäksi tavoitteena oli kehittää lähiöelämää sekä fyysisillä peruskorjauksilla että sosiaalisesti järjestämällä erilaisia sosiaalisen toiminnan muotoja. Toiminnassa korostui ryhmämuotoinen toiminta. (Röpelinen 2008, 128–137.)

1990-luvun lähiöhankkeet ovat kohdentaneet toimintansa syrjäytyneeseen ja syrjäytymisuhan alla olevaan väestön osaan, kuten pitkäaikaistyöttömiin, lastensuojeluperheisiin sekä mielenterveyskuntoutujiin. Kenttätyö on synnyttänyt uusia toimintamuotoja ja niissä on onnistuttu verkottamaan eri toimijoita sekä yhdistämään julkisen ja vapaaehtoissektorin voimavaroja. Parhaassa tapauksessa sosiaalinen pääoma rakentuukin järjestöjen, julkisen sektorin ja yksityisten toimijoiden tasapainoisena yhteistyönä monitoimijaiseksi verkostoksi. Julkinen sektori edustaa kyseisessä mallissa sateenvarjoa ja kolmas sektori bottom up-lähtöistä toimintaa. (Roivainen 2002, 227.)

Suomalaisissa lähiöiden parannusohjelmissa taustaoletuksena on ollut asuinympäristön keskeinen merkitys ihmisten elämään. Kansainvälisesti ajateltiin kahdella tavalla. Toisen mukaan asuinpaikalla ei ole niin suurta merkitystä ja toinen taas pitää sen merkitystä olennaisena yksilöiden syrjäytymiskehityksessä. Jälkimmäinen oletus on peräisin etenkin Yhdysvalloista. Ensimmäinen näkemys korostaa globalisaation vaikutusta yksilön elämään, jolloin sosiaaliset suhteet ja sidokset irtoavat paikallisesta kontekstista ja näin asuinympäristöllä ei ole niin suurta merkitystä sosiaalisen integraation ja syrjäytymisen vahvistajana. (Karjalainen, Karisto & Seppänen 2002, 255–256.)

Lähiöprojektissa 2000-luvulla aluetyö sosiaalityön näkökulmasta on jakaantunut kahteen malliin, on sosiaaliviraston aluetyö ja kumppanuussopimuksen mukainen malli. Sosiaaliviraston aluetyössä on korostunut verkostomainen työskentely muiden toimijoiden kanssa sekä päihdetyö, jossa yhteistyön tuloksena on syntynyt esimerkiksi asukastila ”Ostarin Hymy”. Lähiöasemat ovat tarjonneet mahdollisuuksia ryhmätoiminnoille, koulutukselle ja asukkaiden kokoontumisille. Lähiöasemille on keskitytty 2000-luvun puolivälin jälkeen erityisesti maahanmuuttajatyöhön ja asemien toiminnasta ovat pääosin vastanneet aluetyöntekijät, jotka ovat olleet sosiaalityöntekijöitä. Lisäksi sosiaaliviraston lähiötyön rooli on ollut toimia teknisenä apuna esimerkiksi tiedotuksessa. (Karjalainen 2008, 129–131.)

Lähiötyön roolia on kuvattu mahdollistajana, verkostotyönä, maantieteellisenä alueena, tapahtumina, asukasryhmätoimintana, tiedon välittämisenä johtaville viranhaltijoille ja järjestöjen toiminnan tukemiseksi. Sosiaaliviraston aluetyön lisäksi Lähiöprojektissa on kehitetty aluetyössä myös kumppanuusmallia, jossa osapuolina olivat Helsingin sosiaaliviraston pohjoinen sosiaaliasema ja perhekeskus, Kalliolan settlementti, Lähiöprojekti ja Pihlajamäki-seura (asukasyhdistys). Kumppanuusmallilla toteutettu aluetyö on räätälöity Lähiöprojektin tavoitteiden mukaiseksi ja lähtökohtana on ollut asukastoiminnan tukeminen ja kansalaistoiminnan ajatus. Aluetyössä on käytetty sosiaalipedagogisesti orientoitunutta työtapaa, kuten sosiokulttuurista innostamista ja empowerment-tyyppistä osallistamista. (Karjalainen 2008, 133–134.)

Kumppanuusmallissa aluetyön kehittäminen on palauttanut sosiaalityön setlementtityön juurille. Setlementtityön tarve on tullut Karjalaisen (2008, 135) mukaan esille laajemmin palvelujärjestelmässä havaittujen aukkojen myötä. Järjestötyölle on tilausta, kun julkisen sektorin palvelukyky on heikentynyt suhteessa yksilöllisten tarpeiden ja sosiaalisten ongelmien kasvuun.

Ammatillisuutta korostanut suuntaus vei vähitellen voiton sosiaalityön ajattelutavassa, mutta Jane Addamsin edustaman näkemyksen kiinnostavuus ei kuitenkaan ole kadonnut. Nykyään korostetaan sosiaalityön rakentumista työntekijän ja asiakkaan tasa-arvoisessa vuorovaikutuksessa ja setlementtiliikkeen tapaan asiakas nähdään omaehtoisesti toimivana ja tietävänä kumppanina. Tärkeää nykypäivän sosiaalityölle on myös setlementtiliikkeelle keskeinen ajatus työntekijästä asiakkaan ”asianajajana” ja valtaistajana eli potentiaalisten voimavarojen käyttöönoton mahdollistajana. (Raunio 2009, 16–17.)

1990-luvun lopulla on alettu käyttää pikku hiljaa hyvinvointivaltion sijaan hyvinvointiyhteiskunnan käsitettä. Useimmiten sillä halutaan korostaa, että valtio ei ole ainoa hyvinvoinnin tuottaja. Tämä monimuotoisuus näkyy erilaisissa ohjelma- ja strategiapapereissa, joissa korostetaan kansalaisyhteiskuntaa, omavastuuta ja lähiyhteisöjen vastuuta sekä kolmatta sektoria. Lisäksi pyritään etsimään uudenlaisia voimavaroja ja pyritään vahvistamaan kansalaisyhteiskunnan toimintamahdollisuuksia. 2000-luvulla puhutaan jo eri toimijoiden yhteisvastuusta, jolla pyritään edistämään ihmisten hyvinvointia. Järjestelmää onkin uudistettava jatkuvasti, jotta sosiaali- ja terveystaloudelliset palvelut toimivat ja toimeentuloturva voidaan hoitaa. (Hellsten 2006, 281–282.)

Hyvinvointiyhteiskunnan tavoitteena on yhteiskunnallinen integraatio, eli kattavaan yhteisvastuuseen perustuva sosiaaliturva tukee kansalaisten yhtäläisiä mahdollisuuksia, integroi kansalaiset yhteisöön ja lisää sosiaalista yhteenkuuluvuutta, mikä kiinteittää yhteiskuntaa. Syrjäytymisen ehkäisy ja hoito on ollut yksi sosiaali- ja terveysministeriön strategisista linjauksista 1990-luvulta saakka ja siinä painottuu ehkäisevän näkökulman lisäksi haavoittuviin ryhmiin liittyvät toimenpiteet. Köyhyyden ja syrjäytymisen ehkäisyn nimissä halutaan vahvistaa myös kansalaisjärjestöjen toimintamahdollisuuksia. (Hellsten 2006, 287.)

Ideaalissa hyvinvointiyhteiskunnassa yhteisöllisyys ja yhteisöt ovat voimissaan, tuottavat hyvinvointia ja toimivat vastapainona yksilöllistymiselle. Julkisen toimijoiden rinnalle hyvinvoinnintuottajiksi kuulutetaan järjestöjä, yrityksiä, perheitä ja kansalaisia itseään. Kansalaisyhteiskunnan ja julkisen sektorin voimavaroja yhdistetään monissa erilaisissa hankkeissa, muun muassa lähiöprojekteissa. Sosiaalityön rooli kansalaisyhteiskunnan voimistamisessa on toimia hankkeiden mahdollistajana, käynnistää ja pyörittää toimintaa yhteistyössä kansalaistoimijoiden kanssa. (Juhila 2006, 124.)

4.1.3 Yhdyskuntatyö uudella vuosituhannella

Yhdyskuntatyön paikka kunnallisessa sosiaalityössä 2000-luvulla on marginaalissa ainakin internet-haun perusteella, sillä se on esiintynyt työmuotona vain suurimpien kaupunkien (Helsinki, Tampere ja Espoo) kotisivuilla, eikä siitä ole löytynyt merkkejä nimikkeillä lähiö- tai aluetyökään. Sen sijaan kyseisillä hakusanoilla avautuu linkkejä vapaaehtoistyöhön, kansalaistoimintaan ja lähidemokratiaan, mikä viittaa järjestöjen kasvaneeseen rooliin työalalla ja työmuodon hankkeistumiseen. Yhdyskuntatyö esiintyy kuitenkin edelleen nimikkeenä järjestöjen, setlementtien sekä seurakuntien sivuilla. (Roivainen 2008c, 25.)

Joitakin esimerkkejä löytyy siitä, että projekti-toiminnasta alkunsa saanut yhteisösosiaalityön työmuoto on vakiintunut osaksi järjestöjen tai sosiaaliviraston toimintaa. Esimerkki tällaisesta muodosta ovat kansalaistalot/lähiöasemat. Tampereella sijaitsevan kansalaistalo Mansikkapaikan toiminta on alkanut projektina, mutta jatkuu nyt pysyvänä. Kansalaistalon toiminta jakaantuu perhetyöhön, työllistämiseen, erilaiseen ryhmätoimintaan, yhteisöllisyyden mahdollistajaksi tilana sekä verkostotyöhön. Voidaankin sanoa, että Mansikkapaikka toimii pitkälti samojen lähtökohtien mukaan kuin aikoinaan amerikkalaiset setlementit. (Toivonen 2008, 146–150.)

Yhteiskuntakehitystä hallitsevat arvot määrittävät pitkälle, kuinka sosiaalityötä järjestetään ja organisoidaan. Esimerkkinä Tampereen Hervannassa vuonna 1990 yhdessä sosiaalityön asiakkaiden kanssa perustettu yhdistys Selviytymisen tukeminen ry, jonka toiminta kasvoi projekteista 2000-luvun markkinaehtoisiin toimintamalleihin. Lastu-palvelut käsitti 2000-

luvun alkupuolella useita työpajoja puu-, rakennus- ja entisöintipuolella, pyöräkorjaamon ja myös sähkö- ja elektroniikkaromun esikäsittely-yksikön. Voittoa tuottamaton yleishyödyllinen yhdistys on kuitenkin joutunut luopumaan osasta palveluistaan kilpailutilanteesta johtuvista syistä. Yhdistys on ollut mukana myös lastensuojelussa, jossa se kehitti yhdessä kaupungin kanssa lastensuojelun ennaltaehkäiseviä ja avohuollollisia tukitoimia. Sittemmin projektina ja hankkeena alkaneet lastensuojelun palvelut ovat siirtyneet osaksi kaupungin vakinaista toimintaa. (Vinnurva 2008, 94–97.)

Alueellinen sosiaalityö on määritelty tutkimuksessa alueellisesti jakautuneeksi sosiaalitoimen malliksi, jossa aluesosiaalityöntekijän vastuualueina ovat sosiaalihuollon palveluohjaus ja neuvonta. Aluesosiaalityöhön liittyy myös kokeilu- ja kehittämistoiminta, tutkimus, tiedottaminen omista palveluista ja asukkaiden palvelutarpeista sekä yhteistyö viranomaisen ja järjestöjen kanssa. Aluesosiaalityön mallissa käytetään yhä useammin sosiaaliohjaaja sosiaalityöntekijä -paria sekä tiimityötä. Kansalaisjärjestöjen rooli yhteistyökumppanina on myös lisääntynyt. (Koskinen 2003, 223.)

Helsingissä on saatu myönteisiä kokemuksia alueiden prosessikehittämisen piirissä järjestetyistä aluefoorumeista. Kaikille avoimet tilaisuudet keräävät yhteen alueen kehittämisestä kiinnostuneita aktiivisia asukkaita, taloyhtiöiden edustajia, yrittäjiä, yhdistyksiä, virkamiehiä sekä muita asiantuntijoita. Asukkaat ottavat vastuun foorumitoiminnan ylläpitämisestä ja viranomaiset ovat asiantuntijan roolissa, niissä kuullaan asiantuntija-alustuksia, käydään keskustelua, tunnistetaan ongelmia ja ideoidaan ratkaisuja ja erityisesti tutustutaan muihin henkilöihin ja tahoihin, jotka ovat kiinnostuneita alueen kehittämisestä. (Kurki 2003, 257–258.)

Rakenteellisen sosiaalityön taustalla ovat vaikuttaneet muuttuneet käsitykset yksilötason pahoinvoinnin aiheuttajista, uusien sosiaalisten interventioiden kehittyminen, sosiaalityön profession vahvistuminen sekä sosiaalisen näkökulman lisääntyminen yhdyskuntasuunnittelussa. Rakenteellisen sosiaalityön on todettu kehittyneen hitaasti osaksi sosiaalityötä. Suurin osa sosiaalityöntekijöistä pitää sen toteuttamista tärkeänä osana sosiaalityötä, mutta

vain harva sosiaalityöntekijä toteuttaa sitä loppujen lopuksi omassa työssään. (Koskinen 2003, 224–225.)

Nykyään rakenteellinen sosiaalityö hahmotetaan luonteeltaan yhteiskuntaan vaikuttamiseksi asiakkaiden ja asukkaiden näkökulmasta käsin. Rakenteellisen sosiaalityön tavoitteena on tuoda erilaisia sosiaalityössä kohdattavia ilmiöitä keskustelun ja toimenpiteiden kohteiksi. Sosiaalityön pitäisi olla pysyvä kumppani, joka osallistuu muun muassa kaupunkisuunnitteluun ja kaavoituksen ratkaisuihin ihmisten ja asukkaiden yhtenä edustajana. Keinona yhteiskuntapoliittisessa toiminnassa voi käyttää esimerkiksi tiedon välittämistä asukkaiden ja osallisten arjesta päätöksenteon pohjaksi. Tiedontuotannon menetelminä voi olla myös sosiaalisten vaikutusten arviointi, sosiaalinen raportointi ja sosiaalitaloudellinen osaaminen. (Kananaja ym. 2011, 315–319.)

Meneillään on jo uusi sykli, jossa on merkkejä vaikuttamisen uudesta tulemisesta. Esimerkiksi suunnittelupolitiikka on noussut uudelleen esille ja toiminnan eri tasoilla laaditaan hyvinvointiohjelmia ja -strategioita. Huolestuttavaa sosiaalityön kehityksessä on ollut ja on edelleen, että monesti sosiaalityön uudet interventiot ja kehittelyt sijoittuvat perussosiaalityön ulkopuolelle erillisiin projekteihin. Näissä voi syntyä erittäin hyvää uutta toimintaa, mutta ongelmana on toiminnan siirtyminen ja vakiintuminen osaksi perustyötä. (Pohjola 2005, 88.)

Helsinkiläiset sosiaalityöntekijät ovat ymmärtäneet heille suunnatussa tutkimuksessa rakenteellisen työn yksilötyössä asianajotyönä, ja sosiaaliasemalla tehtävässä työssä korostui yhteinen tiedonmuodostus kuten sosiaalinen raportointi ja julkiset kannanotot. Alueella tehtävässä rakenteellisessa työssä puolestaan korostui vaikuttamistyö muiden toimijoiden kanssa (alueanalyysi ja asukasfoorumit), sosiaalityöntekijän alueeseen tutustuminen, osallistumismahdollisuuksien luonti asukkaille sekä linkkinä toimiminen asukkaiden ja huonosaisten asukkaiden välillä. (Tonteri 2011, 161.)

4.1.4 Ekososiaalinen sosiaalityö

Yhteisösosiaalityön keinoja ja tavoitteita käsiteltäessä ei voida jättää välistä ekososiaalisen sosiaalityön yhteyttä kyseiseen työmenetelmään, sillä näistä kahdesta löytyy hyvin paljon samoja piirteitä. Myös Kati Närhi (2004, 88) toteaa ekososiaalista sosiaalityötä käsittelevässä väitöskirjassaan, että tutkimukseen osallistuneiden sosiaalityöntekijöiden rakentamalla ekososiaalisella sosiaalityöllä näyttää olevan vahva yhteys yhdyskuntatyön perinteisiin. Närhi kuitenkin väittää, että ekososiaalinen sosiaalityö ei ole yhtä kuin esimerkiksi yhdyskuntatyö, sillä se tuo työhön keskeisen ulottuvuuden eli kestävän kehityksen edellytysten mahdollistamisen.

Vuosina 1995–2000 tehdyssä ekososiaalisen sosiaalityön tutkimuksessa jyvaskyläläisten aluesosiaalityöntekijöiden työssä ekososiaalinen työ perustui työntekijöiden paikalliseen ja jaettuun käytännön tietoon sekä toisaalta dialogiin ja neuvotteluun elinympäristön ja hyvinvoinnin välisestä suhteesta, mitä käytiin muiden paikallisten toimijoiden kanssa. Toiseksi ekososiaalinen sosiaalityö nähtiin käytäntönä, jossa elinympäristö ymmärretään laajassa merkityksessä ihmisten hyvinvoinnin kannalta. Sosiaalisen ja rakennetun ympäristön lisäksi luonnolla on merkittävä rooli hyvinvoinnin osatekijänä. Ekososiaalinen työ pyrki myös vaikuttamaan rakenteellisesti eri toiminnan tasoilla ja antamaan syrjäytyneille kansalaisille ääni sekä toimimaan heidän äänenään paikallisen vaikuttamisen tilanteissa. Lisäksi aluesosiaalityöntekijät ymmärsivät ekososiaalisen työn horisontaalisena, osallistuvana ja osallistavana käytäntönä sisältäen oman toiminnan reflektoinnin suhteessa ekososiaalisesti kestäväan kehitykseen. (Närhi 2004, 87.)

Ekososiaalisen sosiaalityön perinne on mielestäni Suomessa melko tuntematon, mutta sitä on meillä tutkinut erityisesti Aila-Leena Matthies, jota pidetään ekososiaalisen idean maa-hantuojana ja Kati Närhi Jyväskylän yliopistosta. Historiallisten tulkintojen mukaan jo sata vuotta sitten sosiaalityön pioneeri Jane Addams tunnisti ekologisten ja sosiaalisten ongelmien sekä ratkaisujen välisen monimutkaisen suhteen urbaaneissa slummeissa (Matthies 1993, 240–241). Myös toisen sosiaalityön pioneerin Mary Richmondin ajatus ihmisestä ympäristössään voidaan paikantaa ekologisen sosiaalityön juurille (Närhi 2004, 83).

Myöhemmin sosiaalityön kirjallisuudesta on löydettävissä kaksi erilaista ymmärrystä ekologisesta sosiaalityöstä: yleisempi systeemiteoreettinen ajattelutapa sekä ekokriittinen lähestymistapa. (Närhi 2004, 83–84.) Systeemiteoreettisessa lähestymistavassa korostuu sosiaalinen ympäristö ihmisen hyvinvoinnin keskeisenä viitekehyksenä. Ekokriittisessä ajattelussa on vaikutteita ympäristöliikkeistä ja ympäristösosiologiasta. Ekososiaalinen sosiaalityö lähestymistapana on esiintynyt etenkin Saksassa. (Närhi & Matthies 2001, 20–24.)

4.2 Yhteisösosiaalityö

Ensin yhteisyydestä ja hyvinvointipalveluista vastasivat järjestöt, sitten vahva yhteiskunta tuotti palvelut ja sosiaaliturvan. Nyt viimeisimmässä käänteessä erilaiset kumppanuusmallit pyrkivät kokeilujen kautta vastaamaan palvelutarpeisiin sekä vahvistamaan yhteisöllisyyttä ja kansalaistoimintaa. Sosiaaliviraston aikuissosiaalityön alueella on viime vuosina havahduttu työn kehittämiseen. Yhdyskuntatyön kehittäminen on tapahtunut kuitenkin pitkällä aikavälillä ja lähiöprojekteihin kytkeytyneenä. Heikko kohta sosiaaliviraston projektitehtävissä on ollut toimintojen tai niiden rahoituksen vakiinnuttaminen. (Karjalainen 2008, 135; 141.)

Asiakkaiden omatoimisuus oli jo 1960- ja 1970-lukujen taitteessa yksi sosiaalihuollon toimintaperiaatteista, mutta 2000-luvulla kansalaisten aktiivisuuden korostaminen on noussut keskeiseksi sosiaalipolitiikassa. (Hellsten 2006, 286.) 2000-luvun vaihteessa Suomen hallituksen sosiaalipolitiikan lähtökohtana on ollut myös pohjoismaisen hyvinvointiyhteiskunnan säilyttäminen. Painopistealueina oli edistää toimia, joilla ehkäistään ja vähennetään vakavia köyhyysongelmia, syrjäytymistä ja huono-osaisuuden kasautumista. Myös sosiaali- ja terveyspalvelujen laatu ja saatavuus on haluttu taata koko maassa. Sosiaalipolitiikka on ollut 2000-luvulla kuin myrskyn silmässä, sillä sitä on jouduttu sopeuttamaan muuttuneisiin olosuhteisiin. (Saari 2004, 36; 42.)

Palvelujen toteuttamisessa 2000-luvulla on käytössä entistä enemmän niin kutsuttu welfare mix, eli yksityisten, yhteisöllisen ja julkisen sektorin yhdistelmä. Kun julkisen sektorin vastuuta vähennetään, niin yksilöiden, yhteisöjen ja markkinoiden vastuu korostuu yhä

enemmän. Niinpä paine erilaisia vaihtoehtoja sisältäviin, joustaviin ja yksilöllisiin palveluiden kehittämiseen lisääntyy. Sosiaalialan työtä tarvitaan etenkin, kun etsitään ratkaisuja palveluiden moniulotteisiin käytäntöihin. (Väisänen 2000, 37; 40.)

Euroopan unionissa sekä kansallisella tasolla yhteisöllisyydestä puhutaan kansakuntien ja alueiden resurssina, kilpailuetuna ja syrjäytymisen ehkäisijänä. Yhteisöllisyydestä on tullut paljon käytetty teoreettinen ja poliittinen ilmaus. Ylipäänsä kiinnostus verkostoihin ja yhteisöllisiin strategioihin on kasvanut erityisesti hyvinvointivaltion murroksen sekä 1990-luvun taloudellisen laman myötä. (Korkiamäki, Nylund, Raitakari ja Roivainen 2008, 11.) Keskustelu kolmannen sektorin, eli järjestökentän sekä lähiyhteisöjen mahdollisuuksista hyvinvointipolitiikan tuottajina on lisääntynyt esimerkiksi kunnallisessa päätöksenteossa. (Roivainen 2008d, 1.4 Uusiyhteisöllisyys sosiaalipoliittisena kysymyksenä.)

Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 – toimenpideohjelman kehittämisessä yhteisösosiaalityötä ja rakenteellista sosiaalityötä on korostettu tärkeinä tulevaisuuden työorientaatioina (Karjalainen & Sarvimäki 2005, 46–49). Päivi Turunen (2009, 38–39) kuitenkin väittää, että kun muut tällä hetkellä Euroopassa ”kuhisevat” yhteisötyö-projektien ympärillä, suomalaisella sosiaalisektorilla puhe yhteisösosiaalityöstä on melkein loppunut. Yhteisötyö on hajaantunut 2000-luvulla sosiaalityön sektorilta eri sektoreille, mutta yhteisötyömenetelmät ja strategiat ovat pysyneet melko samanlaisina vuosikymmenten vaihtumisesta huolimatta, vertaa esimerkiksi nykyajan yhteisötalot vs. setlementti-talot.

Helsinkiläisten sosiaalityöntekijöiden keskuudessa on tehty tutkimusta yhteisöllisen ja rakenteellisen työotteen käyttönotosta. Yhteisösosiaalityö nähdään jakautuvan ensinnäkin yhteisö- ja rakenteelliseen työhön. Lisäksi sosiaalityöntekijät ovat tuottaneet vielä alakenttiä, joissa nämä kaksi voisivat toteutua eri muodoissaan. Kentät ovat yksilötyö, sosiaaliasemalla tehtävä työ sekä alueellinen työ. Yhteisötyö yksilötyössä nähtiin aluetuntemuksena, josta on hyötyä asiakkaan kuntoutuksen tukemisessa. Lisäksi mahdollisuutena on tukea asiakasta toimeentulotuella. Sosiaaliasemalla tehtävässä työssä yhteisötyö nostettiin esiin ryhmätyönä ja sosiaaliaseman paikka matalan kynnyksen asiakastilana. Verkostotyö eri toimijoiden kanssa, sosiaalityön ryhmätyö, tukea matalankynnyksen kohtaamispaikoil-

le, kiintopisteitä jalkautumiselle, kontaktin luominen ”porukoiviin” ryhmiin sekä avoimet ryhmät ja toiminta alueen asukkaille nähtiin yhteisötyön alueella tapahtuvan työn osiksi. (Tonteri 2011, 161.)

Yhteisösosiaalityössä on periaatteellisena lähtökohtana kumppanuus ja työssä on kysymys yksilöiden, perheiden ja ryhmien hahmottamisesta osana sosiaalisia verkostoja. Asiantuntijuus yhteisösosiaalityössä merkitsee, että sosiaalityön tavoitteisiin pyritään rakentamalla, tukemalla ja kehittämällä erilaisia yhteisöjä. Tärkeimpiä tavoitteita ovat sosiaalisten ongelmien ennaltaehkäiseminen, lähipalvelujen kehittäminen, kansalaisten omaaloitteisuuden sekä jaetun vastuullisuuden kasvattaminen ja sosiaalisten verkostojen merkityksen tunnistaminen. Sosiaalityöntekijä voi käytännössä vaikuttaa kansalaisten elinoloihin paikallistasolla, tukea heidän osallisuuttaan arjen verkostoissa ja vahvistaa heitä täysivaltaista kansalaisuuttaan. Tämän päivän yhteisösosiaalityössä pyritään liikkumaan erilaisilla rajapinnoilla ja etsimään kumppanuutta julkisen sosiaalityön, kolmannen sektorin ja erilaisten organisoitumattomien kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. (Juhila 2006, 127.)

4.2.1 Jalkautuva työote ja kotouttava yhteisösosiaalityö

2000-luvulla yhdyskuntatyön ja yhteisösosiaalityön yksi keskeisimmistä periaatteista on työntekijöiden jalkautuminen kentälle. Kohtaamispaikkana voi olla esimerkiksi lähiö, asukastila tai yhdistyksen toimitilat. Aina ei ole kyse kuitenkaan selkeästä fyysisestä areenasta, vaan erilaisista verkostoista ja yhteisöistä. Paikallistasolla on mahdollista muodostaa erilaisia yhteistyöverkostoja ja kumppanuushankkeita ratkomaan alueiden ongelmia. Kumppanuusnäkökulmasta yhteisösosiaalityö on parhaimmillaan rinnakkainen ja tasavertainen toimija julkisen sosiaalityön, järjestöjen ja muiden kansalaisyhteiskunnan toimijoiden kanssa. (Nylund 2008, 83.)

Jalkautuvasta työstä ja sen lisäämistarpeesta on keskusteltu sosiaalialalla viime vuosina paljon. Jalkautuminen voidaan ymmärtää niin kotikäyntinä, naapuritoimiston yhteistyöpalaverina kuin prosessina, jossa sosiaalityöntekijä konkreettisesti siirtyy jaloilleen ja viettää

suurimman osan työpäivästään kulkien sinne, missä potentiaaliset asiakkaatkin ovat. Työtehtäviin kuuluvat esimerkiksi palveluneuvonta, kohdattujen henkilöiden fyysinen saattaminen palveluiden pariin, erilaisiin kaduilla havaittuihin häiriöihin puuttuminen sosiaalityön keinoin sekä tiedonvälitys kuntalaisilta viranomaisille ja päinvastoin. Julkisissa tiloissa työskentelevälle sosiaalityöntekijälle asiakkaan arki näyttäytyy toisenlaisena kuin toimistossa työskenneltäessä. Asiakkaan ja työntekijän kohtaamiset ovat suunnittelemattomia, joten asiakkaan fyysinen ja psyykkinen vointi on todellinen. Asiakkaan näkökulma yhteiskunnan rakenteiden tarkasteluun on lähityöntekijöiden kokemuksen mukaan helpompi ymmärtää kadulta nähtynä. (Männistö 2012, 125.)

Sosiaalityön lähityöntekijöiden jalkautuva työote on lähellä yhdyskuntatyötä. Yhdyskuntatyö vaatii huomioimaan asiakkaan elämänhistorian ja asiakkuuden kokonaisvaltaisemmin ja ottamaan lisäksi yhteisölliset suhteet huomioon. Kun työntekijä tapaa asiakkaan kadulla, tutustuu hän samalla usein myös hänen sosiaalisiin ympyröihinsä. Ihmiset, jotka eivät muutenkaan kykene hoitamaan asioitaan, harvoin kykenevät tulemaan sosiaalityöntekijän luokse varatulle ajalle. Niinpä kaduilla aikaansa viettävät tuntuvat jäävän ilman tarvitsemiin palveluita. Sosiaalityöntekijöillä tuntuu olevan kuitenkin tahtoa lähteä ratkomaan juuri huono-osaisimpien asioita, mutta jäykät virastorakenteet antavat tähän yleensä huonot mahdollisuudet. Näihin rakenteisiin tulisi kiinnittää enemmän huomiota ja tarkastella niitä erilaisten asiakasryhmien näkökulmasta. (Männistö 2012, 127–128, 136.)

2000-luvun alkupuolen kotouttamislakien uudistamisen myötä Suomessa on alettu puhua maahanmuuttajien ja pakolaisten kotouttamispalveluiden yhteydessä kotouttavasta yhteisösosiaalityöstä. Yhteisösosiaalityössä uusien maahanmuuttaja-yhteisöjen kotoutuskysymys on uusi ilmiö. Käytännössä yhteisösosiaalityö toteutuu kotouttamislain yhteistoiminnallisuusperiaatteeseen nojautuen paikallisten yhdistysten ja viranomaistoimijoiden välillä. Nimenomaan uusien maahanmuuttaja-yhdistysten syntymisen myötä kotouttamistyöhön on kehitetty yhteisöllisiä ja yhteistoiminnallisia työmuotoja. (Talvinen & Nylund 2008, 111–112.)

Kotouttamisella tarkoitetaan maahanmuuttajien ja yhteiskunnan vuorovaikutteista kehitystä, joka pyrkii antamaan maahanmuuttajille suomalaisessa yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja. Samalla tavoitteena on tukea maahanmuuttajien oman kielen ja kulttuurin ylläpitoa. (Laki kotoutumisen edistämisestä 1386/2010, 3§.) Sosiaalityö on osa viranomaisverkostoa, joka tuottaa maahanmuuttajien kotouttamispalveluja, ja joiden avulla pyritään integroimaan maahanmuuttajia yhteiskuntaan sekä työmarkkinoille.

Esimerkiksi Turussa kotouttava yhteisösosiaalityö koostuu ryhmätoiminnoista, joihin asiakkaat ohjaa erityissosiaalityöntekijä tai kotouttamisohjaaja. Ryhmiä ovat olleet esimerkiksi kieli-, käsityö- ja keskusteluryhmät ja niissä on pyritty huomioimaan sosiaalisen ja vertaistuen sekä arjen avun tarve kuin myös suomen kielen, yhteiskuntatietojen ja kansalais-taitojen oppiminen. Iäkkäiden ryhmissä on otettu huomioon myös kuntoon ja terveyteen liittyvät asiat. Alkuvaiheen vastaanotto- ja kotouttamistyö on keskittynyt kotiaiteihin, iäkkäisiin, nuoriin ja erityistilanteessa oleviin miehiin. (Talvinen & Nylund 2008, 116–120.)

Kotouttavan yhteisösosiaalityön tavoitteena on tukea yhteisöjen omaa aktiivisuutta ja osaamisen kehittämistä voimavaraistamisen lähtökohdista. Kotouttavassa yhdistystyössä käytettyjä ja sovellettuja toimintatapoja ovat olleet tiedottaminen, sosiaalinen tuki, työnohjaus, verkostotyö, sovittelu sekä yhdistyspäivystystyö. Erityissosiaalityöntekijän on ollut tarkoitus toimia aloitteentekijänä ja aloitteiden vastaanottajana yhteisösosiaalityön kentällä, missä perhe- ja ryhmätyön muodot linkittyvät käytännön työssä. (Talvinen & Nylund 2008, 120–124.)

4.2.2 Empowerment ja sosiokulttuurinen innostaminen

Yhteisösosiaalityöhön liitetään myös sellaiset käsitteet kuin osallisuus ja valtautuminen, eli empowerment. Osallistavan sosiaalityön keskeinen lähtökohta on ottaa huomioon asiakas täysivaltaisena kansalaisena. Sosiaalityö perustuu tällöin kumppanuussuhteeseen, jossa osallistaminen koskee molempia työn osapuolia. Täysivaltainen kansalaisuus nähdään oikeuksina ja käytäntönä, jossa painottuvat yksilön vapaus sekä sosiaaliset oikeudet ja lain-

säädännöllisesti määritelty asema. Käytäntö näkökulma korostaa ihmisen aktiivista ja kollektiivista toimintaa. (Juhila 2006, 118.)

Yksinkertaisesti osallistavan sosiaalityön tavoitteena on vahvistaa osallisuutta suhteessa ihmisen omaan elämään, sen tapahtumiin ja suuntaan liittyviin päätöksiin. Sosiaalityöntekijä voi rohkaista asiakkaita aktiiviseen kansalaistoimintaan ja olla itsekkin mukana tuossa toiminnassa. Erityisen tärkeänä osallistava työote nähdään marginalisoitujen ryhmien parissa. Osallistava sosiaalityö on myös interventiolähtöistä. (Juhila 2006, 118–120.)

Yhteisötyössä sosiaalityöntekijät työskentelevät ryhmien kanssa yhteisöllisten ja rakenteellisten kysymysten äärellä. Käytännön työssä sosiaalityöntekijä toimii kannustajana, jotta ihmiset alkaisivat toimia ryhmässä ja organisoimaan itse uutta toimintaa ja/tai muutoksia vallitseviin rakenteisiin. Tarkoitus on, että kansalaiset itse ottavat vastuun omasta elämästään ja alkavat toimia sen mukaan. Erityisesti tällaisessa kontekstissa sosiaaliset ryhmät ja paikallinen yhteisöllisyys on merkittävä tekijä ihmisten osallistamisessa ja valtautumisessa. (Ronnby 2009, 121.)

Sosiaalityön näkökulmasta empowermentin avulla yksilöiden, ryhmien ja yhteisöjen on mahdollista vaikuttaa elinolosuhteisiinsa ja muuttaa niitä, saavuttaa haluamiaan asioita, kohentaa elämänsä laatua sekä auttaa myös toisia näissä pyrkimyksissä. Empowerment on keino saavuttaa muutos. Suomen kielessä termi on käännetty esimerkiksi valtautumiseksi, voimaantumiseksi tai voimavaraistumiseksi. Empowerment tarkoittaa sosiaalityön käytännössä asiakkaan prosessia, joka voidaan jakaa esimerkiksi seuraaviin vaiheisiin: 1) epätydyttävän tilanteen tarkastelu ja kriittinen hahmottaminen, 2) psykososiaalinen työskentely, jossa tuetaan ja vahvistetaan asiakkaan kykyjä, voimavaroja sekä mahdollisuuksia, 3) vaihe, jossa alisteinen tila poistetaan löytyneitä mahdollisuuksia hyödyntäen. (Hokkanen 2009, 317–319; 329.)

2000-luvulla sosiaalityön keskusteluun on yritetty tuoda myös sosiokulttuurisen innostamisen painotusta. Innostamisella tarkoitetaan suunniteltua ja päämäärätietoista toimintaa, jol-

la pyritään sosiaalisen liikkeen aikaansaamiseen ja sosiaalisen muutoksen luomiseen sekä vahvistamiseen. Se on kasvatusta, joka on yhteydessä aktiiviseen ja osallistavaan pedagogiikkaan ja siitä nousevaan metodologiaan. Sosiaalisen innostamisen avulla tavoitteena on murtaa elitistinen näkemys kulttuurista harvojen yksinoikeutena. Samalla tunnustetaan jokaisen ihmisen kyvyt toimia oman elämänlaatunsa luojana ja aktiivisena osallistujana yhteisönsä kehitykseen. (Kurki 2011, 39; 54.)

Sosiokulttuurisen innostamisen keinoin pyritään luomaan ja vahvistamaan itsenäisten sosiaalisten ryhmien ja toimivien ryhmäprosessien syntymistä. Innostaminen koostuu menetelmistä, jotka saavat aikaan aloitteellisuutta, osallistumista sekä toiminnan ja merkityksen pohdintaa, ja toimintojen suunnittelu, toteutus ja arviointi keskittyvät aina ”persoonan ja yhteisö”-käsitteiden ympärille. (Kurki 2011, 54–55.)

Suomalaisessa sosiaalityössä sosiokulttuuriseen innostamiseen kohdistuu vielä epäluuloja, mutta toisaalta innostaminen on saanut hyvän vastaanoton, sillä se vastaa niihin yhteiskunnallisiin tarpeisiin, jotka ovat nousseet esiin yhteiskunnallisessa keskustelussa hyvin usein, kuten kansalaisten aktivoiminen ja yhteisöllisyyden lisääminen. Maassamme on myös pitkät perinteet ihmisten vapaa- ja omaehtoiselle järjestäytymiselle ja sosiokulttuurinen innostaminen on havaittu hyväksi välineeksi järjestötoiminnan elvyttämisessä. Innostamista sovelletaan Suomessa monenlaisten yhteisöjen kehittämistyössä varsinaisen sosiaalityön ulkopuolella ja se on levinnyt erityisesti maaseudun kyläyhteisöjen kehittämiseen. (Kurki 2011, 57.)

5 LOPUKSI

5.1 Yhteenveto

Tutkimuksen perusteella voidaan sanoa, että yhteisösosiaalityön varhaiset juuret ovat brittiläisessä ja erityisesti yhdysvaltalaisessa settlementiliikkeessä, jossa Jane Addams, yksi sosiaalityön pioneereista, vaikutti voimakkaasti. Settlementiliikkeen yhteisöllinen auttaminen oli vastakohta yksilösuuntautuneelle auttamistyölle. Settlementityössä lähdettiin liikkeelle slummitiivystä ja mukana työssä oli alusta saakka monipuolinen toimijajoukko. Sosiaalityö settlementiliikkeessä pyrki lähestymään alueiden asukkaiden arkea toiminnallisista lähtökohdista ja asukkaat haluttiin kohdata tasavertaisina kumppaneina, eli työ oli hyvin asiakaslähtöistä. Nämä samat piirteet ovat mielestäni nähtävissä myös myöhemmin kehittyneessä yhteisösosiaalityössä. Myös Haluk Soydan (1999, 128) on todennut, että settlementiliikkeen alkuaikojen, eli 1800- ja 1900-lukujen vaihteen jälkeen yhteisömuotoisessa sosiaalityössä on tapahtunut muutoksia, mutta periaatteet ovat pysyneet osittain samoina.

Pohjoisamerikkalainen settlementiliike näki, että yhteiskunnalliset ongelmat ovat välttämättömiä ihmisten elinolojen parantamiseksi. Katsottiin, että ihmisten ongelmat johtuivat epäinhimillisistä elinoloista ja asuinalueiden heikoista sosiaalisista rakenteista. Myös yhteisösosiaalityössä ajatellaan, että ihmisten ongelmat johtuvat osittain alueiden heikoista sosiaalisista rakenteista. Settlementityöntekijöille oli tärkeää, että työntekijät ovat konkreettisesti lähellä alueiden asukkaita. Niinpä he sijoittuivat asumaan samoille alueille asiakkaidensa kanssa. Nykypäivänä yhteisösosiaalityöntekijöiden asumista samalla alueella asiakkaiden kanssa ei enää korosteta, mutta sosiaalityöntekijöiden konkreettinen läheisyys on ollut nähtävissä alueiden lähipalveluissa. Sosiaalityön palveluja on haluttu tuoda suoraan asuinalueille, koska on ajateltu, että näin ne tavoittavat paremmin asiakkaat.

Settlementityön tavoitteena oli yleisesti muutos yhteisöissä ja yhteiskunnallisissa oloissa. Työntekijöiden rooli oli toimia muutosagentteina. Muutokseen pyrittiin erityisesti asukkaiden voimavaroja vahvistamalla ja kannustamalla yhteiseen toimintaan parannusten saavut-

tamiseksi. Lisäksi tavoitteena oli puhua alueiden asukkaiden puolesta. Nämä kaikki settlementiliikkeen tavoitteet ja keinot löytyvät myös yhteisösosiaalityön sisältä. Varsinkin asukkaiden voimavarojen vahvistaminen on nykyisen yhteisösosiaalityön merkittävimpiä tavoitteita, tänä päivänä puhutaan vain empowermentista.

Amerikkalaisessa settlementityössä myös teoriasta tuli käytännön ohessa merkittävä osa työtä, niinpä sosiaalitutkimus kehittyi vahvaksi settlementityön alueella. Erityisesti yhdyskuntatyön alkuaikoina 1970-luvulla myös Suomessa työmuotoon yhdistettiin toimintatutkimusta.

Niin Suomessa kuin Iso-Britanniassa ja Yhdysvalloissa yhteisösosiaalityön varhainen kehittyminen käynnistyi maiden teollistumisesta ja siitä seuranneesta kaupungistumisesta. Kansalaisten elinolosuhteet kokivat suuria muutoksia, ja se toi näkyville uusia sosiaalisia ongelmia. Suomessa yhteisösosiaalityön varhaiset juuret paikallistuvat suurimpiin kaupunkeihin: Helsinkiin, Turkuun ja Tampereelle. Tutkimuksesta on nähtävissä, että työ painottuu edelleen maamme kaupunkeihin. Suomessa 1900-luvun alussa toimineella settlementiliikkeellä oli yhteys kristilliseen työväenliikkeeseen, kun taas muualla maailmassa kristillisyyttä ei korostunut yhtä voimakkaasti. Yhteisöllisen työn alku aikoina 1900-luvun ensimmäisellä puoliskolla, yhteisöllisen avun tarjoamisesta vastasivat järjestöt, yhdistykset ja erilaiset liikkeet, mutta myöhemmin yhdyskuntatyön rantautuessa maahamme päävastuun työmuodon toteuttamisesta otti hyvinvointivaltio. Kolmas sektori on kuitenkin toiminut näkyvästi yhteistyössä julkisen sektorin kanssa aina yhdyskuntatyön alku ajoilta nykypäivään. Myös settlementiyhdistykset ovat olleet mukana yhteistyössä.

Hyvinvointivaltion yhteisösosiaalityön myöhempi kehitys alkoi, kun yhdyskuntatyön konsepti tuli mukaan kansainväliseen sosiaalityöhön 1950-luvulla. Suomeen yhdyskuntatyö rantautui sosiaalityön keskusteluun 1960-luvun lopulla ja tutkimuksen mukaan yhteisösosiaalityön kehitys on ollut viisi vaiheinen. Ensiksi tapahtui siis työmuodon rantautuminen, jonka jälkeen 1970-luvulla oli kyse työmuodon juurtumisesta sosiaalityöhön. Seuraavaksi 1980-luvulla tuli mukaan työn uudet käytännöt, kuten alueellinen ja rakenteellinen

sosiaalityö. 1990-luvulla yhdyskuntatyö alkoi eriytyä muun muassa sosiaalityön akatemisoitumisen myötä ja 2000-luvulla on tapahtunut yhteisötyön hajaantuminen eri sektoreille.

Tutkimuksen perusteella yhdyskuntatyöstä on puhuttu 1960-luvun lopusta 2000-luvulle saakka, minkä jälkeen käyttöön on sosiaalityön sisällä vakiintunut yhteisösosiaalityö ja muilla sektoreilla yhteisötyö. Suomalaisen yhdyskuntatyön ensimmäisinä vuosikymmeninä työ kehittyi, koska yhteiskunnan rakennemuutos hyvinvointivaltion rakentamisen ja kaupungistumisen takia edellyttivät sosiaalipalvelujen voimakasta kehittämistä. 1980-luvulla yhdyskuntatyön rinnalla alkoivat vaikuttaa alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö, mutta kaikissa näissä on ollut tavoitteena yhteisöllisyyden merkityksen korostaminen sosiaalisten ongelmien ratkaisemisessa. Lisäksi tavoitteena on ollut kansalaisten omien vaikutusmahdollisuuksien lisääminen suhteessa omaan elinympäristöön ja elämään.

Mielestäni tutkimuksesta nousee vahvasti esille, että yhteisösosiaalityön kehittämisessä merkittävää on ollut se, että sosiaalityön keskustelua on käyty 1990-luvulle saakka sosiaalipolitiikan alla. 1980-luvulla keskustelua aiheutti etenkin se, että sosiaalipalveluiden kehittämisessä koettiin valtion ohjausvallan ulottuvan kaikkialle ja asiakkailta puuttuvan vaikuttamismahdollisuudet. Tutkimuksesta selviää, että yhteisösosiaalityön tavoitteiden ja keinojen kautta on pyritty vaikuttamaan juuri asiakkaiden vaikutusmahdollisuuksien lisäämiseksi.

Hyvinvointivaltion laajentumisvaihe katkesi 1990-luvun alun lamaan ja tämä vaikutti siihen, että sosiaalityön toimintaympäristö muuttui, esimerkiksi kansalaisyhteiskuntaa alettiin korostaa hyvinvoinnin rakentajana julkisen palvelujärjestelmän rinnalla. Kyseisellä vuosikymmenellä sosiaalityö kehittyi muutenkin paljon, muun muassa koulutuksen akatemisoitumisen osalta.

Tutkimusaineistossa on nähtävissä viitteitä siitä, että 2000-luvulla yhteisösosiaalityöstä on tullut osa laajempia yhteisöstrategioita. Muiden sektoreiden tekemä yhteisötyö ja sosiaalityön sisällä vaikuttava yhteisösosiaalityö ovat nykyisin sekoittumassa. Kansainvälisillä

kentillä yhteisötyötä onkin tehty monilla eri sektoreilla, mutta Pohjoismaissa ja Suomessa yhteisötyö on eriytynyt ja kehittynyt erityisesti sosiaalityön suuntaukseksi. Tämä seikka näyttää kuitenkin olevan muuttumassa, sillä näyttää siltä, että kolmas sektori on ottanut vastuuta yhteisötyöstä yhä enemmän.

Suomessa hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikka ovat vaikuttaneet tutkimuksen perusteella vahvasti yhteisösosiaalityön sisältöön ja puhetapoihin. Nähdään, että yhdyskuntatyön kausi edusti julkista hyvinvointipolitiikkaa ja myöhempi yhteisösosiaalityön aika korostaa enemmän yhteisöllisyyttä, koska mukaan ovat tulleet vapaaehtoistyö sekä kolmannen sektorin hankkeet.

Sosiaalityö ja yhteisösosiaalityö ovat toimintaa, jotka lähtevät kansalaisten ja hyvinvointiyhteiskunnan tarpeista. Niinpä sosiaalityö on joutunut mukautumaan yhteiskuntamme poliittisiin muutoksiin sekä kansalaisten muuttuviin tarpeisiin kehittämällä työmuotoja, jotka palvelisivat paremmin kansalaisia. Samoista tarpeista on kehittynyt myös yhteisösosiaalityö.

Tutkimuksen mukaan yhteisösosiaalityöllä on suomalaisessa sosiaalityön orientaatiossa jo vuosikymmenten mittaiset perinteet, mutta mielestäni työn tavoitteiden muutokset 1970-luvulta 2000-luvulle eivät ole kovin suuria. Sen sijaan keinot eli työmenetelmät ovat kehittyneet enemmän. Työmenetelmien painotukset ja puhettavat työn sisällä ovat kokeneet muutoksen. Alun alkaen yhdyskuntatyöllä lähdettiin 1970-luvulla hakemaan muutosta kaupunkien lähiöiden haasteisiin, mutta vuosikymmenten vaihtuessa ja eri työmenetelmien painottuessa työn kohde on pysynyt melko muuttumattomana. Tutkimuksen perusteella on kuitenkin viitteitä siitä, että 2000-luvulla yhteisösosiaalityön kohteeksi yhteisöjen lisäksi on tullut myös yksilö. Taulukossa 2. (seuraavalla sivulla) olen tiivistänyt yhteisösosiaalityössä käytetyt tavoitteet ja keinot.

TAULUKKO 2. Yhteenveto yhteisösosiaalityön tavoitteista ja keinoista.

	YHDYSKUNTATYÖ			YHTEISÖ-SOSIAALITYÖ
Aika-kausi	1970-luku	1980-luku	1990-luku – 2000-luvun alku	2000-luku
Tavoitteet	Ihmisten keskinäisen vuorovaikutuksen parantaminen. Auttaa ihmisiä muodostamaan yhteyksiä kunnan eri hallinnonalojen edustajiin.	Palvelujen alueellistaminen, asukkaita aktivoiva työ, eri organisaatioiden välisen tavoitteellisen yhteistyön edistäminen, suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttaminen sekä pyrkimys muutokseen.	Ennaltaehkäisevän sosiaalityön ja syrjäytymisen ehkäisyn tukeminen, sosiaalisesti tasapainoisen kaupunkikehityksen edistäminen ja avun tuominen lähiöiden haasteisiin, asukkaiden kytkeminen mukaan asuinalueensa kehittämiseen, työllisyyden parantaminen, alueellisen yhteistyön edistäminen palvelujen tuottamisessa sekä eriarvoisuuden torjuminen.	Empowerment, asiakas omaehtoisesti toimiva ja tietävä kumppani.
Keinot	Paikallisten sosiaalityöntekijöiden ja muiden viranhaltijoiden työryhmätyöskentely lähiöissä ja kokeiluhankkeet, yhteiskuntasuunnittelu.	Alueellinen sosiaalityö. Rakenteellinen sosiaalityö.	Lähiöprojektit ja niissä tehtävä hiötyö/kaupunkisosaalityö.	Projektitoiminta, sosiaaliviraston aluetyö ja kumppanuussopimusmalli. Empowerment, sosiokulttuurinen innostaminen, jalkautuva työote ja ryhmätoiminta.

1970-luvulla yhdyskuntatyön juurtumisen kaudella työn käytäntö kiinnittyi paikallisyhteisöihin ja hyvinvointivaltiollisen sosiaalityön ammattikäytäntöihin. Työmuotoa sovellettiin kaupunkien lähiöissä suuren muuton aiheuttamien haasteiden vuoksi, mutta muutokseen tähtäävään työhön yhdistettiin myös toimintatutkimusta, josta oli saatu mallia Ruotsista.

Kiinnostusta herätti laajempi hyvinvointinäkemys sekä kansalaisten omat vaikutusmahdollisuudet. Yhdyskuntatyö nähtiin yhteiskunnan muutosvoimana, joka oli osa yhteiskuntasuunnittelua. Iso-Britannian ja Yhdysvaltojen sijaan suomalaisen yhdyskuntatyön kehityksessä keskeistä on ollut muiden Pohjoismaiden merkitys.

Aluksi tavoitteina yhdyskuntatyössä olivat alueen asukkaiden ja perheiden vuorovaikutuksen parantaminen sekä auttaa asukkaita solmimaan yhteyksiä kunnan eri edustajiin. Keinoina työssä korostuivat kokeiluhankkeet, koska tavoitteena oli yhdyskuntatyön kontrolloitu kehittäminen. Työntekijöiden avuksi julkaistiin käytännön oppaita, jossa kerrottiin työn tavoitteista. Sosiaalitoimen lisäksi toimijoina alkoivat olla myös monet muut viranomaiset. Useimmiten työprosessi eteni niin, että paikallisista sosiaalityöntekijöistä ja muista kunnan viranhaltijoista muodostettiin työryhmä, jonka tehtävänä oli selvittää asuinalueen ongelmia ja haasteita asukkaita haastatteleamalla. Kun ne oli saatu selvitettyä, työryhmä siirsi toteuttamisvastuun alueen asukkaille, mitä kautta syntyi uutta yhteistä asukastoimintaa. Tällä tavoin pyrittiin hakemaan ratkaisuja alueiden ongelmiin ja haasteisiin.

Seuraavalla vuosikymmenellä korostettiin muun muassa tutkivaa sosiaalityötä, sillä katsottiin, että tiedontuotanto on tärkeä elementti sosiaalityössä. Lisäksi työssä painotettiin yhteiskunnallisuutta sekä rakenne-näkökulmaa. Yhdyskuntatyöhön tuli uusia käsitteitä kuten alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö, ekososiaalinen sosiaalityö sekä kaupunki- ja maaseutusosiaalityö. Sosiaali- ja terveysministeriö määritteli yhdyskuntatyön asukkaiden tarpeista lähteväksi työmuodoksi ja samalla sille määriteltiin kolme työn osa-aluetta: 1. asukkaita aktivoiva asukastyö, 2. eri organisaatioiden välisen tavoitteellisen yhteistyön edistäminen ja 3. suunnitteluun ja päätöksentekoon vaikuttaminen.

1980-luvulla yhteistyö kunnissa eri tahojen välillä lisääntyikin ja yhdyskuntatyö toimi keinona siihen. Työssä tavoitteena oli sosiaalisen toiminnan lisääminen yhteistyössä eri tahojen kanssa sekä asuin- ja elinympäristöjen parantaminen. Uusi suuntaus oli se, että sosiaalipalvelut haluttiin sijoittaa konkreettisesti lähelle asiakkaita, eli palvelujen alueellistaminen korostui. Yhdyskuntatyön sisällä alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö painoutuivat työn toteutuksessa.

Alueellisen sosiaalityön keinoilla haluttiin aktivoida alueiden asukkaita toimimaan yhdessä omien etujensa puolesta sekä edistää yhteistyötä viranomaisten ja asukkaiden välillä asuinalueen elinolosuhteiden parantamiseksi. Työhön kuului yhdennetyn sosiaalityön tekeminen, alueelliset perustiimit sosiaalipalveluissa, asiakasryhmien organisointi ja etsivä sosiaalityö. 1980-luvun rakenteellisessa sosiaalityössä tavoitteena oli nostaa esiin yhteiskunnassa ja lähiöalueilla vallitsevia kansalaisten ongelmia. Rakenteellinen sosiaalityö miellettiin vahvasti kuuluvaksi osaksi kunnallista sosiaalipolitiikkaa, koska sen avulla pyrittiin vaikuttamaan erityisesti kunnalliseen päätöksentekoon ja kaupunkisuunnitteluun.

Tutkimuksen perusteella on vaikea sanoa, kuinka yleinen työmuoto yhdyskuntatyö oli 1970- ja 1980-luvuilla, mutta yhteisösosiaalityön tutkija Irene Roivainen (2008c, 35–36) väittää, että suomalaisen sosiaalityön käytännöissä yhdyskuntatyö jäi parhaimpina aikoinaankin 70- ja 80-luvuilla marginaaliseksi työotteeksi, ja se on joutunut yhä ahtaammalle sosiaalityön toimintaympäristön muutoksessa.

1990-luvun alun laman jälkeen suomalaisessa yhdyskuntatyössä alkoi painottua elämänpolitiikan merkitys, asiakkaan asema ja osallisuus sekä elämisen mikrorakenteet. 1990-luvulla julkisen palvelurakenteen muutos ja uudenlaisten sosiaalisten ongelmien tuleminen haastoivat sosiaalityötä yleisesti kehittämään uusia keinoja parantaa ihmisten hyvinvointia. Niinpä tapahtui projektikulttuurin läpimurto. Yhdyskuntatyötä tehtiin kaupunkien lähiöprojekteissa ja työssä painotettiin ennaltaehkäisevää sosiaalipolitiikkaa, jossa keskeistä oli syrjäytymisen ennaltaehkäiseminen. Lisäksi tavoitteina olivat alueellisen yhteistyön edistäminen palvelujen tuottamisessa, eriarvoisuuden torjuminen ja sosiaalisen pääoman vahvistaminen.

Tutkimuksesta on selvästi nähtävillä, että sosiaalityö toimi lähiötyössä yhteistyössä muiden asukas- ja viranomaistoimijoiden kanssa. Lähiötyössä keinoja on ollut monenlaisia: verkostotyö, asukastoimintatilat ja sitä kautta yksilö- ja ryhmätyö, asukastoiminnan ja kansalaistoiminnan tukeminen sekä keskinäisen avun-verkostojen luominen asukkaiden välille. 1990-luvulla yhdyskuntatyön asiakkaina olivat etenkin pitkäaikaistyöttömät, lapsiperheet, mielenterveyskuntoutujat sekä päihdeasiakkaat.

2000-luvulle jatkuneessa lähiötyöskentelyssä mukaan ovat tulleet asiakkaina maahanmuuttajat ja heille suunnattu ryhmätoiminta. Tutkimuksen mukaan uudella yhteisösosiaalityön kaudella työmuoto on jakaantunut joissain kaupungeissa sosiaalivirastojen tekemään alue-työhön sekä kumppanuussopimuksen mukaiseen malliin, jossa sosiaaliviraston kanssa yhteistyössä työtä ovat toteuttamassa erilaiset järjestöt ja yhdistykset. Sosiaaliviraston rooli lähiötyössä on toimia hankkeiden mahdollistajana, käynnistäjänä ja olla mukana pyörittämässä toimintaa yhteistyössä eri tahojen kanssa. Joskus saattaa riittää, että sosiaalityö toimii vain teknisenä apuna tiedotuksessa.

Yhteisösosiaalityön aikana sosiaalipolitiikassa korostetaan yhteisvastuuta hyvinvoinnin edistämisessä ja kansalaisten omaa aktiivisuutta. Tutkimusaineistossa maamme sosiaalipoliittisina tavoitteina nousee selvästi esille syrjäytymisen ja huono-osaisuuden torjuminen. Yhteisöllisyys yleensäkin nähdään kansakuntien ja alueiden resurssina, kilpailuetuna ja syrjäytymisen ehkäisijänä.

Tutkimusaineistossa on merkkejä siitä, että puhe yhteisösosiaalityöstä olisi hiipumaan päin. Tämä voi johtua siitä, että yhteisötyö on levinnyt sosiaalityön alueelta eri sektoreille, eli yhteisötyötä tekevät myös muut tahot kuin sosiaaliviranomaiset. Aineistossa onkin näkyvissä se, että yhdyskuntatyö on 2000-luvulla näkyvämpää kolmannella sektorilla kuin kuntien sosiaalityössä. Yhteisösosiaalityötä on tehty myös 2000-luvulla eri projektien kautta ja joitakin projektin kautta alkunsa saaneita yhteisösosiaalityön menetelmiä on saatu myös vakiinnutettua osaksi vakituista sosiaalityötä, esimerkiksi kansalaistalot ja niiden toiminta. Uudella vuosituhanella yhteisömuotoisten palveluiden tuottajina ovat olleet usein yleishyödylliset yhdistykset, mutta näiden tilanne on hankaloitunut jatkuvasti kiristyneessä markkinoiden kilpailutilanteessa ja toiminnoista on jouduttu ainakin osittain luopumaan.

Alueellinen sosiaalityö näyttäytyy yhteisösosiaalityön aikana hieman erimuotoisena kuin yhdyskuntatyön ensimmäisinä vuosikymmeninä. Työ näyttäisi nykyään olevan enemmän sosiaalihuollon palveluohjaukseen ja neuvontaan suuntautunutta. Lisäksi työssä tiedotetaan omista palveluista sekä nostetaan esille asukkaiden palvelutarpeita, ja olennaista on myös

yhteistyö eri tahojen kanssa. Erityisesti kansalaisjärjestöt ovat sosiaaliviranomaisten yhteistyökumppaneita. 2000-luvun menetelmänä aluefoorumit ovat olleet myös suosittuja joissain kaupungeissa ja alueellista työtä on tehty esimerkiksi sosiaalityöntekijä-sosiaalihojaaja työparina.

Rakenteellista sosiaalityötä tarkesteltaessa voi huomata, että suunnittelupolitiikka on nousut uudelleen esille erilaisten hyvinvointiohjelmien ja -strategioiden kautta. Tutkimuksessa näkyy se, että rakenteellinen sosiaalityö mielletään tärkeäksi osaksi sosiaalityötä, mutta harva työntekijä kuitenkaan toteuttaa sitä omassa työssään. Nykyään rakenteellinen sosiaalityö on enemmän vaikuttamista yhteiskuntaan asiakkaiden tai asukkaiden näkökulmasta käsin, mutta tavoitteena olisi tuoda keskusteluun ja toimenpiteiden kohteeksi sosiaalityössä kohdattavia ilmiöitä. Keinoja voi olla muun muassa tiedon välittäminen, sosiaalisten vaikutusten arviointi, sosiaalinen raportointi ja sosiaalitaloudellinen osaaminen.

Rakenteellisen sosiaalityön painotus näyttää kadonneen yhteisösosiaalityön keinoista 1980-luvun jälkeen. Tutkimuksen valossa näyttää siltä, että yhteisösosiaalityössä on keskitetty työskentelemään 1990-luvulta lähtien yhdessä asiakkaiden kanssa, mutta työssä nähtyjen ongelmien ja haasteiden esiin nostaminen esimerkiksi kunnallisessa päätöksen teossa ja kaupunkisuunnittelussa on jäänyt paitsioon. Yhteistyötä eri tahojen kanssa on kyllä ollut olemassa, mutta politiikan kanssa sillä ei ole ollut välttämättä mitään tekemistä.

Näyttää siltä, että yhteisösosiaalityön kohteeksi yhteisöjen lisäksi on yhä enemmän tullut myös yksilö. Yksilötyössä yhteisösosiaalityöstä voi olla hyötyä esimerkiksi aluetuntemuksessa, joka voi auttaa asiakkaan kuntoutuksen tukemisessa. Sosiaalityöntekijöiden jalkautuminen kentälle nähdään nykypäivän yhteisösosiaalityössä jonkinlaisena ihanteena, sillä se mahdollistaa asiakkaiden kohtaamisen heidän omassa toiminta- ja asuinympäristössään. Jalkautuvassa työotteessa korostuu kumppanuus-näkökulma ja palveluneuvonta. Asiakas on mahdollista saattaa konkreettisesti palveluiden pariin ja sosiaalityöntekijöille kaduilla esiintyvät häiriöt tulevat paremmin esille. Jalkautuva työote voi sisältää yhteistyön lisäksi yksilötyötä, esimerkiksi kotikäyntien kautta.

2000-luvulla yhteisösosiaalityön piiriin on tullut myös kotouttava yhteisösosiaalityö, jossa tavoitteena on tukea yhteisöjen omaa aktiivisuutta ja osaamisen kehittämistä asiakkaiden osallistamisen ja valtautumisen lähtökohdista. Kotouttavassa sosiaalityössä työmenetelmiä ovat muun muassa ryhmätoiminta, tiedottaminen, sosiaalinen tuki, työnohjaus, verkostotyö, sovittelu ja yhdistyspäivystystyö.

Etenkin uudella vuosituhannella yhteisösosiaalityöhön on tullut tutkimuksen perusteella empowerment työmenetelmänä. Käsitteellä tarkoitetaan asiakkaan valtautumista eli, että asiakas kokee pystyvänsä toimimaan itsenäisesti ja tekemään omaan elämäänsä liittyviä päätöksiä. Käsitteellä viitataan myös asiakkaan osallistamiseen, eli sosiaalityöntekijä pyrkii aktivoimaan asiakasta mukaan sosiaaliseen toimintaan. Näkökulmana empowermentissa on, että asiakas on täysivaltainen kansalainen, jolla on omat oikeudet ja vapaus tehdä omaan elämäänsä liittyviä päätöksiä. Menetelmässä korostuu asiakkaan ja työntekijän välinen kumppanuussuhde.

Yhteisösosiaalityön kentällä empowerment näkyy etenkin marginaaliryhmien kanssa toimittaessa, jolloin sosiaalityöntekijä rohkaisee asiakkaita aktiiviseen toimintaan. Kansalaisten on tarkoitus ottaa vastuu omasta elämästään. Yhteisösosiaalityön näkökulmasta tässä on merkittävää erilaiset sosiaaliset ryhmät ja paikallinen yhteisöllisyys. Empowerment lähtee myös interventio-näkökulmasta, jolloin halutaan katkaista esimerkiksi asiakkaan syrjäytyminen sosiaalisista verkostoista. Empowerment-menetelmää voidaan soveltaa niin yksilöiden kuin ryhmien ja yhteisöjenkin parissa.

Empowermentin lisäksi yhteisösosiaalityöhön on tullut sosiokulttuurinen innostaminen. Se on toimintaa, jonka avulla pyritään sosiaalisen liikkeen aikaansaamiseen, sosiaalisen muutoksen luomiseen ja vahvistamiseen ryhmissä sekä yhteisöissä. Tavoitteena on vahvistaa sosiaalisten ryhmien ja ryhmäprosessien syntymistä. Sosiokulttuurisen innostamisen lähtökohtana on, että jokaisella yksilöllä on kyvyt toimia oman elämänlaatunsa luojana ja osallistua aktiivisesti yhteisön kehitykseen. Tutkimuksen mukaan sosiokulttuurinen innostaminen voi olla keino elvyttää maamme hiipunutta järjestötoimintaa. Sosiokulttuurinen innos-

taminen menetelmänä on tullut sosiaalityön ulkopuolella tehtävästä yhteisötyöstä yhteisö-sosiaalityön kentälle, ja sitä on käytetty yhteisötyössä muun muassa maaseudulla.

Yhteisösosiaalityön orientaatioissa on yhä edelleen valitettavasti nähtävissä, että työntekijät ja muut asiantuntijat ovat pitkälti tietämisen ja päättämisen ytimessä. Monesti on niin, että työntekijöistä ja asiantuntijoista koottu työryhmä valmistelee esimerkiksi alueellisen suunnitelman, jota sitten lähdetään toteuttamaan projektina. Asukkaat itse ovat sivuosassa, ihmisiä voidaan muodollisesti kuulla, mutta kuuleminen ei aina ole dialogista ja osallistavaa. Puhutaan empowermentista, mutta työntekijä on usein se, joka määrittää tuon ”empowermentin” rajat eli sen, mihin asti asiakkaan on sopivaa voimaantua. Lisäksi työtä pyritään mallintamaan ja siirtämään näin metodologialtaan samanlaisena toisiin yhteisöihin. (Kurki 2011, 57.)

Vaikka empowermentia pidetäänkin nykyään keskeisenä tavoitteena yhteisösosiaalityössä, voidaan sen toteutumisesta olla montaa mieltä. Tutkimuksen perusteella on mahdotonta sanoa, kuinka empowerment toteutuu käytännön työssä asiakkaiden kanssa, mutta ainakin sitä korostetaan yhteisösosiaalityön alueella.

Yhdyskuntatyön vahvuutena esimerkiksi Lähiöprojektissa on ollut, että jokaisella työntekijällä on ollut oma alueensa. Siksi pätevät yhdyskuntatyöntekijät voivat olla monenlaisia mahdollisuuksia avaavia toimijoita, jotka voivat saada alulle suuria muutosprosesseja pienelläkin panostuksella. Yhteisötyön tulevaisuuden haasteena voidaan nähdä se, miten se pystyy tarkentamaan otettaan suhteessa muuttuviin ja moninaistuviin yhteisöihin. Löytääkö yhteisösosiaalityö ne paikalliset yhteisölliset strategiat, joiden vahvistamisesta löytyy työn luonteva perusta? Kun yhdyskuntatyön tavoitteet asettuivat ennen asuinalueiden ja sosiaalisten ongelmien ehkäisemisestä ja korjaamisesta käsin, näyttää nyt haasteena olevan urbanin yhteisöllisyyden vahvistaminen. Tulevaisuuden haasteet liittyvät myös vanhusten määrän lisääntymiseen. Vallitsevan politiikan tavoitteena on, että vanhus asuu mahdollisimman pitkään kotonaan, mutta onko tarkoituksenmukaista, että hän on siellä jumissa toiminta- ja liikuntakyvyttömänä? On tavallaan oikeus olla kotonaan, mutta samalla pitäisi olla oikeus yhteisön jäsenyyteen ja osallistumiseen. (Karjalainen 2008, 141; 143–144.)

Sosiaalityöllä kokonaisuudessaan on haasteita vastata ajan monimuotoisiin ilmiöihin, joten mielestäni on tärkeää, että työmenetelmiä muokataan rohkeasti uuteen suuntaan. Työmenetelmien uudistamisessa kannattaa kuitenkin muistaa, että aina ei tarvitse ”keksiä polkupyörää uudestaan”, vaan vanhoista sosiaalityön perinteistäkin voi löytyä sopivia ideoita nykypäivän työhön. Yhteisöllisen otteen hajanaisesta tilasta sosiaalityön kentällä ollaan nykyään huolissaan, ja se on aiheellistakin. Tutkimuksen perusteella yhteisösosiaalityötä näkee nykyisin oikeastaan vain erilaisissa projekteissa, joten yhteisösosiaalityöstä ei ole muodostunut yhtenäistä käytäntöä sosiaalityön sisälle. Myös yhteisösosiaalityön erikoistumiskoulutuksessa tehtyjen lisensiaattitöiden aiheiden monipuolisuus viittaa siihen, että yhteisösosiaalityön kenttä ymmärretään monin tavoin. Toisaalta esimerkiksi alue-/lähiötyössä täytyy aina huomioida yhteisösosiaalityön toimintaympäristö, joka voi muovata menetelmiä eri suuntiin ja pitää yhteisösosiaalityön yhä edelleen hajanaisena.

Yhteisösosiaalityön perinteiden ymmärtäminen työn kehittämisessä on paikallaan. Olen samaa mieltä Irene Roivaisen (2008c, 41–42) kanssa siitä, että paikallinen toimintatapa, olosuhteiden muuttaminen ja kansalaiskeskeisyys ovat perinteisen yhdyskuntatyön peruspilareita, joiden varaan uudenlaisten yhteisöllisten työmuotojenkin soisi rakentuvan. Asukaille on tarjottava tilaisuuksia kokoontua yhteen vaikuttamaan asioihinsa, jotta ihmiset voivat tuntea osallistuvansa oman elinympäristönsä kehittämiseen. Yhteisöllisyyden ja osallisuuden tunteminen ovat yhteydessä ihmisten hyvinvointiin. Siksi sosiaalityön ei pitäisi unohtaa alueellisten yhteisöjen merkitystä kansalaisten ja heidän yhteisöjensä sosiaalisen pääoman turvaajina, voimavaraistajina ja osallisuuden vahvistajina. Näiden suhteen paikan ja alueen merkitys on sitä suurempi, mitä huono-osaisemmista ihmisistä ja asuinalueista on kyse.

Yhteisösosiaalityö ei ole vielä toistaiseksi muodostunut kunnolla teoreettis-praktiseksi kokonaisuudeksi ja yksi syy siihen lieenee se, että sen piirissä ei käydä keskustelua muiden tärkeiden yhteistyön suuntausten, esimerkiksi sosiokulttuurisen innostamisen kanssa. Kuitenkin yhteisösosiaalityöhön on omaksuttu monia innostamisen kanssa samankaltaisia osatavoitteita, kuten harrastustoiminnan tukeminen ja asuinalueen viihtyvyyden lisääminen. (Kurki 2011, 40.) Tämä on nähtävissä myös tässä tutkimuksessa ja on mielestäni tärkeää tuoda se esiin.

5.2 Pohdinta

Hyvinvointipolitiikassa näyttää olevan menossa varsinainen yhteisöhuuma. Halutaan, että yhteisöt voimistuvat ja ottavat enemmän vastuuta kansalaisten hyvinvoinnista julkisen palvelujärjestelmän ohessa. Yksilöideologiaan pyritään sekoittamaan yhteisöllisyyden elementtejä. Poliitiikan näkökulmasta ymmärrän, että yhteisöllisyydellä haetaan ratkaisuja ihmisten hyvinvoinnin tuottamiseen, sillä sen avulla haetaan taloudellisia säästöjä julkisten sosiaali- ja terveyspalveluiden järjestämiseen. Sosiaalityö on yksi sosiaalipolitiikan toteutamiskeinoista, mutta yhteisösosiaalityölle ei ole kuitenkaan vielä toistaiseksi kehittynyt kovin vahvaa roolia sosiaalityön käytännössä. Yhteisösosiaalityön merkitys sosiaalityölle onkin mielenkiintoinen asia.

Tutkimuksen perusteella näyttää siltä, että suomalainen sosiaalityö suhtautuu yhteisötyön orientaatioon yleisesti hieman nihkeästi, koska työtä tehdään niin vähän osana kuntien perussosiaalityötä. Toisaalta koetaan, että yhteisösosiaalityö on sosiaalityön ydintä, mutta siitä huolimatta yksilösuuntautunut työ on vallannut sosiaalityön kentän. Tutkimuksen mukaan pääkaupunkiseudulla on kuitenkin nähtävissä merkkejä siitä, että yhteisösosiaalityötä on alettu kehittää osaksi perussosiaalityötä. Ehkä maamme sosiaalityön käytännön kehittymisessä pääkaupunkiseutu on muita alueita edellä ja muut seuraavat pikkuhiljaa perässä. Toiveissa on siis yhteisösosiaalityön leviäminen ja kehittyminen osaksi perussosiaalityötä myös muualla Suomessa.

Yhteisösosiaalityöllä on mielestäni sosiaalityölle kuitenkin suuri merkitys, koska se on enaltaehkäisevää työtä ja työ korostaa sosiaalityön tärkeitä tavoitteita, kuten ihmisten ongelmien esiin nostamista, ihmisten osallisuuden lisäämistä ja syrjäytymisen torjumista. Yhteisösosiaalityössä tulee esiin sosiaalityön ydin, se mitä sosiaalityön tulisi ensisijaisesti olla. Syynä siihen, miksi yhteisösosiaalityötä sitten ei toteuteta sosiaalityössä laajemmin voi olla muun muassa se, että työn tuloksia ei voi mitata kovin yksinkertaisesti esimerkiksi asiakasmäärien kautta. Sen sijaan työn tuloksia ja tehokkuutta arvioitaessa on turvauduttava monivaiheisiin projektiarviointeihin.

Sosiaalityön näkökulmasta yhteisösosiaalityöllä on jo pitkät perinteet ja työn sisällä on erilaisia keinoja, joilla sitä on toteutettu vuosikymmenten kuluessa. Heikkous kuitenkin on, että myös keinojen sisällä on vaihtelua riippuen siitä, missä ympäristössä työtä on toteutettu ja ketkä sitä ovat tehneet. Yhteisötyö on levinnyt myös muille sektoreille. Nämä asiat tekevät mielestäni yhteisösosiaalityöstä hajanaista. Yhteisösosiaalityölle ei ole rakentunut kovin vahvaa identiteettiä, mikä johtaa sosiaalityöntekijöiden keskuudessa epävarmuuteen siitä, mitä yhteisösosiaalityö käsittää ja miten sitä voisi hyödyntää esimerkiksi aikuissosiaalityössä. Heikkoudeksi voidaan lukea myös se, että valtio pyrkii ohjaamaan sosiaalityön suuntaa melko tiukasti.

Yhteisösosiaalityön tavoitteet ovat mielestäni hyviä, sillä ne rakentuvat kansalaisten ja yhteiskunnan tarpeista. 2000-luvulle saakka myös eri keinot ovat painottuneet selvästi työn sisällä, esimerkiksi 1980-luvulla keinoja olivat alueellinen ja rakenteellinen sosiaalityö ja 1990-luvulla lähiötyö. Tämän jälkeen kuitenkin työn toteutus on hajaantunut enemmän ja näyttää siltä, että perinteisiä työmenetelmiä yhdistellään uusiin yhteisösosiaalityön kentällä. Työmuotojen yhdistäminen on myös hyvä asia, mutta uudet työmuodot eivät välttämättä pysty vakiintumaan samalla tavalla kuin ennen, kun vähän kaikkea kokeillaan. Saa nähdä tuleeko jostain työmenetelmästä muita suosittumpi myös uudella vuosituhanella.

Asiakkaiden näkökulmasta yhteisösosiaalityö on mielestäni hyödyllistä, koska tavoitteena on ennaltaehkäistä syrjäytymistä. Sosiaalityöntekijä tulee myös konkreettisesti lähemmäksi asiakkaita, koska työtä tehdään usein asuinalueilla ja näin asiakkaiden todellinen arki hahmottuu paremmin työntekijöille ja työntekijöitä on helpompi lähestyä. Tämä voi vaikuttaa positiivisesti asiakas-työntekijä -suhteeseen, jossa tavoitteena on nimenomaaan kumpuussuhde.

Työn vahvuus on myös se, että 2000-luvulla yhteisösosiaalityö on otettu osaksi sosiaalityön erikoistumiskoulutusta, joten kokonaan se ei pääse katoamaan sosiaalityöstä. Yhteisösosiaalityöhön erikoistuneita sosiaalityöntekijöitä vaikuttaa olevan kuitenkin vähän, joten se osaltaan vaikuttaa työssä käytettyjen keinojen leviämiseen sosiaalityön keskuudessa.

Yhteisösosiaalityö on melko vaativaa sosiaalityöntekijän näkökulmasta, mutta varmasti antoisaa, koska siinä korostuu ennaltaehkäisevä näkökulma korjaavan sijaan. Yhteisösosiaalityön toteuttaminen vaatii sosiaalityöntekijöiltä luovuutta, sillä ensinnäkin oman työn suunnitteluvaiheessa pitää perehtyä aiheeseen ja siihen, mitä yhteisösosiaalityössä on jo tehty. Vasta sen jälkeen voi alkaa rakentaa kuvaa siitä, mitä yhteisösosiaalityö olisi omana työnä. Yhteisösosiaalityöntekijältä vaaditaan tuntemusta ryhmän toiminnasta ja käyttäytymisestä, sillä ryhmämuotoinen toiminta korostuu nykypäivän yhteisösosiaalityössä. Sosiaalityöntekijän hyvät vuorovaikutustaidot ovat myös hyödyksi, sillä työtä tehdään ryhmien lisäksi erilaisissa verkostoissa. Lisäksi sosiaali- ja osittain myös terveystalvelujen tunteminen on palveluohjauksen näkökulmasta tärkeää.

Yhteisösosiaalityöntekijöiden tulee lisäksi tuntea ihmisten yhteisöllisyyden muotoja. Yhteisöllisyydentavat muuttuvat ja nykyään ihmiset kuuluvat usein esimerkiksi internet-yhteisöihin, jotka voivat olla joillekin ihmisille hyvin tärkeitä yhteisöllisyyden kokemisessa. Yhteisösosiaalityön palveluja kehitettäessä internet-yhteisöjen mahdollisuudet on hyvä ottaa huomioon. Niiden hyviä puolia on, ettei yhteisöllisyys ole sidottu aikaan tai paikkaan. Ihmiset voivat tarvittaessa esiintyä anonyymisti, mikä voi madaltaa kynnystä osallistua ja yhteisöt voivat kasvaa suuriksi. Lisäksi internet-yhteisöt voivat olla suljettuja, eli yhteisöön ei pääse osallistumaan kuin jäsenet.

Yhteisösosiaalityön toimintaympäristönä tutkimuksessa painottui hyvin vahvasti kaupungit ja etenkin maamme suuret kaupungit. Puuttuuko yhteisösosiaalityö siis kokonaan maaseutumaisista kylistä ja pienistä kaupungeista? Pienillä paikkakunnilla yhteisösosiaalityön toteuttaminen on haasteellisempaa, koska sosiaalityöntekijöitä on yleensä vähän, eikä välttämättä osallistujia toimintaan ole myöskään kovin paljon. Pienillä paikkakunnilla toiminnan muotoa ja kohdetta joutuu varmasti pohtimaan tarkemmin, jotta työtä saataisiin kohdennettua sitä eniten tarvitseville. Maaseutujen yhteisösosiaalityössä etenkin rakenteellisella sosiaalityöllä olisi mielestäni paikka, koska sitä olisi mahdollista toteuttaa vähäisilläkin resursseilla. Maaseudulla toimivat kyläyhteisöt ovat mielestäni hyvä esimerkki ihmisten luonnollisista yhteisöistä. Voisiko yhteisösosiaalityö olla jotenkin mukana vahvistamassa tätä yhteisöllisyyttä?

Yhteisösosiaalityön kehittyminen nykyistä käytetyimmäksi kokonaisuudeksi vaatii mielestäni sosiaalityössä rohkeutta kehittää perussosiaalityötä uuteen suuntaan. On luovuttava vanhoista kaavoista ja lähdettävä katsomaan sosiaalityötä uudesta näkökulmasta. Voi olla, että itse sosiaalityöntekijät haluaisivatkin kehittää omaa työtään uusille urille, mutta päättäjien taholta tähän ei anneta riittäviä mahdollisuuksia. Yhteisösosiaalityön kehittämisessä haluaisin nähdä rakenteellisen sosiaalityön vahvistumisen, koska sen avulla voisimme tuoda esille itseämme ammattiryhmänä ja työmme merkitystä yhteiskunnassa. Tärkein asia rakenteellisessa sosiaalityössä on tietysti asiakkaiden ongelmien esiin nostaminen. Jos asiakkaiden elämän todellisuus olisi esillä enemmän esimerkiksi kunnallisessa päätöksenteossa, voisivat sosiaalipalvelutkin rakentua uudella tavalla.

Tutkimustulokset kokoavat yhteen yhteisösosiaalityön tavoitteita ja keinoja sekä toiminnan lähtökohtia, joita soveltamalla voidaan kehittää nykypäivän yhteisösosiaalityössä käytettäviä menetelmiä. Mielestäni tuloksia voi hyödyntää niin kaupunki- kuin maaseutuympäristössäkin. Tutkimus antaa esimerkiksi sosiaalityöntekijöille konkreettisen kuvan siitä, mitä yhteisösosiaalityössä on tehty vuosien varrella ja mitä työllä on tavoiteltu. Se auttaa ymmärtämään myös yhteisösosiaalityön syvempää tarkoitusta työn perinteistä ja poliittisista lähtökohdista lähtien.

Niin suomalainen kuin eurooppalainenkin hyvinvointi- ja sosiaalipolitiikka ovat käyneet läpi suuria muutoksia yhdyskuntatyön alkuajoista nykypäivään sijoittuvalla ajanjaksolla. Lisäksi kansalaisten arkielämä on kokenut valtavia muutoksia, alkaen maalta muutosta kaupunkeihin ja naisten liittymisestä työelämään. Sosiaalityö on kehittynyt ihmisten ja yhteiskunnan tarpeista ja 1990-luvulle saakka se on ollut kiinteästi osa sosiaalipolitiikkaa niin koulutuksessa kuin julkisessa keskustelussakin. Tämä kaikki on muovannut yhteisösosiaalityön tavoitteita ja keinoja ja mielestäni onkin tärkeää katsoa yhteisösosiaalityön historiallista kehitystä myös hyvinvointivaltion ja -yhteiskunnan tavoitteiden kautta, jotta voi ymmärtää yhteisösosiaalityön kokonaisuuden.

Tutkimustani tehdessä olen pyrkinyt täyttämään luotettavan tutkimuksen kriteerit alusta alkaen lähteiden valinnasta tutkimustulosten esittämiseen saakka. Kirjallisuuskatsausta me-

netelmänä käytettäessä tutkimuksen luotettavuus on erityisen riippuvainen tutkijan omista valinnoista – siitä mitä lähteitä valitsee ja kuinka niistä kirjoittaa. Tutkimuksen kirjoittaminen on henkilökohtainen prosessi ja voi olla, että joku toinen henkilö olisi kirjoittanut aiheesta eri tavoin. Koska kyseessä on pro gradu-tutkimus, joka tutkimuksena ei ole kovin laaja, olisin varovainen tutkimustulosten yleistämisessä. Mielestäni tutkimustulokset kuvaavat kuitenkin suomalaista yhteisösosiaalityötä rehellisesti, ja niistä on löydettävissä työn kehittymisen suuntaviivat.

Työn aloittamisesta tutkimuksen valmistumiseen kului aikaa melkein tasan vuosi ja tutkimusprosessi sujui mielestäni hyvin. Eniten haastetta tutkimuksen teossa tuotti tutkimuskysymysten hiominen lopulliseen muotoonsa, mutta lähteitä oli saatavilla melko helposti ja kirjoittaminen ei tuottanut ongelmia. Tutkimustekstiä tuli kyllä muokattua radikaalisti monta kertaa, jotta se vastaisi selvästi asetettuihin tutkimuskysymyksiin. Tutkimus prosessina oli itselleni antoisa, koska sain perehtyä itseäni kiinnostavaan aiheeseen monipuolisesti ja työ opetti lisää tutkimuksen teosta. Tutkimuksen kautta minulle on muodostunut melko positiivinen kuva yhteisösosiaalityöstä ja näen työmuodon tärkeänä sosiaalityössä. Toivoisin, että tulevaisuudessa yhteisösosiaalityö saisi merkittävämmän roolin sosiaalityössä ja että se kehittyisi tiiviimmäksi kokonaisuudeksi.

Yhteisösosiaalityötä voi tutkia monesta näkökulmasta, ja mielestäni tutkimus olisi tarpeellista, jotta työmuoto saisi enemmän huomiota ja siitä tulisi käytetympi sosiaalityön piirissä. Asuinalueilla toteutettuja projekteja voisi esimerkiksi vertailla ja selvittää tarkemmin sosiaalityön osuutta niissä. Toteutettujen projektien asiakasnäkökulmaa voisi tutkia, kysymällä asiakkailta yhteisösosiaalityön näkökulmasta, mikä heidän mielestään on ollut hyvää ja toiminut ja mikä on ollut huonoa. Tällaisten tutkimusten tekeminen auttaisi sosiaalialan työntekijöitä kehittämään yhteisösosiaalityön projekteja sekä työmenetelmiä uusille alueille. Paikallisella tasolla voisi tutkia kuinka yhteisösosiaalityön elementtejä saisi yhdistettyä esimerkiksi aikuissosiaalityöhön ja lastensuojelutyöhön, kuten Helsingissä on jo tehty. Mielenkiintoista olisi tutkia myös rakenteellisen sosiaalityön todellista olemassa oloa ja näkyvyyttä esimerkiksi sanoma- ja aikakauslehtien avulla.

LÄHTEET

Alasuutari, P. 1999. Laadullinen tutkimus. 3. painos. Tampere: Osuuskunta Vastapaino.

Allardt, E. 1976. Hyvinvoinnin ulottuvuuksia. Helsinki: WSOY.

Bäcklund, P. 2003. Rajankäyntiä: asukaslähtöiset kehittämishankkeet Helsingissä. Teoksessa Kopomaa, T. (toim.). Kohti kaupunkisosaalityötä – haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pääkaupunkiseudun yksikkö. 193–211.

Cardoso, C. M. 1996. Reviews/Keith Popple Analysing Community Work, its Theory and Practice. Journal of Social Policy. Volume 25. Issue 04. October 1996. 604–605.

Eskola, M. 2003. Aina voi tehdä toisin. Asiakkaan avun tarpeen ja menettelytavan välisestä suhteesta muodostuu sosiaalityön laadun mitta. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.). Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-Kustannus. 108–127.

Eskola, J. & Suoranta, J. 1998. Johdatus laadulliseen tutkimukseen. 7. painos. Tampere: Vastapaino.

Flinkman, M. & Salanterä, S. 2007. Integroitu katsaus – Eri metodeilla tehdyn tutkimuksen yhdistäminen katsauksessa. Teoksessa Johansson, K., Axelin, A., Stolt, M. & Ääri, R-L. (toim.). Systemaattinen kirjallisuuskatsaus ja sen tekeminen. Hoitotieteen laitoksen julkaisuja. Tutkimuksia ja raportteja. A:51/2007. Turun yliopisto. 84–100.

Hellsten, K. 2006. Uuteen hyvinvointiyhteiskuntaan – quo vadis sosiaaliturva? Teoksessa Niemelä, P. & Pursiainen, T. (toim.) Hyvinvointi yhteiskuntapoliittisena tavoitteena. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 62. Kuopio: Kuopion yliopisto. 277–291.

Hirsjärvi, S., Remes, P. & Sajavaara, P. 1997. Tutki ja kirjoita. 15. painos. Helsinki: Tammi.

Hokkanen, L. 2009. Empowerment valtaistumisen ja voimaantumisen dialogina. Teoksessa Mäntysaari, M., Pohjola, A. & Pösö, T. (toim.). Sosiaalityö ja teoria. Jyväskylä: PS-kustannus. 315–337.

Hutchinson, G. S. (toim.) 2009. Community Work in the Nordic Countries – New Trends. Oslo: Universitetsforlaget.

Hämäläinen, J. 2005. Sosiaalityön koulutuksen 20-vuotinen historia. ? Teoksessa Puurunen, P., Röpelin, A-M. & Smahl, M. (toim.). Kehittyvä sosiaalityö. Itä-Suomen sosiaalityöntekijäpäivät Kuopiossa 2004 ja sosiaalityöntekijäkoulutusta 20 vuotta Itä-Suomessa. Kuopio: Kuopio University Press. 7–22.

Juhila, K. 2006. Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere: Vastapaino.

Kalela, J. 2000. Historiantutkimus ja historia. Helsinki: Gaudeamus.

Kananoja, A., Lähteinen, M. & Marjamäki, P. (toim.) 2011. Sosiaalityön käsikirja. Helsinki: Tietosanoma.

Kantele, K. 2012. Muutosvoimainen yhdyskuntatyö: Kuinka yhdyskuntatyö on tullut osaksi suomalaista sosiaalityötä? Pro gradu-tutkielma. Itä-Suomen yliopisto. Yhteiskunta ja kauppatieteiden tiedekunta.

Karjalainen, P. 2008. Yhteisyyttä ja yhdyskuntatyötä. Teoksessa Nupponen, T., Broman, E-L., Korhonen, E. & Laine, M. (toim.) Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004–2007 ja Urban 2 –yhteisöaloiteohjelman v. 2001-2006 toiminnasta. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 127–146.

Karjalainen, P., Karisto, A. & Seppänen, M. 2003. Lähiöt, kaupunkisosaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Kopomaa, T. (toim.). Kohti kaupunkisosaalityötä – haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pääkaupunkiseudun yksikkö. 229–250.

Karjalainen, P., Karisto, A. & Seppänen, M. 2002. Lähiöt, kaupunkisosaalityö ja projektitoiminta. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.). Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 253–271.

Karjalainen, P. & Sarvimäki, P. (toim.) 2005. Sosiaalityö hyvinvointipolitiikan välineenä 2015 - toimenpideohjelma. Helsinki: Sosiaali- ja terveysministeriön julkaisuja 2005:13.

Kopomaa, T. 2003. Johdannoksi. Teoksessa Kopomaa, T. (toim.). Kohti kaupunkisosaalityötä – haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pääkaupunkiseudun yksikkö. 7–17.

Korkiamäki, R., Nylund, M., Raitakari, S. ja Roivainen, I. 2008. Yhteisösosiaalityö kansalaisyhteiskunnan ja asiakastyön rajapinnassa. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 9–20.

Koskinen, S. 2003. Suomalaisen yhteisösosiaalityön kehitys ja nykysuuntaukset. Teoksessa Laitinen, M. & Pohjola, A. (toim.). Sosiaalisen vaihtuvat vastuut. Jyväskylä: PS-Kustannus. 206–236.

Kurki, H. 2003. Luova ja elinvoimainen kaupunginosa. Teoksessa Kopomaa, T. (toim.). Kohti kaupunkisosaalityötä – haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pääkaupunkiseudun yksikkö. 253–265.

Kurki, L. 2011. Sosiokulttuurinen innostaminen yhteisötyönä. Teoksessa Ruuskanen, P. T., Savolainen, K. & Suonio, M. (toim.). Toivo sosiaalisessa. Toivoa luova toimintakulttuuri sosiaalityössä. 39–68.

L 1386/2010. Laki kotoutumisen edistämisestä. <http://www.finlex.fi/fi/laki/ajantasa/2010/-20101386?search%5Btype%5D=pika&search%5Bpika%5D=kotouttam%2A>. 4.11.2013.

Markkola, P. 2008. Lähdekritiikki – Niin hiljaista ettei sitä huomaa. Teoksessa Lempiäinen, K., Löytty, O. & Kinnunen, M. (toim.). Tutkijan kirja. Tampere: Vastapaino. 168–177.

Matthies, A-L. 1993. Ekologinen lähestymistapa sosiaalityössä. Teoksessa Granfelt, R., Jokiranta, H., Karvinen, S., Matthies, A-L. & Pohjola, A. Monisärmäinen sosiaalityö. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 229–252.

Matthies, A-L., Järvelä, M. & Ward, D. (toim.) 2000. From Social Exclusion to Participation. Explorations across Three European Cities. Action Research in Community Work. University of Jyväskylä. Department of Social Sciences and Philosophy. Working Papers no 106.

Männistö, P. 2012. Kun ei ole tervetullut minnekään. Poiskäännyttämisen ja poissulkemisen ilmiötä katuperspektiivistä tarkasteltuna. Teoksessa Strömberg-Jakka, M. & Karttunen, T. (toim.). Sosiaalityön haasteita. Tukea ammattilaisten arkeen. Jyväskylä: PS-Kustannus. 125–139.

Nupponen, T., Broman, E-L., Korhonen-Wälmä, U. & Laine, M. 2008. Johdanto. Teoksessa Nupponen, T., Broman, E-L., Korhonen, E. & Laine, M. (toim.) Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004-2007 ja Urban 2 – yhteisöaloiteohjelman v. 2001-2006 toiminnasta. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 9–23.

Nylund, M. 2008. Sosiaalityö jalkautuu alueille. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 83–84.

Närhi, K. 2004. The Eco-social Approach in Social Work and the Challenges to the Expertise of Social Work. University of Jyväskylä. Jyväskylä Studies in Education, Psychology and Social Research.

Närhi, K. & Matthies, A-L. 2001. What is the ecological (self)consciousness of social work? Perspectives on the relationship between social work and ecology. Teoksessa Matthies, A-L., Närhi, K. & Ward, D. (toim.) The Eco-social Approach in Social Work. Jyväskylä: Sophi. 16–53.

Pessi, A. B. & Seppänen, M. Yhteisöllisyys. Teoksessa Saari, J. (toim.). Hyvinvointi. Suomalaisen yhteiskunnan perusta. Helsinki: Gaudeamus. 288–313.

Pohjola, A. 2005. Sosiaalityöntekijä vaikuttajana. Teoksessa Puurunen, P., Röpelin, A-M. & Smahl, M. (toim.). Kehittyvä sosiaalityö. Itä-Suomen sosiaalityöntekijäpäivät Kuopiossa 2004 ja sosiaalityöntekijäkoulutusta 20 vuotta Itä-Suomessa. Kuopio: Kuopio University Press. 81–92.

Puurunen, P. 2005. Mitä annettavaa Jane Addamsin ajattelulla on nykypäivän sosiaalityölle? Teoksessa Puurunen, P., Röpelin, A-M. & Smahl, M. (toim.). Kehittyvä sosiaalityö.

Itä-Suomen sosiaalityöntekijäpäivät Kuopiossa 2004 ja sosiaalityöntekijäkoulutusta 20 vuotta Itä-Suomessa. Kuopio: Kuopio University Press. 23–35.

Raunio, K. 2009. Olenainen sosiaalityössä. 2. painos. Helsinki: Gaudeamus.

Roivainen, I. 2001. Yhteisöt hyvinvoinnin tuottajina. Helsinki: Suomen setlementtiliitto ry.

Roivainen, I. 2002. Marginaalisuus ja sosiaalityö yhteisöissä. Teoksessa Juhila, K., Forsberg, H. & Roivainen, I. (toim.). Marginaalit ja sosiaalityö. Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto. 217–232.

Roivainen, I. 2008a. Yhteisölähtöisen otteen paikka aikuissosiaalityössä. Teoksessa Jokinen, A. & Juhila, K. (toim.). Sosiaalityö aikuisten parissa. Tampere: Vastapaino. 253–281.

Roivainen, I. 2008b. Kansalaiskeskeinen sosiaalityö ja yhteisöt. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 23–24.

Roivainen, I. 2008c. Onko yhdyskuntatyö katoamassa suomalaisesta sosiaalityöstä? Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 25–42.

Roivainen, I. 2008d. Yhteisöt ja yhteisösosiaalityön lähtökohdat. E-kirja.

Ronnby, A. 2009. Empowering people by community building. Teoksessa Hutchinson, G. S. (toim.) Community Work in the Nordic Countries – New Trends. Oslo: Universitetsforlaget. 119–147.

Ruuskanen, P. 2001. Sosiaalinen pääoma – käsitteet, suuntaukset ja mekanismit. VATT-tutkimuksia 81. Helsinki: Valtion taloudellinen tutkimuskeskus. https://www.vatt.fi/file/vatt_publication_pdf/t81.pdf. 28.9.2013.

Röpelinen, A-M. 2008. Lähiötyö perheiden parissa – mukavaa puuhastelua vai ongelmiin tarttumista? Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 127–139.

Saari, J. 2004. Hyvinvointivaltio ja sosiaalipolitiikka. Teoksessa Saari, J. (toim.) Hyvinvointivaltio. Suomen mallia analysoimassa. Sosiaalipoliittisen yhdistyksen tutkimuksia nro 60. Helsinki: Helsingin yliopisto. 13–64.

Saastamoinen, M. 2009. Aikalaiskeskustelua yhteisöllisyydestä. Teoksessa Filander, K. & Vanhalakka-Ruoho, M. (toim.). Yhteisöllisyys liikkeessä. Aikuiskasvatuksen 48. vuosikirja. Jyväskylä: Kansanvalistusseura.

Salminen, A. 2011. Mikä on kirjallisuuskatsaus? Johdatus kirjallisuuskatsauksen tyypeihin ja hallintotieteellisiin sovelluksiin. Vaasa: Vaasan yliopiston julkaisuja. Opetusjulkaisuja 62, Julkisjohtaminen 4.

Satka, M. 1994. Hyvinvointivaltion rakentajat. Teoksessa Jaakkola, J., Pulma, P., Satka, M. & Urponen, K. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 301–330.

Sivistys on siistiä, Lähiöprojektin projektisuunnitelma 2012-2015. Helsingin kaupunki. http://lahioprojekti.hel.fi/sites/default/files/files/julk_2012-6.pdf. 18.9.2013.

Sosiaalityöllä tuetaan yksilöä ja yhteisöä. 2012. Sosiaali- ja terveystieteiden ministeriö. http://www.stm.fi/sosiaali_ja_terveyspalvelut/sosiaalipalvelut/sosiaalityo. 4.9.2013.

Soydan, H. 1999. The History of Ideas in Social Work. Birmingham: Venture Press.

Stepney, P. & Popple, K. 2008. Social Work and the Community. A Critical Context for Practice. Houndmills, Basingstoke, Hampshire and New York: Palgrave Macmillan.

Talvinen, P. & Nylund, M. 2008. Kotouttavan yhteisösosiaalityön yhteistoiminnallisuus. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 111–125.

Toikko, T. 2008. Sosiaalityön ideat. Johdatus sosiaalityön historiaan. 2. painos. Tampere: Vastapaino.

Toivonen, M. 2008. Mansikkapaikka on kuin... hengähdyspaikka arjen keskellä. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 141–151.

Tonteri, T. 2011. Yhteisöllistä työtettä yhteisöllisesti kehittämässä. Julkaisussa Jouttimäki, P., Kangas, S. & Saurama, E. (toim.). Uudistuvavoimaannuttava aikuissosiaalityö. Visio vahvasta aikuissosiaalityöstä –hankkeen loppuraportti. Helsinki: Socca, Pääkaupunkiseudun sosiaalialan osaamiskeskus. 144–172.

Tuomi, J. & Sarajärvi, A. 2009. Laadullinen tutkimus ja sisällönanalyysi. Helsinki: Tammi.

Turtiainen, P. 2003. Lähiöprojektin perhetyö: alueellista työtä lapsiperheiden hyväksi. Teoksessa Kopomaa, T. (toim.). Kohti kaupunkisosiaalityötä – haasteena tasapainoinen kaupunki. Helsinki: Etelä-Suomen sosiaalialan osaamiskeskus, Pääkaupunkiseudun yksikkö. 213–227.

Turtiainen, P. 2008. Ryhmätoiminta alueen lapsiperheiden tukena – esimerkkeinä Latokartanon alueen lastensuojelun perhetyö, Lastenkaari ja Skanssi. Teoksessa Nupponen, T., Broman, E.-L., Korhonen, E. & Laine, M. (toim.) Myönteisiä muutoksia ja kasvavia haasteita. Kokemuksia Helsingin lähiöprojektin v. 2004-2007 ja Urban 2 – yhteisöaloiteohjelman v. 2001-2006 toiminnasta. Helsinki: Helsingin kaupungin tietokeskus. 149–179.

Turunen, P. 2008. Muuttuva yhdyskuntatyö osana Pohjoismaiden sosiaalityötä. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 43–59.

Turunen, P. 2009. Nordic Community Work in Transition – a Change toward diversity and reflexivity. Teoksessa Hutchinson, G. S. (toim.). Community Work in the Nordic Countries – New Trends. Oslo: Universitetsforlaget. 38–63.

Työmarkkinoilta syrjäytyminen, tulonjako ja köyhyys. Työryhmäraportti. 2001. Valtioneuvoston kanslian julkaisusarja 2001/13. Helsinki: Valtioneuvoston kanslia: Talousneuvosto.

Töttö, P. Ferdinand Tönnies – Gemeinschaft ja Gesellschaft. Teoksessa Gronow, J., Noro, A. & Töttö, P. Sosiologian klassikot. Helsinki: Gaudeamus. 154–172.

Urponen, K. 1994. Hyvinvointivaltio muotoutuu. Teoksessa Jaakkola, J., Pulma, P., Satka, M. & Urponen, K. Armeliaisuus, yhteisöapu, sosiaaliturva. Suomalaisten sosiaalisen turvan historia. Helsinki: Sosiaaliturvan keskusliitto. 228–260.

Vinnurva, J. Yhteisöllisen ja rakenteellisen sosiaalityön kokemuksia Hervannasta. Teoksessa Roivainen, I., Nylund, M., Korkiamäki, R. & Raitakari, S. (toim.). Yhteisöt ja sosiaalityö, kansalaisen vai asiakkaan asialla? Jyväskylä: PS-Kustannus. 85–98.

Väisänen, R. 2000. Ajankohtaista muuttuvan yhteiskunnan hyvinvointipalveluista. Teoksessa Korhonen, S., Pirinen, R., Rautjärvi, R., Räsänen, A., Turunen, P. & Väisänen, R. Hyvinvoinnin palapeli. Sosiaalialan ja yrittäjyyden tietoutta sosiaali- ja terveysalalle. Kuopio: Pohjois-Savon ammattikorkeakoulu. 37–41.

Yhteisösosiaalialan erikoisalan lisensiaatintutkimukset. 2013. Sosnet, valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto. <http://www.sosnet.fi/Suomeksi/Koulutus/Erikoistumiskoulutus/Tarkastetutlisensiaatintutkimukset/Yhteisösosiaalityo>. 10.9.2013.

Yhteisösosiaalityö – erikoisalan opetussuunnitelma 2012–2015. 2012. Sosnet, valtakunnallinen sosiaalityön yliopistoverkosto. <http://www.sosnet.fi/loader.aspx?id=aa157eb7-c280-4e18-8cd8-774644971f6a>. 28.10.2013.